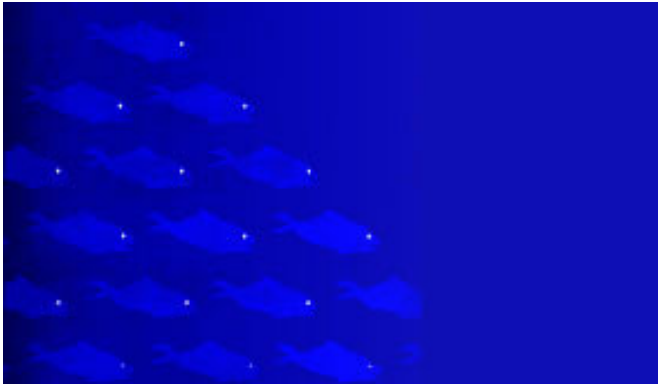

Fremtidens fiskeri

Slutdokumenter og ekspertindlæg fra konsensuskonferencen 22.-25. november 1996

Projektledelse i Teknologirådets sekretariat:
Henriette Hye-Knudsen

Teknologirådets rapporter 1996/8

Indholdsfortegnelse:

[Forord](#)

[Konsensuskonferencens forløb](#)

[Konferencens hovedspørgsmål](#)

[Panelernes sammensætning](#)

[Lægmandspanelets slutdokument](#)

[Fiskerpanelets slutdokument](#)

Eksperternes indlæg:

[Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet?](#)

Stig Møller, Danmarks Fiskeriundersøgelser

[Fiskeriets konsekvenser for havmiljøet, forskningsbehov og krav til teknologi](#)

Ole Norden Andersen, Skov- og Naturstyrelsen

[Status og udviklingsmuligheder i den biologiske fiskerirådgivning](#)

Eskild Kirkegaard, Danmarks Fiskeriundersøgelser

[Økologiske og naturbeskyttelsesmæssige aspekter af fiskeri](#)

Peder Agger, Det Økologiske Råd

[Hvilke krav skal der stilles til fremtidens fiskeri?](#)

Henning Mørk Jørgensen, Danmarks Naturfredningsforening

[Forvaltning og regulering i fremtidens fiskeri](#)

Mogens Schou, Landbrugs- og Fiskeriministeriet

[Fiskeriets strukturproblemer. Hvordan skal fiskeriet videreføres og fornyes?](#)

Jesper Raakjær Nielsen, Nordsøcentret

[Rentabiliteten i fiskerflåden i Thyborøn](#)

Bent Bro, Fiskeriøkonomisk konsulent Thyborøn

[Redskabsteknologi - status og forskningsbehov](#)

Thomas Moth-Poulsen, DIFTA

Kulturarv og fiskeripolitik

Poul Holm, Fiskeri- og Søfartsmuseet

Ønsker og krav til fremtidens fiskeripolitik

Bent Rulle, Danmarks Fiskeriforening

Miljøvenlige fiskemetoder til fremme af et bæredygtigt fiskeri

Kurt Bertelsen Christensen, Landsforeningen Levende Hav

Fiskens anvendelse samt udviklingen i markederne for fiskeprodukter

Peter Hyldtoft, Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening

Forbrugernes krav til distribution og kvalitet. Muligheder for mærkning af fisk

Axel Ljungquist, Forbrugerrådet

Danmarks internationale stilling som fiskerination. Forventninger til udviklingen på eksportmarkederne.

H.Bak Andersen, Landbrugs- og Fiskeriråd

Forord

Fiskeressourcerne er knappe og truet af overfiskeri. Forureningen fra byer og landbrug truer havmiljøet, og fiskeriets intensitet og redskabernes påvirkning af omgivelserne giver problemer.

Fiskerne kæmper med en stigende globalisering af fiskeriet og hård konkurrence på markedet. Mange lokale fiskerisamfund er næsten holdt op med at fungere. Fiskeindustrien indskrænker eller lukker samtidig med, at vi eksporterer næsten uforarbejdede fiskeprodukter.

Hvordan sikrer vi en økonomisk optimal og samtidig bæredygtig anvendelse af havets fiskeressourcer og hvilken rolle bør teknologiudviklingen spille?

Med dette udgangspunkt har Teknologirådet indkaldt til debat ved en konsensuskonference om fremtidens fiskeri, som blev afholdt den 22.-25. november 1996 i Landstingssalen på Christiansborg.

Formålet med konferencen var bl.a. at skabe overblik over barrierer og konflikter, som hindrer et miljømæssigt og økonomisk bæredygtigt fiskeri. At få fiskeres og lægfolks vurderinger af mulige løsninger og forslag til handlinger på området og dermed kvalificere beslutningsgrundlaget for Folketinget og andre beslutningstagere.

Formålet var desuden at sprede viden og interesse om bæredygtige fiskerimetoder, og dermed bidrage til øget offentlighed om emnet.

Denne rapport indeholder konferencens to slutdokumenter, udarbejdet af henholdsvis et spørgepanel af 10 fiskere og et spørgepanel af 8 lægfolk. Desuden indeholder rapporten konferencens ekspertoplæg.

Teknologirådet vil gerne takke alle, der har bidraget ved arrangementet ikke mindst planlægningsgruppen, ekspertpanelet og de to spørgepaneler, der alle har ydet en stor indsats både under forberedelserne og på selve konferencen.

Teknologirådet
december 1996

Konsensuskonferencens forløb

Konsensuskonferencen blev afholdt i dagene fredag den 22. november, lørdag den 23. november og sluttede mandag den 25. november 1996. Fredag og lørdag var offentlige konferencedage, hvor to spørgepaneler bestående af henholdsvis fiskere og lægfolk lyttede til oplæg fra en række eksperter/vidner og stillede uddybende spørgsmål.

Fra lørdag eftermiddag og frem til mandag morgen skrev spørgepanelerne deres besvarelse af konferencens hovedspørgsmål, det vil sige konferencens slutdokumenter.

Slutdokumenterne blev på konferencens sidste dag præsenteret for deltagerne på konferencen. Eksperterne/vidnerne fik lejlighed til at rette faktuelle fejl, og fiskernes og lægfolkenes vurderinger blev herefter diskuteret af alle paneler og tilhørerne i salen. Efterfølgende udsendes slutdokumentet i nærværende rapport til konferencens deltagere, Folketingets medlemmer og andre med interesse for fiskerispørgsmål.

Ved en traditionel konsensuskonference består spørgepanelet af 14 almindelige danskere uden særligt kendskab til konferenceemnet. Ved denne konference har Teknologirådet varieret metoden, fordi vi har ønsket at få fremtidens fiskeri vurderet af erhvervets udøvere som en særlig interessant, og samtidig har vi fundet det væsentligt at høre borgernes og forbrugernes synspunkter på problemer og konflikter indenfor et område, som udgør en vigtig del af vores fødevarerforsyning - og ikke mindst forbrugernes holdninger og krav til produktet. Der har derfor deltaget to spørgepaneler i konferencen på hver 10 personer. Lægmandspanelet blev på grund af sygdom reduceret til 8 personer.

Spørgepanelerne er blevet udvalgt på baggrund af annoncering efter interesserede i landsdækkende aviser og i Fiskeri Tidende. Lægmandspanelet er sammensat efter køn, alder, bopæl, erhverv og uddannelse, mens fiskerpanelet er sammensat, således at de forskellige former for erhvervsfiskeri vi har i Danmark så vidt muligt er repræsenteret i relation til fiskerimetoder, størrelse af fartøj mm.

De to spørgepaneler har været på weekend-internat i september for at forberede sig til konferencen. Her blev panelerne introduceret til problemstillinger og terminologi gennem mundtlige oplæg og forskelligt skriftligt materiale. Desuden formulerede panelerne konferencens hovedspørgsmål. I oktober blev der afholdt et fælles-internat, hvor de to paneler mødtes for at koordinere hovedspørgsmålene.

Indledningsvis har der været afholdt en skriftlig interessenthøring blandt organisationer, myndigheder, forskere m.fl., med det formål at finde frem til væsentlige spørgsmål og problemstillinger, som konsensuskonferencen kunne berøre. På baggrund af interessenthøringen blev der udarbejdet et problemkatalog, som har indgået i spørgepanelernes forberedelsesmateriale.

Planlægningsgruppens medlemmer:

Peter Friis, Nordatlantiske Regionalstudier, RUC
 Marianne Holst, KAD
 Jens-Ole Højmann, Landsforeningen Levende hav
 Carsten Krog, Danmarks Fiskeriforening
 Klaus Lehmann, DFU, Afd. for fiskebiologi
 Thomas Moth-Poulsen, DIFTA
 Katherine Richardson, DFU, Afd. for Hav- og Kystøkologi
 Henriette Hye-Knudsen, Teknologirådets sekretariat

Lis Vibeke Kristensen og Anne-Marie Thalund deltog som formænd for spørgepanelerne og ordstyrere på konferencen.

Teknologirådets sekretariat stod for den praktiske afvikling af konferencen.

Konferencens hovedspørgsmål

Bæredygtighedsbegrebet er i spørgsmålene primært anvendt i relation til miljømæssig bæredygtighed. I relation til økonomi har panelerne brugt udtrykket rentabilitet.

Hovedspørgsmål 1.

Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet - og hvilke foranstaltninger træffes der for at sikre et godt havmiljø og bæredygtige fiskebestande?

- a) Hvordan påvirker off-shoreaktiviteter, klapning, vindmøller, dumpning, olieforurening, hurtigfærger m.v. havmiljøet?
- b) Er der behov for at reducere udledning af nitrat, fosfat og andre kemikalier?
- c) Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?

Hovedspørgsmål 2.

Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

- a) Hvordan påvirker marint opdræt/havfarme havmiljøet?
- b) Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv-, og marsvinebestanden - og omvendt?
- c) Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Hovedspørgsmål 3.

Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?

a) Hvordan sikres det, at fiskernes erfaringer får større betydning for den europæiske og nationale udformning af fiskeripolitikken?

Er der brug for en reorganisering af dansk fiskerierhvervs organisationer med henblik på at få større indflydelse i EU (herunder lobbyisme)?

b) Hvor stor er usikkerheden i den biologiske rådgivning?

Hvad betyder usikkerheden omkring discard?

Hvordan kan fiskernes erfaringer og fangstoplysninger indbygges i en hurtigere opdatering af bestandsvurdering til brug for den biologiske rådgivning og kvotefastsættelse?

c) **Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?**

Hovedspørgsmål 4.

Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

- a) I hvilket omfang forskes der i fiskeriteknologi med henblik på et skånsomt og bæredygtigt fiskeri?
  - redskaber
  - fisks adfærd
  - fugle og pattedyrs adfærd
- b) Kan indførelse af ny teknologi erstatte kvotesystemet?
- c) Kan den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning bruges til at ophjælpe bestande og/eller kombinere fiskeri og opdræt?

Hovedspørgsmål 5.

Kan dansk fiskeri være/blive rentabelt i fremtiden, under hensyntagen til bæredygtighedsprincippet?

- a) Kan bredden i den danske fiskeflåde bevares i et rentabelt og miljømæssigt bæredygtigt fiskeri?
- b) Hvordan ser rentabiliteten ud i dag for de forskellige former for fiskeri?
- c) Hvilke økonomiske kompensationer bør tildeles fiskere, som berøres af akutte indskrænkninger?
- d) Hvilke socioøkonomiske hensyn bør tages i forhold til et fiskerierhverv, der berøres af indskrænkninger?
- e) Hvad er konsekvenserne hvis fiskeriet i små samfund ophører?

for bla:

- beskæftigelse
- turisme
- forsyning af frisk fisk lokalt
- kulturarv

- f) Hvordan kan det undgås, at offentlige midler bruges til, at ikke-rentable fiskeskibe gentagne gange gældsannes, refinancieres m.v.?

Hovedspørgsmål 6.

Hvordan sikrer vi en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri?

- a) Kan de eksisterende finansieringsforhold sikre en nødvendig fornyelse af flåden og medvirke til et nødvendigt generationsskifte?
- b) Hvilke konsekvenser ville det få hvis fiskeriet blev givet frit for små både?
- c) Hvordan sikrer man et varieret fiskeri m.h.t. fartøjstyper, fangstmetoder og geografisk spredning?
- d) Er der behov for en mere vidtgående uddannelse af fiskere?

Hovedspørgsmål 7.

Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

- Hvordan kan det sikres, at fisk der ikke opnår mindstepris alligevel bruges til konsum?
- Hvordan er samspillet mellem reguleringssystemerne og udtag af spisefisk?
- Er der et problem med "grå" og "sorte" fisk indenfor henholdsvis erhvervsfiskeri og andet fiskeri?

Såfremt dette er tilfældet:

Er dette problem markedsforstyrrende?

Hvordan kan man gøre markedet gennemskueligt?

"Grå" fisk skal forstås som fisk, der sælges under en anden betegnelse. For eksempel torsk, der sælges som lyssej.

"Sorte" fisk er fisk, der sælges f.eks. direkte fra kajen og derved kan holdes ude fra kvote- og momssystemerne.

Hovedspørgsmål 8.

Hvilken markedsudvikling kan forventes i de kommende år for henholdsvis fersk fisk og forædlede/frosne produkter?

- Hvilke muligheder har fiskerierhvervet for at påvirke markedsudviklingen?
- Kan antallet af fordyrende led mellem fisker og forbruger reduceres?
- Hvordan kan det sikres, at et varieret udvalg af frisk fisk af høj kvalitet bringes hurtigt og billigt frem til forbrugeren?
- Hvordan motiveres fiskeren og alle i distributionsstrukturen til en bedre behandling af fisken?
- Hvordan kan dansk fisk kvalitets- og datomærkes?

Hovedspørgsmål 9.

Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?

Panelernes sammensætning

Lægmandspanelet

John Havn Eriksen, 59 år, specialtandlæge, Frederiksberg

Ingrid Hind, 68 år, tidl. indvandrerlærer, Charlottenlund

Peter Holst, 52 år, folkeskolelærer og skolebibliotekar, Odense

Tove Knudsen Jensen, 25 år, ernærings- og husholdningsøkonom-studerende, Sorø

Boe Jørgensen, 66 år, pensioneret værktøjskonstruktør og eksport manager, Ålsgårde

Jeppe Bøgh Olsen, 28 år, fuldmægtig, Stocksund

Elo Schiøtt, 48 år, selvstændig forretningsindehaver, Gudhjem

Vibeke Skou, 53 år, sygeplejerske, Frederikshavn

Fiskerpanelet

Christian Bollerup, 60 år, Hvide Sande. Garnfisker med 5 tons havgående jolle. Konsumfiskeri.

Jens Frederiksen, 48 år, Hirtshals. Partsfisker på not/rawl-fartøjer. Fiskeri efter, sild, makrel, lodde, pilchart og hestemakrel.

Peter Frost, 49 år, København. Bundgarnsfisker med egen bedrift. 14 bundgarnstader i Køge Bugt. Tre fartøjer på ca. 30 fod + to hjælpefartøjer. Konsumfiskeri.

Leif Hansen, 39 år, Grenå. Snurrevodsfisker med fartøj på 20 BRT. Konsumfiskeri.

Flemming Ebey Kristensen, 50 år, Thyborøn. Industrifisker med fartøj på 530 BRT. Konsumfisker med halvpart i to bomtrawlere på 1800 hk og 1200 hk.

Finn Røge Nielsen, 45 år, Hanstholm. trawlfisker med trækutter på 54 BRT. Fiskeri efter jomfruhummere.

Lars Birger Nielsen, 43 år, Rude. Bundgarns- og garnfisker med egen bedrift. Fartøjer fra 9-28 fod. Konsumfiskeri i smålandsfarvandet suppleret med havopdræt af regnbueørreder.

Flemming Pedersen, 40 år, Esbjerg. Trawlfisker med kutter på 447 BRT. Konsum- og industrifiskeri.

Henning Thøgersen, 42 år, Lemvig. Garnfisker med 38 fods båd. Kystnært konsumfiskeri.

Brian Werner Thomsen, 31 år, Aalborg. Garnfisker med 32 fods jolle. Kystnært konsumfiskeri.

Ekspertpanelet

Stig Møllergaard, forsker, dyrlæge, Danmarks Fiskeriundersøgelser, Afd. for Hav- og Kystøkologi.

Ole Norden Andersen, biolog, Skov- og Naturstyrelsen, Naturforvaltning.

Eskild Kirkegaard, forskningschef, Danmarks Fiskeriundersøgelser, Afd. for Havfiskeri.

Peder Agger, professor i miljøplanlægning, Roskilde universitetscenter, Institut for Miljø, Teknologi og Samfund. Formand for Det Økologiske Råd.

Henning Mørk Jørgensen, biolog og miljømedarbejder, Danmarks Naturfredningsforening

Mogens Schou, kontorchef, Landbrugs- og Fiskeriministeriet, Udviklingskontoret.

Jesper Raakjær Nielsen, cand.merc, Ph.D., institut for Fiskeriforvaltning, Nordsøcentret.

Bent Bro, fiskeriøkonomisk konsulent, Thyborøn

Thomas Moth-Poulsen, seniorkonsulent, biolog, Dansk Institut for Fiskeri, Teknologi og Akvakultur, DIFTA.

Poul Holm, museumsinspektør ved Fiskeri- og Søfartsmuseet. Forskningsprofessor ved Historisk Institut, Århus Universitet.

Bent Rulle, formand for Danmarks Fiskeriforening.

Kurt Bertelsen Christensen, formand for Landsforeningen Levende Hav.

Peder Hyldtoft, formand for Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening.

Axel Ljungquist, levnedsmiddelkonsulent, dyrlæge, Forbrugerrådet.

Lægmandspanelets slutdokument

Indledning

Vi, otte "almindelige" danskere, har i de forgangne uger diskuteret forskellige aspekter af fiskeriet vi som forbrugere og samfundsborgere, har fundet væsentlige i tilrettelæggelsen af fremtidens fiskeri.

Vi er blevet konfronteret med fiskeres og eksperters undersøgelser, udsagn og ideer, og på de følgende sider beskrives dels de spørgsmål vi har ønsket debatteret, dels de anbefalinger vi har fundet anledning til at give videre.

En stor del af debatten har haft det bæredygtige fiskeri som omdrejningspunkt, og følgelig ønsker vi indledningsvis at give vores bud på, hvad bæredygtigt fiskeri egentlig er:

En bæredygtig udvikling er i Brundtlandsrapporten fastslået som:

"En udvikling som opfylder de nuværende behov uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov i fare"

Et bæredygtigt fiskeri beskriver vi derfor som fremtidige generationers muligheder for at udnytte havets ressourcer i samme omfang som i dag.

Det har konsekvenser for den måde vi fisker på, og hvor meget vi fisker.

I relation til måden vi fisker på er det vigtigt, at det foregår så skånsomt som muligt - skånsomt i.f.t. havmiljøet. Det vil sige, at vi skal udvikle selektive og skånsomme fiskeredskaber. Vi skal udvikle et mindre energiforbrugende fiskeri, og vi skal udnytte ressourcerne, når de én gang er taget op fra havet.

I relation til omfanget af fiskeriet er det væsentligt, at fiskebestandene i antal og artsforskellighed ikke bliver truet. Det skal sikres ved udviklingen af en stadig mere nøjagtig overvågning af tilstandene i havene.

Endvidere er det vigtig at ikke kun fiskerne, men at vi alle, tager ansvaret for et sundt fremtidigt havmiljø. Dumpning og olieforurening fra installationer og skibe skal stoppes.

Vi har spurgt eksperter til råds om fiskeriets metoder, omfang, nuværende tekniske og politiske regulering. Tillige har vi forsøgt at danne os et overblik over fremtidens muligheder for såvel metoder og reguleringsformer.

På baggrund heraf, ønsker vi at indlede rapporten med følgende udsagn:

1. Kvotesystemet, som vi kender det i dag, fungerer uhensigtsmæssigt, fordi det medfører ujævne tilførsler til forbrugere og industri og umuliggør langsigtet planlægning for fiskerierhvervet. I stedet bør man overveje at indføre et system, hvor et givet antal fartøjer tildeles en ration af redskaber/havdage - Dette skal forstås således, at fiskeren frit kan vælge mellem mange havdage med få redskaber, eller få havdage med mange redskaber efter nogle givne nøgletal.
2. Discard, som kan være en følge af det nuværende mindsteprissystem eller af kvotesystemet er uacceptabelt. Det samme gælder udtaget, som er en ren følge af mindsteprissystemet.

Såvel discard som udtag medvirker til, at det danske fiskerierhvervs troværdighed står på spil hos den øvrige befolkning.

3. Fisk er et ernæringsrigtigt og velsmagende produkt. Set i lyset af den nyligt afholdte succes-kampagne vil det være ønskeligt, at fiskerierhvervet yderligere udvikler og markedsfører dansk fisk til et stadigt bredere udsnit af

Definitioner på anvendte begreber

Discard: Udsmidning af fanget fisk

Klapning: Betegnelse for dumpning af optaget havbundsmateriale fra uddybnings- og oprensningsoperationer - også udenfor havne. (Der klappes omkring 100 mio. tons af disse havbundsmaterialer om året i Nordsøen.)

PO-prisen: Det er den pris fiskerne får for deres fisk, når disse bliver trukket ud af markedet, fordi de ikke opnår en bestemt mindstepris. Herefter anvendes fisken til andet formål end direkte konsum.

Udtag: Fisk der ikke opnår mindstepris og kasseres til konsum, men overgår til andet formål.

Hovedspørgsmål 1.

Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet - og hvilke foranstaltninger træffes der for at sikre et godt havmiljø og bæredygtige fiskebestande?

- Hvordan påvirker off-shoreaktiviteter, klapning, vindmøller, dumpning, olieforurening, hurtigfærger m.v. havmiljøet?
- Er der behov for at reducere udledning af nitrat, fosfat og andre kemikalier?
- Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?

De allerfleste off-shore aktiviteter m.m. påvirker havmiljøet i negativ retning, men i forskelligt omfang og varighed. Foruden de i spørgsmålet nævnte aktiviteter, omtalte eksperterne: havbrug, råstofindvinding og broer. Visse af aktiviteterne er ikke tilbunds gående undersøgt, så det er svært at vurdere konsekvenserne (f.eks. af konstruktioner og hurtigfærger).

Dumpning udover klapning foregår ikke mere i danske farvande. Olieforurening i forbindelse med installationer og skibsfart er et alvorligt problem, som til stadighed skal søges begrænset.

Ekspertene var enige om, at der er behov for yderligere reduktion af udledningen af nitrat. Den gældende vandmiljøplans målsætning er ikke opfyldt.

Miljøfremmede stoffer er et generelt problem i forbindelse med fødevarer. Stofferne er også konstateret i fisk, og forholdet skal tages alvorligt. Ekspertene understregede dog, at fisk stadig er en sund og god fødevarer.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Et højteknologisk samfund må tage ansvaret for at bevare havmiljøet, idet det er en kendsgerning, at en masse skadelige stoffer før eller siden ender i havet.

Miljø- og Energiministeriet skal i højere grad sætte ind mod olieforurening fra installationer og skibe.

De aktuelle undersøgelser til belysning af hurtigfærgers indvirkning på havmiljøet er vigtige, og resultaterne heraf må snarest forelægges.

Miljø- og Energiministeriet skal snarest muligt reagere på vandmiljøplanens utilstrækkelighed og finde nye tiltag til begrænsning af kvælstof-udledningen.

Tillige skal der skrives ind mod udledning af skadelige kemikalier og miljøfremmede stoffer, så vi også i fremtiden roligt kan spise fisk.

Hovedspørgsmål 2.

Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

- a) Hvordan påvirker marint opdræt/havfarme havmiljøet?
- b) Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv-, og marsvinebestanden - og omvendt?
- c) Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Ekspertpanelets diskussion af forskellige fiskeriformers indvirkning på havmiljøet bar tydeligt præg af manglende undersøgelser. De problemer, der blev nævnt var især knyttet til redskaber der slæbes over bunden, problemer hvis karakter og omfang eksperterne dog ikke var enige om.

Ekspertpanelet var enige om, at marint opdræt og havfarme kan have forskellige skadelige konsekvenser for havmiljøet. Dette gør sig især gældende i nærheden af de områder, hvor der forefindes marint opdræt og havfarme.

Marint opdræt og havfarme kan medføre ændringer i det økologiske system. Almindelig udsætning og undslupne havbrugsfisk kan på længere sigt udgøre en trussel mod vilde bestande ved at ændre fiskenes genetiske materiale, ligesom fiske sygdomme og parasitter kan spredes til vilde fisk over store områder. Endvidere blev det oplyst, at brug af antibiotika i havbrug kan medføre, at der udvikles resistente bakteriestammer.

Der sker bifangst af sæl, skarv og marsvin. Dog er alle enige om, at skarv og sæl ikke er truet heraf. Størrelsen af bifangstproblemet især for marsvin er uklart. I øjeblikket forskes der i nye redskabstyper, der kan minimere problemet.

Omfanget af skarvens indhug i fiskebestanden blev drøftet. Lægmandspanelet mener ikke, at der blandt eksperterne var enighed om omfanget heraf.

Ekspertpanelet er enige om, at balancen i havet kun kan genoprettes/opretholdes, hvis nye initiativer skabes. Initiativerne blev drøftet, og kan groft opdeles i 4 grupper:

- politik (i.f.t. EU)
- organisering (af Danmarks fiskerierhverv)
- økonomi (mindre pres på fiskeriet)
- teknologi (selektive og skånsomme redskaber)

Initiativerne bliver særskilt bearbejdet under spørgsmål 3 og 6, og der henvises dertil for uddybning.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Problemet med mulige ændringer af fiskenes genetiske materiale, som følge af marint opdræt, er så væsentligt, at der foreslås stop for yderligere anlæggelse af havfarme indtil konsekvenserne heraf er fuldt belyst. Lægmandspanelet er endvidere af den opfattelse, at anvendelse af antibiotika i havbrug fortsat bør styres og at eventuel brug af antibiotika til væksthjælp fortsat bør forbydes.

Mængden af skarv udgør visse steder et stort problem for fiskerne. Der skal fortsat forskes i muligheder for anderledes redskabshåndtering og -udformning til mindskelse af problemet. Tillige skal det sikres, at skarvpopulationen ikke forøges yderligere.

Vi lægger vægt på, at der fortsat forskes i en formindskelse af bifangsten af sæl og marsvin.

Hovedspørgsmål 3.

Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?

a) Hvordan sikres det, at fiskernes erfaringer får større betydning for den europæiske og nationale udformning af fiskeripolitikken?

Er der brug for en reorganisering af dansk fiskerierhvervs organisationer med henblik på at få større indflydelse i EU (herunder lobbyisme)?

b) Hvor stor er usikkerheden i den biologiske rådgivning?

Hvad betyder usikkerheden omkring discard?

Hvordan kan fiskernes erfaringer og fangstoplysninger indbygges i en hurtigere opdatering af bestandsvurdering til brug for den biologiske rådgivning og kvotefastsættelse?

c) Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Der har været enighed blandt eksperter og lægmænd om, at fremtiden skal imødekommes med nytænkning og en styrkelse af såvel grundforskning som anvendt forskning inden for selektivt og skånsomt fiskesøgnings- og fangstudstyr.

Problemet med usikkerheden ved den biologiske rådgivning er et meget væsentligt element, som skal overvejes nøje ved tilrettelæggelsen af den fremtidige fiskeripolitik. I dag optræder de - af fiskerne opgjorte - fangsttal med 1-2 års forsinkelse i rådgivningsarbejdet, der fører til kvoteudmåling. Forsinkelsen er selvsagt utilfredsstillende, idet kvoteudmålingen mister sin aktualitet og mening. Det er meget tvivlsomt, om man kan opnå en rimelig tidshorisont (fra fangsttal til kvoteudmåling) inden for det gældende system.

Fredningszoner blev nævnt som en mulighed for øget yngelbeskyttelse snarere end en mulighed for generel beskyttelse.

Der blev blandt eksperterne givet udtryk for et ønske om nytænkning i relation til både hjemlig (EU) og international organisering. Samarbejdet mellem fiskeriets organisation og eksporterhvervet skal styrkes. Muligheder for at arbejde ad uofficielle kanaler blev af flere eksperter nævnt, som noget der burde arbejdes med, idet man herved kan få indflydelse på dagsordenen i fremtiden.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Landbrugs- og Fiskeriministeriet skal i samarbejde med det danske fiskerierhverv udarbejde en handlingsplan for styrkelse af forskning inden for bæredygtigt fiskeri.

Der skal arbejdes for, at der bliver en præcis og aktuel sammenhæng mellem fiskernes fangsttal, biologernes rådgivning og den samlede tilladte fangstmængde. Blandt andet ved at biologer i større udstrækning end nu deltager i udvalgte fisketogter med erhvervsfiskere og indsamler data samt analyserer fiskeriindsats og fangst. Det kræver en national og international indsats.

Fiskerierhvervet skal søge nye veje (f.eks. lobbyisme), for i højere grad at påvirke beslutningsprocessen i EU.

Hovedspørgsmål 4.

Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

- a) I hvilket omfang forskes der i fiskeriteknologi med henblik på et skånsomt og bæredygtigt fiskeri?
  - redskaber
  - fisks adfærd
  - fugle og pattedyrs adfærd
- b) Kan indførelse af ny teknologi erstatte kvotesystemet?
- c) Kan den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning bruges til at ophjælpe bestande og/eller kombinere fiskeri og opdræt?

Der forskes i skånsomme og selektive redskaber mhp. at begrænse bifangst.

Ekspertene vurderer, at der er behov for bedre økonomiske muligheder for et forskningsmiljø på området, hvor også utraditionelle metoder kan afprøves.

Der forskes i energibesparende teknologi / teknikker for slæbende redskaber.

Der forskes i marsvins adfærd overfor fangstredskaber, og det undersøges hvilke hjælpemidler, der kan anvendes for at undgå, at de bliver fanget.

Flere eksperter ser det som en mulighed, at selektive redskaber og styring af fiskeriindsatsen (kombination af antal fartøjer/antal havdage) kan erstatte kvotesystemet under forudsætning af pålidelige registreringer.

Ekspertene anser ikke marint opdræt som en mulighed for at øge fiskebestandene. Samtidig har et sådant opdræt en række uønskede følgevirkninger.

Lægmandspanelet vurderinger og anbefalinger

Vi støtter kraftigt bestræbelserne på at bevare de kendte skånsomme redskaber og at der udvikles nye skånsomme, selektive og energibesparende redskaber. Vi mener, at der bør tilføres området yderligere forskningsmidler.

Lægmandspanelet er enig med eksperterne i, at marint opdræt med henblik på udsætning ikke er tilrådeligt.

Hovedspørgsmål 5.

Kan dansk fiskeri være/blive rentabelt i fremtiden, under hensyntagen til bæredygtighedsprincippet?

- a) Kan bredden i den danske fiskeflåde bevares i et rentabelt og miljømæssigt bæredygtigt fiskeri?
- b) Hvordan ser rentabiliteten ud i dag for de forskellige former for fiskeri?
- c) Hvilke økonomiske kompensationer bør tildeles fiskere, som berøres af akutte indskrænkninger?
- d) Hvilke socioøkonomiske hensyn bør tages i forhold til et fiskerierhverv, der berøres af indskrænkninger?
- e) Hvad er konsekvenserne hvis fiskeriet i små samfund ophører?

for bl.a.:

- beskæftigelse
- turisme
- forsyning af frisk fisk lokalt
- kulturarv

- f) Hvordan kan det undgås, at offentlige midler bruges til, at ikke-rentable fiskeskibe gentagne gange gældsannes, refinansieres m.v.?

Der blev givet udtryk for, at bredden og fleksibiliteten i den danske flåde også vil eksistere i fremtiden, da der ikke findes én fartøjstype, som vil kunne opfylde de krav, der stilles i de mange forskellige fiskeriformer herhjemme.

De enkelte fartøjers rentabilitet er svært at vurdere, da der ikke forefindes en landsdækkende statistik. Det tyder dog på at rentabiliteten er blevet forbedret som følge af nye refinansieringsordninger og indskrænkninger i flåden.

Fra eksperterne blev det oplyst at brændstof er så tung en post, at selv små prisstigninger (f.eks. afgiftsforhøjelser) vil få mærkbare konsekvenser for rentabiliteten for de mest energiforbrugende fartøjer.

I forbindelse med spørgsmålet om økonomisk kompensation blev det drøftet, hvorvidt en oplægningsordning kunne være et alternativ til ophugning, dog uden at eksperterne blev enige om en løsning.

Når fiskeriet begrænses i et lokalsamfund på grund af f.eks. ophugning eller tvangsauktion, medfører det ofte drastiske, socio-økonomiske ændringer i det lokale miljø.

Der blev i den forbindelse peget på hvilke muligheder, der er for at kanalisere fiskere over i andre erhverv.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Det er væsentligt at bevare bredden i dansk fiskeri under forudsætning af, at det er økonomisk og miljømæssigt forsvarligt.

Lægmandspanelet forholder sig usikkert til hovedspørgsmålet, idet mange forudsætninger skal være opfyldt for at fiskeriet kan være både rentabelt og bæredygtigt i fremtiden. Nogle af de elementer, der kunne inddrages i udvikling af et rentabelt og bæredygtigt fiskeri, kunne være kvalitet og opdyrkning af nye markeder for at sikre bedre priser - Lægmandspanelet vurderer, at der indenfor fiskeri, ligesom indenfor vedvarende energi, kunne ydes støtte til projekter, der kan udvikle et bæredygtigt fiskeri.

I relation til regulering af fiskeriet skal der gives fiskerne mulighed for at planlægge med længere tidshorisonter, således at de akutte indskrænkninger i fiskeriet ikke opstår.

Det er væsentligt, at danske kommuner og amter fortsat erkender fiskeriets sårbare struktur, og undersøger fremtidige muligheder for i lokalsamfundene at sikre fiskerierhvervet og følgeerhverv gunstige forhold.

Hovedspørgsmål 6.

Hvordan sikrer vi en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri?

- Kan de eksisterende finansieringsforhold sikre en nødvendig fornyelse af flåden og medvirke til et nødvendigt generationsskifte?
- Hvilke konsekvenser ville det få hvis fiskeriet blev givet frit for små både?
- Hvordan sikrer man et varieret fiskeri m.h.t. fartøjstyper, fangstmetoder og geografisk spredning?
- Er der behov for en mere vidtgående uddannelse af fiskere?

Stort set alle eksperter, der beskæftigede sig med økonomien i fiskeriet, var enige om, at de eksisterende finansieringsmuligheder gør det meget svært for fiskerne at forny flåden og sikre generationsskiftet. I øjeblikket arbejder fiskerne under en stor gældsbyrde med deraf følgende risiko for overfiskning, tilsidesættelse af sikkerhedsbestemmelser mm.

De af eksperterne, der svarede på spørgsmålet om hensigtsmæssigheden af frit fiskeri for små både, forholdt sig skeptisk til muligheden bl.a. med henvisning til faren for overfiskning.

Alle eksperter er enige om væsentligheden af ikke bare en god uddannelse, men også en fortløbende vurdering af uddannelsens kvalitet og sammensætning, idet fiskeriet som alle andre erhverv er under konstant forandring.

Lægmandspanelet vurderinger og anbefalinger

Lægmandspanelet lægger vægt på, at den nuværende ejerform så vidt muligt fastholdes. Det er lægmandspanelet opfattelse, at det personlige engagement bedst sikrer en ansvarlighed for forholdene ombord og for erhvervets udvikling. Under hensyntagen til den nuværende ejerform bør der arbejdes politisk for bedre finansieringsmuligheder.

Af hensyn til generationsskiftet bør der i højere grad gives mulighed for samejeformer med anden sikkerhed end den solidariske hæftelse. Endelig anbefaler lægmandspanelet at grænsen for tilførsel af fremmed kapital til et partsejet fiskefartøj forhøjes, dog maksimalt til 49%.

Hvad angår muligheder for at indføre friere adgang til fiskeri for små både, er lægmandspanelet overbevist om, at der kan etableres reguleringsformer, så man kommer uden om problemet med overfiskning. Lægmandspanelet finder, at en lempelse af fiskeadgangen for disse både bl.a. har den fordel, at fiskeriet spredes til / opretholdes i små havne. Dette har betydning for lokal forsyning med frisk fisk, beskæftigelse og levende havne, som ikke blot er marinaer. Kommunerne skal lade hensynet til det lokale fiskerierhverv og -miljø indgå i planlægningen.

For at sikre større viden og oparbejdning af praktiske færdigheder - og for eventuelt at tiltrække nye unge til erhvervet - lægger lægmandspanelet vægt på, at der findes en egentlig målrettet uddannelse for unge fiskere på linie med uddannelser i andre erhverv. En del af denne uddannelse skal være obligatorisk.

Lægmandspanelet tilslutter sig endvidere eksperternes udsagn om, at uddannelsen til fisker skal fremtidssikres ved en fortløbende evaluering af kvalitet og sammensætning. Endelig skal der være gode efteruddannelsesmuligheder for alle fiskere.

Hovedspørgsmål 7.

Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

- Hvordan kan det sikres, at fisk der ikke opnår mindstepris alligevel bruges til konsum?
- Hvordan er samspillet mellem reguleringssystemerne og udtag af spisefisk?
- Er der et problem med "grå" og "sorte" fisk indenfor henholdsvis erhvervsfiskeri og andet fiskeri?

Såfremt dette er tilfældet:

Er dette problem markedsforstyrrende?

Hvordan kan man gøre markedet gennemskeligt?

"Grå" fisk skal forstås som fisk, der sælges under en anden betegnelse. For eksempel torsk, der sælges som lyssej.

"Sorte" fisk er fisk, der sælges f.eks. direkte fra kajen og derved kan holdes ude fra kvote-, skatte- og momssystemerne.

Fra ekspertside blev det påvist, at en betydelig del af fangsten ikke bringes i land i dag. En del af fangsten discardes, fordi det ikke er økonomisk at lande den, og en del discardes, fordi det er ulovligt at tage den med i land. For Nordsøen er discarden opgjort til ca. ½ million tons pr. år.

Ekspertene har ikke anvist nogen konkret metode til at undgå discard.

Ekspertene har ikke givet svar på, hvordan det sikres, at fisk, der ikke opnår mindstepris, alligevel bruges til konsum.

En enkelt ekspert har udtalt, at underspørgsmål a) reelt ikke kan besvares, idet det må blive en politisk beslutning at erstatte de nuværende mindsteprissystemer med ordninger, der tillader/påbyder en fri markedsføring, der sikrer en fornuftig anvendelse af havets ressourcer.

Ekspertene peger på, at det nuværende reguleringssystem begrænser den enkelte fiskers frihed til at planlægge sit fiskeri på en hensigtsmæssig måde, hvilket kan resultere i discard og udtag i uacceptabelt omfang.

Ekspertene har peget på, at handel med "grå fisk" er strafbart, og at det derfor falder inden for politiets arbejdsområde.

Salg af uforarbejdet fisk fra båd direkte til forbruger er lovligt og momsfrit hvis omsætningen ikke overstiger kr. 20.000,- pr. år.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Lægmandspanelet finder, at discard er etisk uacceptabel i det omfang, det har nu. Al indfangen fisk, der ikke kan genudsættes levende, skal ilandbringes og anvendes.

Som forbrugere kan vi ikke acceptere at god spise fisk, der ikke opnår mindstepris, overhældes med farve, så den ikke kan anvendes til menneskeføde. Vi er opmærksomme på, at dette er en følge af PO-ordningen, og som konsekvens heraf skal vi foreslå, at denne ordning ændres.

Discard samt udtaget, som er en følge af det nuværende mindsteprissystem, medvirker til, at det danske fiskerierhvervs troværdighed står på spil hos den øvrige befolkning.

Lægmandspanelet er af den opfattelse, at reguleringssystemet skal udformes således, at fiskerne i videst muligt omfang får frihed til at tilrettelægge deres arbejde.

Hovedspørgsmål 8.

Hvilken markedsudvikling kan forventes i de kommende år for henholdsvis fersk fisk og forædlede/frosne produkter?

- Hvilke muligheder har fiskerierhvervet for at påvirke markedsudviklingen?
- Kan antallet af fordyrende led mellem fisker og forbruger reduceres?
- Hvordan kan det sikres, at et varieret udvalg af frisk fisk af høj kvalitet bringes hurtigt og billigt frem til forbrugeren?
- Hvordan motiveres fiskeren og alle i distributionsstrukturen til en bedre behandling af fisken?
- Hvordan kan dansk fisk kvalitets- og datomærkes?

Ifølge eksperterne vil markedet i de kommende år være præget af handel med færdigpakke friske eller dybfrosne fisk samt færdigretter, hvoraf en stigende andel vil være produceret i udlandet.

Det blev endvidere sagt, at de danske forbrugere i stigende grad vil være interesserede i at købe fersk fisk af høj kvalitet. Dette blev bekræftet af erhvervets nyligt afholdte kampagne, som indtil videre har forøget salget med ca. 15%.

Der var uenighed blandt eksperterne, om hvorvidt antallet af fordyrende led mellem fisker og forbruger er for mange. Der var enighed om, at der bør skabes bedre mulighed for, at fiskerne kan levere/sælge mere direkte til fiskeforretningerne.

Det blev nævnt, at der fra forbrugerside i den kommende tid vil være stigende interesse for at købe fisk, der er produceret under vilkår, så de fremstår som pendant til de økologiske varer, der vinder frem inden for detailhandelen.

Prisen er en afgørende motivationsfaktor for fiskeren med hensyn til bedre behandling af fisken. Der blev henvist til, at der i Thyborøn på forsøgsbasis søpakkes og datomærkes ved hjælp af strekkoder for at optimere kvaliteten. Og det oplystes i den forbindelse, at ordningen tegner til at blive en succes også m.h.t. indtjening.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Fiskeriet har øget salget med den nyligt afholdte kampagne, og det er væsentligt at fiskerierhvervet følger op på succesen. Der bør bl.a. arbejdes videre på, at flere supermarkeder får salg af fersk fisk. Vi er overbevist om, at fisk af høj kvalitet, der behandles og sælges af kvalificeret personale, kan opnå højere priser end det er tilfældet i dag.

Hensigtsmæssig datomærkning og oplysning om fangstområde og metode bør gøres obligatorisk.

Vi mener at en stor del af befolkningen er fremmed overfor tilberedning af frisk fisk. Vi anbefaler, at branchen også

tilbyder færdigretter af høj kvalitet til forbrugeren.

Hovedspørgsmål 9.

Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?

Fiskeriet som en del af dansk kulturarv var det eneste spørgsmål, som alle eksperter blev bedt om at besvare. Svarerne var meget forskellige, men Poul Holms definition på kulturarv hjalp til en afklaring af spørgsmålet.

"Kulturarven kan kort defineres som den åndelige og materielle bagage, vi tager med os ind i fremtiden."

I den sammenhæng er billedet af den blå kutter stadig en vigtig del af vores danske identitet og almindelige opfattelse af fiskeriet. Det er dog en kendsgerning, at den lille danske blå kutter med glødehovedmotor langsomt men sikkert er på vej ud af fiskeriet, fordi moderne fiskeri kræver nye metoder.

En stærk tradition for selveje i dansk fiskeri, og en nær kontakt mellem fiskere og håndværkere i land er et aktivt grundlag for det nuværende og - hvis vi vil - det fremtidige fiskeri.

Lægmandspanelets vurderinger og anbefalinger

Fremtidens fiskeri skal bygge på væsentlige traditioner:

- fiskerens ansvar og frihed
- lokalsamfundenes betydning

Man skal søge at give de mindre både reelle fiskemuligheder. Kutterne skal eksistere i kraft af deres nyttige anvendelse. Ikke blot som museums- og turistgenstande.

Kommunerne og amterne bør arbejde aktivt for, at der gives mulighed for at bevare de endnu eksisterende havnemiljøer.

Fiskerpanelets slutdokument

Hovedspørgsmål 1.

Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet - og hvilke foranstaltninger træffes der for at sikre et godt havmiljø og bæredygtige fiskebestande?

- Hvordan påvirker off-shoreaktiviteter, klapning, vindmøller, dumpning, olieforurening, hurtigfærger m.v. havmiljøet?**
- Er der behov for at reducere udledning af nitrat, fosfat og andre kemikalier?**
- Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?**

Selvom der indenfor de seneste 10-15 år er indsamlet viden om betydningen af råstofindvinding til forskellige formål som f.eks. brobygning, kystfodring og lignende, er det fiskerpanelets opfattelse, at der fortsat mangler viden og forskning på området. Der skal gøres opmærksom på, at det drejer sig om mange mio m³, som indvindes med meget kraftigt grej. Sammenlignet med fiskeriets regler og kontrol med selv meget små ting, forekommer det proportionsforstyrrende, at ingen myndighed endnu har interesseret sig tilstrækkeligt for konsekvenserne af råstofindvindingerne i forhold til havmiljøet.

Da rev og lavvandede områder er opvækstområder for yngel, ønsker fiskerpanelet at friholde disse for installationer, der påvirker områdernes funktioner. Et eksempel på disse installationer kan være vindmøller.

Fiskerpanelet er bekymrede for offshore aktiviteters påvirkning af havmiljøet, herunder seismiske undersøgelser. Disse aktiviteter er ofte af betydeligt omfang - alene olieinstallationerne i Nordsøen optager et areal, der er to gange arealet af Fyn. En anden bekymrende aktivitet er stiksugning, som efterlader varige huller i havbunden.

Fiskerpanelet mener, at man politisk og organisatorisk skal bruge flere kræfter på at følge offshore-aktiviteters skadelige indvirkning på havmiljøet. I alle tilfælde hvor der etableres søværts installationer, bør der laves tilbundsående undersøgelser af konsekvenserne for fiskebestande og fiskeriets udøvelse. I de tilfælde hvor fiskerens mulighed for at udøve sit erhverv begrænses, skal der ydes kompensation.

Generelt mener fiskerpanelet, at der bør udledes så lidt nitrat, fosfat og kemikalier som muligt til havet. Og det er med stor bekymring, at vi efter 10 år med vandmiljøplanen må konstatere, at vi stadig er meget langt fra målet for især nitratudledning.

Fiskerpanelet konstaterer med tilfredshed, at miljøfremmede stoffer i spisefisk fra de danske farvandsområder siden begyndelsen af 80'erne har ligget på et niveau, der i følge Levnedsmiddelstyrelsens seneste undersøgelser på ingen måde giver anledning til bekymringer.

Den teknologiske udvikling medfører en stadig stigning i nye kemiske forbindelser, der som affaldsstoffer i et vist omfang også ender i havet. Fiskerpanelet finder, at der er behov for at udviklingen følges nøje, og at udledning af miljøfremmede stoffer til havet helt må ophøre.

Hovedspørgsmål 2.

Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

a) Hvordan påvirker marint opdræt/havfarme havmiljøet?

b) Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv-, og marsvinebestanden - og omvendt?

c) Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Der er udtalt usikkerhed blandt eksperterne om, hvilke effekter forskellige fiskeriformer påfører havmiljøet.

Fiskerpanelet finder, at der ikke generelt kan rettes kritik mod enkelte fiskeriformer, da de fleste fiskere udøver erhvervet på en ansvarlig måde.

I den igangværende debat er industrifiskeri og bomtrawl de mest angrebne fiskeriformer. Biologerne vurderer imidlertid, at industrifiskeriet er bæredygtigt. Man kan derfor undre sig over angrebet på tobis-fiskeriet ved den engelske kyst i foråret. Fiskerpanelet er dog opmærksomme på, at der kan være problemer med bifangst forbundet med enkelte typer industri-fiskeri, f.eks. ved brisling-fiskeri. Til gengæld forekommer discard sjældent i industrifiskeriet, idet hele fangsten udnyttes.

Bomtrawl og andre slæbende redskaber kritiseres for at lave skader på havbunden, og for at have en for høj grad af bifangst, der discardes. Med hensyn til forekomsten af slæbespor kan disse alene konstateres som umiddelbare påvirkninger. Der findes ikke undersøgelser, der dokumenterer sporenes langtidsvirkninger i forhold til havmiljøet. I forhold til discard kan kritikken primært rettes mod de øvrige EU-fiskere, som bruger tunge kædemåtter og væsentligt mindre maskemål end de danske bomtrawlere.

Fiskerpanelet oplever dog, at specielt udenlandske bomtrawlere i vidt omfang ikke respekterer andre fiskeriformer så som garn og snurrevodsfiskeri, hvorved disse former for fiskeri ofte fortrænges fra fiskepladserne.

Garnfiskeriets utilsigtede bifangst af sæl er uden betydning, idet bestandens størrelse ikke er truet af fiskeriet. Betydningen for bestanden af marsvin er udokumenteret. Med hensyn til den stadig stigende skarvbestand, mener fiskerpanelet, at bestanden allerede nu er alt for stor. En enkelt skarv æder 400 g. fisk per dag, hvilket med den

nuværende danske skarv-bestand bliver til 15.000 tons fisk per år. Dette svarer til tre gange den årligt, tilladte fangstmængde af torsk i Kattegat. For bundgarnsfiskeriet er skarven en direkte trussel mod forsæt eksistens, idet skarven dels bruger bundgarnsstaden som "spisekammer", dels beskadiger de fisk, den ikke selv er i stand til at spise.

Fiskerpanelet anbefaler derfor en reduktion af skarv-bestanden.

Vi konstaterer, at havbrug, muslingeopdræt og udsætning af fiskeyngel kan medføre ændringer i det økologiske system. Den største påvirkning af havmiljøet, der kommer fra marint opdræt er udledning af næringsalte, men i forhold til den totale tilførelse af næringsalte til havmiljøet er udledningen fra havbrug i Danmark uden betydning.

Udvikling af antibiotikaresistente bakteriestammer kan udgøre et problem i forbindelse med marint opdræt, men der er indtil videre ikke konstateret problemer af denne karakter i forhold til danske havbrug.

Udslip af fisk fra opdrætsanlæg og almindelig udsætning af fisk kan på længere sigt udgøre en genetisk trussel mod vilde bestande. Diskussionen om en genetisk trussel, har især været ført i Norge, hvor undslupne laks fra havbrug afviger genetisk fra den vilde bestand. Bestanden af laks i Østersøen domineres i dag af laks, der er udsat. Det har ikke været muligt for fiskerpanelet at vurdere, om man dermed har påført laksebestanden i Østersøen et genetisk problem. Da de genetiske konsekvenser af udsætninger er utilstrækkeligt belyst, mener panelet, at udsætninger skal foregå med forsigtighed.

Det er svært at bedømme effekten af lukkede områder og fredningsperioder, da de nuværende regler og undtagelserne fra disse, synes at resultere i et utilsigtet fiskeri. Et eksempel på dette kan være rødspættekassen langs Jyllands vestkyst, hvor fartøjer med en maksimal tilladt motoreffekt på grund af teknisk manipulation opnår et forholdsvist højere pæletræk (pæletræk er lig måleenhed for et fartøjs trækraft), hvilket medfører at de alligevel kan befinde sig i rødspættekassen.

I forhold til ressourcebalancen i havet er flere arter i følge biologerne enten fuldt udnyttede eller overfiskede. Den primære årsag siges at være en for stor fiskeriindsats. ICES vurdering er, at en generel reduktion af fiskeriindsatsen indenfor en række fiskeriformer er påkrævet.

Derfor er det for fiskerpanelet uforståeligt, at flere EU-lande ikke har reduceret deres flåder efter den målsætning EU har vedtaget. F.eks. har Holland pr. 1/1 96 en BRT som er 68 % større end EU-aftalen fastsætter, og England har et samlet BRT som er 16 % større. I stedet for at reducere har disse lande haft et stort nybyggeri. Fiskerpanelet mener, der burde være en form for straf til de lande som ikke gennemfører de kapacitetsnedskæringer, de selv har været med til at vedtage.

Hovedspørgsmål 3.

Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?

a) Hvordan sikres det, at fiskernes erfaringer får større betydning for den europæiske og nationale udformning af fiskeripolitikken?

-Er der brug for en reorganisering af dansk fiskerierhvervs organisationer med henblik på at få større indflydelse i EU (herunder lobbyisme)?

b) Hvor stor er usikkerheden i den biologiske rådgivning?

-Hvad betyder usikkerheden omkring discard?

-Hvordan kan fiskernes erfaringer og fangstoplysninger indbygges i en hurtigere opdatering af bestandsvurdering til brug for den biologiske rådgivning og kvotefastsættelse?

c) Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Det grundlæggende problem for den biologiske rådgivning idag er, at den ikke er up-to-date. Selvom fiskernes fangst-data er indberettet senest 24 timer efter salg, kan behandlingen af disse data vare op til 1 1/2 år. Fiskerpanelet efterlyser derfor en hurtigere sagsbehandling, som f.eks. kunne lade sig gøre med en større brug af informationsteknologi

i behandlingen af de indkomne data.

Usikkerheden omkring discard er et problem for den biologiske rådgivning.

Biologerne anser ikke discard-mængden for et problem i forhold til havets øko-system, idet discarden indgår i fødekæden igen.

Fiskerpanelet mener dog, at der forsat må arbejdes for at nedbringe discarden, dels for at forbedre grundlaget for den biologiske rådgivning, dels for at sikre den fremtidige bestand.

Den nuværende praksis med udstrakt selvforvaltning af de nationale kvoter er et skridt i den rigtige retning, men fiskerpanelet mener, at der forsat skal arbejdes med at finde nye reguleringsmetoder, som bedst muligt tilgodeser den enkelte fiskers behov for en stabil indtjening. Fiskerpanelet mener derfor, at det er vigtigt med en løbende evaluering og debat omkring hvilke reguleringsformer, der er mest hensigtsmæssigt for de forskellige fiskeriformer.

Fiskerpanelet mener ikke, at det eksisterende Fiskeriråd fungerer. Fiskerpanelet anbefaler derfor, at der sættes kraftigt ind for at øge samarbejdet inden for fiskerisektoren. Fiskerpanelet er af den opfattelse, at det ville være til fordel for såvel den enkelte fisker som for hele fiskerisektoren, hvis fiskeriets organisationer kunne samarbejde bedre. En stærk og velfungerende organisering af fiskerisektoren, eventuelt med et "Fiskeriets hus" som samlingssted for organisationerne, vil bedre kunne forestå meningspåvirkning i forhold til bl.a. EU, og derved sikre at det danske fiskeri kommer bedre på forkant med de politiske beslutninger.

Der er ikke på nuværende tidspunkt overblik over hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi, som kan fremme udviklingen af et bæredygtigt fiskeri. Det kunne derfor være ønskeligt med en undersøgelse af, hvordan nuværende begrænsninger virker.

Hovedspørgsmål 4.

Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

a) I hvilket omfang forskes der i fiskeriteknologi med henblik på et skånsomt og bæredygtigt fiskeri?

-redskaber

-fisks adfærd

-fugle og pattedyrs adfærd

b) Kan indførelse af ny teknologi erstatte kvotesystemet?

c) Kan den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning bruges til at ophjælpe bestande og/eller kombinere fiskeri og opdræt?

Fiskerpanelet har fået den opfattelse, at den danske forskning i fiskeriteknologi ikke foregår hensigtsmæssig i dag. Forskningen, der er henlagt til flere forskningsinstitutioner eksempelvis DFU (Danmarks Fiskeriundersøgelser) og DIFTA, foregår sporadisk og er tilsyneladende dårligt koordineret.

Forskning i fiskemetoder og redskabsteknologi er efter fiskerpanelets opfattelse en samfundsopgave. Fiskerpanelet anbefaler, at der afsættes tilstrækkelige statslige forskningsmidler til at en målrettet, resultatorienteret forskning sikres. Det bør i den forbindelse overvejes, om en sammenlægning af bla. DFU og DIFTA ville være et skridt i denne retning. Fiskerpanelet lægger vægt på, at forskning, der tager udgangspunkt i erhvervets konkrete problemer, styrkes.

Vi har forstået, at forskning i ny teknologi især ville kunne gøre fiskeriet mere selektivt. Forskning i redskaber kombineret med en bedre forståelse af livet i havet og især i fiskenes adfærd, vil kunne medvirke til at reducere en række uønskede effekter af fiskeriet.

Især problemer som utilsigtede bifangster i industrifiskeriet, er gennem brug af selektive redskaber blevet reduceret i visse dele af dette fiskeri. For eksempel i tobis-fiskeriet har fiskerne i samarbejde med deres vodbindere udviklet trawl, der har fjernet problemet med bifangst. Også i konsumfiskeriet er der for visse arter mulighed for at anvende selektive

redskaber, der sorterer uønskede arter fra. I fiskeri efter blandede arter, er de selektive metoder efter fiskerpanelets opfattelse ikke altid egnede, da de vil mindske fiskerens udbytte.

Der eksisterer fælles europæiske regler for maskestørrelser. Det samme er tilfældet for mindstemål, men man har i Danmark for blandt andet torsks vedkommende fastsat en national regel med større mindstemål. Fiskerpanelet anbefaler derfor, at man i EU kommer op på det danske niveau.

Fiskerpanelet har ikke fået den opfattelse, at indførelse af ny teknologi alene kan erstatte de nuværende kvotesystemer. En ny og forbedret teknologi er vigtig for at bevare og evt. ophjælpe de enkelte bestande, hvilket på længere sigt vil kunne påvirke kvotefastsættelsen i positiv retning.

Satellitovervågning kan kun bruges til positions-overvågning - ikke til fangstovervågning. Satellitovervågning er således udelukkende en kontrolfunktion. Fiskernes aversion er måske mere af principiel og følelsesmæssig art, end den er en egentlig modstand mod satellitovervågning.

Til spørgsmålet om hvorvidt den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning kan sikre et bæredygtigt fiskeri, er det blevet oplyst, at disse metoder vanskeligt kan bruges til at sikre de væsentlige bestande. For eksempel er en gennemsnits årgang af torsk i Nordsøen på ca. 400 mio. individer som et-årig. Det vil derfor ikke umiddelbart være muligt at øge bestanden og fangsten af torsk måleligt gennem udsætninger. Selv om det teknologisk kunne lade sig gøre at producere torsk til udsætning i mængder, som er sammenlignelig med den vilde produktion, vil det formentlig ikke være økonomisk rentabelt. For langt de fleste bestande gør det samme sig gældende.

Fiskerpanelet vurderer derfor, at man ikke generelt bør satse på opdræt til at ophjælpe bestanden af de betydende arter. I enkelte farvande og for enkelte arter kan fortsatte forsøg med ophjælpning af bestande gennem udsætning dog være hensigtsmæssig, indtil bestanden har en naturlig, bæredygtig størrelse.

Hovedspørgsmål 5.

Kan dansk fiskeri være/blive rentabelt i fremtiden, under hensyntagen til bæredygtighedsprincippet?

a) Kan bredden i den danske fiskeflåde bevares i et rentabelt og miljømæssigt bæredygtigt fiskeri?

b) Hvordan ser rentabiliteten ud i dag for de forskellige former for fiskeri?

c) Hvilke økonomiske kompensationer bør tildeles fiskere, som berøres af akutte indskrænkninger?

d) Hvilke socioøkonomiske hensyn bør tages i forhold til et fiskerierhverv, der berøres af indskrænkninger?

e) Hvad er konsekvenserne hvis fiskeriet i små samfund ophører?

- for bla:

-beskæftigelse

-turisme

-forsyning af frisk fisk lokalt

-kulturarv

f) Hvordan kan det undgås, at offentlige midler bruges til, at ikke-rentable fiskeskibe gentagne gange gældsannes, refinansieres m.v.?

På baggrund af erfaringerne fra de seneste års krise i fiskeriet, er det fiskerpanelets opfattelse, at dansk fiskeri kan blive rentabelt og bæredygtigt i fremtiden.

Den førte ophugningspolitik har tilsyneladende virket positivt, fordi den har sikret en nødvendig reduktion af den samlede danske fiskeflåde og derved sikret flere fisk til den enkelte fisker. De resterende fartøjer har i nogen grad indhentet den tabte kapacitet gennem en øget effektivitet. Ophugningstøtten har desuden hjulpet dem, som ville ophøre i erhvervet.

En sådan udvikling vil på længere sigt koncentrere fiskeriet på færre havne.

Fiskerpanelet anbefaler derfor, at forsat støtte til ophugning skal ledsages af en politik, der for alvor tager stilling til strukturen i den tilbageblevne flåde.

En fortsat reduktion af flåden bør baseres på en balance mellem rentabilitet og bæredygtighed. De samme principper bør gælde ved refinansiering.

Vi har kun haft adgang til økonomiske oplysninger fra Thyborøn Havns Fiskeriforening. Fiskerpanelet mener, at det ikke er muligt at få indblik i rentabiliteten fordelt på forskellige fiskeriformer, så længe der ikke er en dækkende, repræsentativ regnskabsstatistik, der bygger på bedriftens regnskab.

Fiskerpanelet anbefaler derfor, at Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomisk Institut sikrer, at en sådan regnskabsstatistik udarbejdes, hvilket der da også arbejdes på.

Akutte kvoteindskrænkninger bør så vidt muligt undgås. I tilfælde af akutte indskrænkninger bør fiskeren få økonomisk kompensation. De hidtige ordninger har været forbundet med problemer, idet kompensationen er blevet afgjort fra sag til sag, og derfor har været usikker for fiskeren.

Fiskerpanelet mener, der bør indføres en fast støtte udregnet i forhold til det konkrete tab. Partsfiskeren skal i den forbindelse sikres økonomisk på lige fod med fartøj og skipper.

Fiskerpanelet mener, at erhvervsstrukturen i fremtidens fiskeri generelt bør sikre rentabilitet.

En voldsom, akut indskrænkning af fiskeriet i særligt udsatte lokalsamfund kan imidlertid have så alvorlige konsekvenser, at det kan være nødvendigt med en særlig bevaringsindsats i en periode (f.eks. massiv oplægningsstøtte, pristilskud o.lign.). Bornholm kan være et eksempel på et lokalsamfund, hvor en særlig indsats er blevet gjort for at sikre et lokalt fiskerierhverv, fremme turismen, sikre den lokale forsyning af frisk fisk og bevare den kulturarv, fiskeriet er en del af. Forudsætningen for sådanne ordninger må være, at det kan forventes, at fiskeriet i fremtiden bliver rentabelt.

Hovedspørgsmål 6.

Hvordan sikrer vi en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri?

a) Kan de eksisterende finansieringsforhold sikre en nødvendig fornyelse af flåden og medvirke til et nødvendigt generationsskifte?

b) Hvilke konsekvenser ville det få hvis fiskeriet blev givet frit for små både?

c) Hvordan sikrer man et varieret fiskeri m.h.t. fartøjstyper, fangstmetoder og geografisk spredning?

d) Er der behov for en mere vidtgående uddannelse af fiskere?

Overordnet er det et problem at gennemsnitsalderen i den danske fiskeflåde er over 30 år. Flåden er nedslidt med et stort vedligeholdelsesbehov. Behovet for en fornyelse som en af forudsætningerne for et generationsskifte er derfor påtrængende.

Usikkerheden omkring fremtidens fiskeripolitik medfører imidlertid at såvel långivere som låntagere holder sig tilbage.

De eksisterende finansieringsforhold giver mulighed for, på markedsmæssige vilkår, at belåne et fiskefartøj i Fiskeribanken på op til 70% af pantværdien og op til 85% af pantværdien, hvis det er unge fiskere, der etablerer sig første gang. Herudover er der lovmæssig grundlag for at yde EU- og dansk investeringsstøtte på 30-50% i forbindelse med nybygning. Der har ikke hidtil været sat bevillinger af til denne ordning.

Et problem i den nuværende ordning er, at lånesatserne i Fiskeribankens regi er alt for lave. For brugte fartøjers vedkommende kan man låne 40-60% af handelsværdien eller vurderingen over 10-15 år afhængig af kutterens alder. Hertil kommer der forskellige former for garantikrav, som man efterfølgende skal have finansieret i et pengeinstitut sammen med den resterende del og en driftskredit.

Manglen på de driftsøkonomiske statistikker, som vi har behandlet i Spørgsmål 5, har hidtil været en hindring for at vurdere det præcise omfang af dette problem.

Fiskerpanelet vurderer, at der er behov for en fornyelse af fiskeflåden gennem nybygning i kombination med ophugning. Forudsætningen for en sådan løsning er :

- * Strukturændringer i Fiskeribanken
- * Nye kapacitetsregler, så nyetableringsloven kan bruges
- * Større lånesatser
- * Længere løbetider
- * Mindre garantier

Fiskerpanelet mener ikke, at der eksisterer et reelt problem med de små både, når man ser bort fra enkelte arter, for eksempel tunger. Der er i dag stort set frit fiskeri for små både under de nuværende reguleringsformer. Vi anbefaler at det nuværende system for små både fortsætter.

Det er panelets opfattelse, at der også i fremtiden vil været stor variation i fartøjstyper og fangstmetoder. De forskellige havnes traditioner vil sammen med fiskemulighederne sikre et varieret og geografisk fordelt fiskeri. (F. eks. Hvide Sande med sit garnfiskeri og Hirtshals med sin notflåde.)

Uddannelse er helt afgørende for at sikre et generationskifte i erhvervet.

En positiv nyskabelse er fiskerierhvervets nyetablerede grunduddannelse, der bør få arbejdsro til at vise resultater.

Udover uddannelse, mener panelet, at der er brug for øget information, så den enkelte fisker bliver i stand til at leve op til de nye krav om tilpasning, som forandringer i erhvervet betinger. Fiskernes specielle arbejdsforhold gør, at mange fiskere ikke har den fornødne tid til at gennemføre lange uddannelsesforløb. Det kunne derfor være ønskeligt, hvis efteruddannelsen skete i form af lokale temadage/kurser, hvor temaer som fiskeriforvaltning, havbiologi og driftsøkonomi kunne tages op.

Hovedspørgsmål 7.

Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

a) Hvordan kan det sikres, at fisk der ikke opnår mindstepris alligevel bruges til konsum?

b) Hvordan er samspillet mellem reguleringssystemerne og udtag af spisefisk?

c) Er der et problem med "grå" og "sorte" fisk indenfor henholdsvis erhvervsfiskeri og andet fiskeri?

-Såfremt dette er tilfældet:

-Er dette problem markedsforstyrrende?

-Hvordan kan man gøre markedet gennemskueligt?

"Grå" fisk skal forstås som fisk, der sælges under en anden betegnelse. For eksempel torsk, der sælges som lyssej.

"Sorte" fisk er fisk, der sælges f.eks. direkte fra kajen og derved kan holdes ude fra kvote- og momssystemerne.

Generelt mener fiskerpanelet, at discard-problemet bedst afhjælpes ved brug af selektiv teknologi, og at det ikke er en løsning at bringe discarden i land. Dels ville det være i strid med mindstemålene. Dels genudsættes en del levende, mens resten indgår i fødekæden. Endelig finder fiskerpanelet, at discardproblemet også skyldes kvotesystemet. Dette problem ville kunne afhjælpes med større fleksibilitet i forvaltning af kvoterne.

Det er givet, at der er et samspil mellem regulering og udtag af fisk, der ikke kan sælges som spisefisk, fordi den ikke kan

opnå mindsteprisen, og at det kan være hensigtsmæssigt i perioder med en kraftig styring af reguleringen i forhold til markedssituationen. Dette kan føre til et opgør med traditioner og holdninger om, at det for fiskeren handler om at fange flest mulig fisk på kortest mulig tid. Samtidig er det selvfølgelig vigtigt, at fiskeren gennem PO-ordningen sikres en minimumspris for sin fangst.

Fritidsfiskeren har i dag lov til at anvende garn og ruser i et omfang, så der kan fanges langt mere, end hvad en almindelig husstand kan konsumere. Den overskydende mængde omsættes gennem uautoriserede kanaler. Det er ikke muligt at sætte tal på disse mængder, men i visse lokalsamfund er det et problem.

Lystfiskere vil normalt ikke udgøre et problem, men visse former for organiseret lystfiskeri fanger mængder som langt overstiger eget forbrug. Et uautoriseret salg af denne fangst kan udgøre et problem.

Erhvervsfiskere kan også afsætte fisk fra kajen. Vi anser det ikke for at have et omfang af betydning.

Grå og sorte fisk var før omsætningsloven på visse steder lokalt markedsforstyrrende. I dag må det konstateres at truslen om at miste førstegangsbewillingen, kombineret med fiskerikontrollens øvrige indsats, har ført til en reel forbedring af forholdene.

Hovedspørgsmål 8.

Hvilken markedsudvikling kan forventes i de kommende år for henholdsvis fersk fisk og forædlede/frosne produkter?

a)Hvilke muligheder har fiskerierhvervet for at påvirke markedsudviklingen?

b)Kan antallet af fordyrende led mellem fisker og forbruger reduceres?

c)Hvordan kan det sikres, at et varieret udvalg af frisk fisk af høj kvalitet bringes hurtigt og billigt frem til forbrugeren?

d)Hvordan motiveres fiskeren og alle i distributionsstrukturen til en bedre behandling af fisken?

e)Hvordan kan dansk fisk kvalitets- og datomærkes?

Det er fiskerpanelets opfattelse, at markedsudviklingen for fiskeprodukter også i fremtiden vil være præget af stor konkurrence. Dels fra andre landes råvarer og dels fra lavere priser på subsidierede fiskeri- og landbrugsvarer fra 3. lande og EU. Danske fiskere er ikke i samme omfang subsidierede som 3. landes fiskere, hvilket skævvrider den internationale konkurrencesituation.

Der er tilsyneladende en stigende interesse og efterspørgsel efter fødevarer af høj kvalitet, især på ferskfisk-markedet. Den efterspørgsel skal fiskerisektoren bestræbe sig på at efterkomme.

Fiskerpanelet anbefaler en forbedret kvalitetskontrol i alle led, bedre klassificering, kvalitetsmærkning der indeholder fangstoplysninger og oplysninger om behandling af fangsten om bord.

Specielt for ferskfisk betyder det, at industri og eksportører må gå ind i konstruktiv dialog med fiskerne for at koordinere fangst, distribution og salg og dermed være i stand til at møde morgendagens krav på markedet og sikre at markedssignalerne kommer ud til fiskerne.

Tilsyneladende er danske forbrugere ikke parate til at betale det samme for gode danske fisk som f.eks. forbrugere på det europæiske marked. Det må sikres, at der forsat arbejdes for afsætning på markeder, der vil betale for fisk af høj kvalitet, således at fiskerne opnår højere afregningspriser. Fiskerpanelet anbefaler, at man også på hjemmemarkedet satser på en intensiv markedsføring af at "god fisk koster penge".

Udbygget anvendelse af moderne informationsteknologi til salg af fisk kan forenkle salgsprocedurerne og øge den potentielle kundekreds. For visse dele af fiskeriet kan søpakning i tilpasset emballage, som via teleauktion udbydes til detaillerede, reducere antallet af fordyrende led, og sikre at et varieret udvalg af frisk fisk af høj kvalitet når hurtigt og billigt frem til forbrugeren på hjemmemarkedet og i resten af Europa.

Fiskerpanelet vil påpege behovet for uddannelses tilbud i forhold til behandling af fisken om bord og i resten af distributionsleddet.

Fiskeren har en naturlig faglig stolthed ved at bringe en fangst af høj kvalitet i land, men kun gennem bedre priser motiveres fiskeren/distributionsleddet til en bedre behandling af fisken.

Hovedspørgsmål 9.

Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?

Vi oplever som fiskere en stor interesse omkring vores erhverv, hvilket bla. kan hænge sammen med, at fiskeriet har en fremtrædende plads i den danske kulturarv. Men i fremtidens fiskeri vil de små blå kuttere ikke spille en særlig betydelig rolle.

Fiskerpanelets besvarelse vil tage udgangspunkt i udvalgte citater fra Poul Holms indlæg.

"Kulturarven er både åndelig og materiel. Kulturarven indeholder elementer som:

- * Fysisk struktur, skibe, havne
- * Kunnen, viden, livsstil
- * Erindring og identitet
- * Inspiration til fremtiden

Mest af alt viser kulturens sejlivethed sig ved, at fiskerne mener, de kan klare problemerne selv, hvis de ellers fik lov."

Der er "...en stærk tradition for selveje i dansk fiskeri, og en nær kontakt mellem fiskere og håndværkere i land er et aktivt grundlag for det nuværende og (hvis vi vil) det fremtidige fiskeri."

" Hvis vi ikke kender kulturarven og bevidst vælger den til eller fra, kan vi risikere, at den gør oprør mod os. Hvis vi ikke kender kulturarven, bliver vi fattigere materielt og åndeligt. En politik der går imod kulturarven, vil vække protest. Derfor skal vi vælge bevidst, når vi smider dele af kulturarven væk, og lige så bevidst, når vi vælger at bygge videre på den.

Ikke desto mindre er store dele af den kulturarv, vi forbinder med fiskeriet, i færd med at forsvinde. Det gælder ikke så meget den åndelige som den materielle side af arven. Men fiskeriet er ikke et frilandsmuseum. Vi kan ikke kræve, at fiskerne opretholder materielle levn, som ikke er økonomiske.

Den danske fiskerkultur med selvejet, trækutteren og de levende havne er et værdiladet symbol ikke blot for fiskerne, men for hele det danske samfund. Når denne kulturarv er i færd med at omformes/forsvinde, er det et relevant problem ikke kun for fiskerne og fiskeripolitikken, men for hele samfundet."

For at sikre fiskeriets beståen også i små fiskersamfund anbefaler fiskerpanelet, at opmærksomheden rettes mod de problemer, som opleves i det enkelte lokalsamfund. F.eks. betød en forlængelse af molen i Bønnerup, at dette fiskersamfund forsat kunne bestå. I andre samfund kan det være et nyt ophalingsspil eller en ekstra færgafgang tilpasset auktionstidspunktet, som kan sikre samfundets fortsatte overlevelse.

Fiskerpanelet mener ikke, at sådanne tiltag er særligt omkostningstunge. Men selvom der er tale om små investeringer, er det ofte vanskeligt at finde pengene i lokalsamfundet/kommunen. Der kan derfor være behov for at oprette en central pulje, hvor der kan søges om midler til disse særlige projekter, der både har betydning for bevarelse af kulturværdier og for den fortsatte erhvervsudøvelse.

Eksperternes indlæg

Denne del af rapporten er optryk af eksperternes manuskripter fra deres indlæg på konferencen, i samme rækkefølge som holdt på konferencen. Se også ekspertpanelets sammensætning side 14, samt indholdsfortegnelsen.

Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet

af Stig Møllergaard

Med henblik på at sikre et godt havmiljø og dermed i fremtiden give mulighed for et bæredygtigt fiskeri har der været afholdt fire Nordsøkonferencer i perioden 1984 til 1995. Igennem disse konferencer blev der taget hul på at indsamle viden om Nordsøen med henblik på at få udarbejdet en "Quality Status Report" (QSR) - en status over Nordsøens helbredstilstand. Dette dokument udkom i 1993 og med dette i hånden har politikerne kunne iværksætte forskellige tiltag med henblik på at forbedre Nordsøens "livskvalitet". Som eksempel på disse kan nævnes udfasning af dumping og afbrænding af industriaffald, reduktion i udledning af næringsstoffer (kvælstof og fosfat) og forskellige kontaminanter (tungmetaller og organiske klorforbindelser). Endvidere har QSR været med til at øge den almene opmærksomhed på Nordsøen som naturområde og forrådskammer.

De faktorer som havmiljøet bliver påvirket af er som følger:

- Off-shore aktiviteter
- Oliefurening
- Klapning
- Dumping
- Konstruktioner (vindmøller, broer)
- Færgefart (hurtigfærger)
- Havbrug
- Næringsstoffer
- Kemiske forbindelser

Med henblik på at regulere udledninger, off-shore aktiviteter og dumping er der indgået en række internationale aftaler. For Nordsøområdet er det i regi af Oslo-Paris Kommissionen (OSPARCOM) og for Østersøen er det Helsingfors Kommissionen (HELCOM).

Off-shore aktiviteter, olieforurening

I forbindelse med off-shore aktiviteter udledes en række forskellige kulbrinter. Effekten af disse udledninger ses dog kun i en begrænset radius omkring installationerne. Udledningerne fra disse ligger på niveauet 20-30.000 t/år. Overfor dette skal ses illegale udledninger fra skibsfarten på 15-60.000 t/år.

Klapning

Da mange af Nordsøens havne ligger i flodmundinger eller i områder med kraftig sedimentation vil uddybninger af havnefaciliteter og sejlrender til stadighed skulle finde sted. Udgravet materiale fra disse områder er imidlertid temmelig belastede med en lang række tungmetaller, som bliver behandlet under kemikalier.

Dumpning

Dumpning i Nordsøen er efterhånden under indflydelse af OSPARCOM blevet begrænset til at bestå af slam fra rensning af bospildvand. Denne trafik foregår udelukkende langs den Britiske kyst og skulle udfases i 1998.

Konstruktioner

Påvirkningen af konstruktioner er svær at evaluere. Den eneste foreliggende undersøgelse af miljøeffekten af vindmølleparker på havmiljøet stammer fra Vindeby på Vestlolland. Her havde byggeriet en positiv indflydelse på faunaen, idet anlægget blev opført i et faunafattigt område og møllernes fundamenter kom til at udgøre små rev, som gav mulighed for en faunaforøgelse. Effekten af konstruktioner vil alt andet lige afhænge af om de etableres i fauna rige eller fattige områder, og om der i forbindelse med anlægsarbejderne tages behørigt hensyn den eksisterende fauna, f.eks. at undlade udgravninger i perioder med fiskevandring. De hidtidige erfaringer fra Storebælt synes således ikke at have påvirket faunaen i negativ retning.

Færgesfart

Effekten af hurtiggående færges debatteres for indeværende meget heftigt. Der er bl.a. udtrykt bekymring om højfrekvente lyde fra færgerne vil kunne påvirke/skræmme fiskepopulationerne. Der foreligger for indeværende ingen dokumentation på sådanne påvirkninger.

Havbrug

Danmark har en havbrugsproduktion på ca. 7500 t ørreder. Forureningen fra denne produktion i form af frigivelse af kvælstof og fosfat er set i et større perspektiv uden betydning, men sedimentation af fiskenes afføring og foderspild kan bevirke at havbunden under anlæggene kan blive iltfattige i den varme årstid, men da produktionsperioden ligger på 7 mdr. i forårs- og sensommerperioden vil vinterens omrøring af havet reetablere skaderne på bunden. Til gengæld tiltrækker havbrugsanlæg vildfisk som bl.a. æder tabte foderpiller.

En kontinuerlig havbrugsproduktion, som ses i forbindelse med lakseproduktion i Norge, Skotland og på Færøerne, kan skabe alvorlige miljømæssige problemer, hvis disse er placeret på sårbare lokaliteter, f.eks. i tærskelfjorde med en begrænset vandudveksling ved bunden.

I en intensiv fiskeproduktion vil der på et eller andet tidspunkt opstå behandlingskrævende sygdomsudbrud, parasit- eller bakterieinfektioner, hvor de sygdomsfremkaldende organismer stammer fra vildfiskebestanden. Bakterielle sygdomme behandles ved fodring med antibiotikaholdigt foder. Ved sygdomsudbrud nedsættes fiskenes appetit, så selvom der sker en reduktion i fodertilførslen er der en risiko for et foderspild, som enten kan falde ned på havbunden eller blive ædt af vildfisk, som står under anlægget. Herved er der en risiko for at vildfisk kan komme til at indeholde restkoncentrationer af antibiotika, som i værste fald kan skade konsumenten.

En anden risiko er at de sygdomsfremkaldende bakterier kan udvikle resistens overfor det benyttede antibiotika. Denne resistens kan overføres til miljøets bakterieflora, hvilket vil kunne udgøre en risiko for personer, som eventuelt pådrager sig en infektion med nogle af disse bakterier.

I dansk havbrugsopdræt har man ikke problemer med parasitangreb (fiskelus), da disse ikke kan formere sig ved den relative lave saltholdighed, der findes i vores indre farvande. Derimod er angreb af fiskelus et stort problem i lakseopdræt. Tidligere blev disse udbrud behandlet med stoffer, som udover at være giftige overfor parasitterne også ramte havets krebsdyr - dyreplankton. Da disse stoffer ligeledes var stærkt giftige overfor de personer, som arbejdede med dem, er man efterhånden gået over til andre mere skånsomme midler såsom brintoverilte.

Udslip af fisk fra havbrugsanlæg og generel udsætning af fisk kan på længere sigt udgøre en trussel mod de vilde fiskebestande. Opdrættede laksefisk udviser ikke den normale "homing", d.v.s. de vil ved kønsmodning ikke søge op i det vandløb, hvor de er født, men vil gå op i tilfældige vandløb og blande sig med den heri levende bestand. Udsætninger af store mængder fisk, som det foregår med laks i Østersøen, kan også være med til at reducere den genetiske i

mangfoldighed, idet kun 5-10% af laksen i Østersøen kan betegnes som villaks.

Næringsstoffer

De vigtigste næringsstoffer, som tilføres havet, er kvælstof og fosfat. Kvælstoffet stammer primært fra overfladevand, floder og atmosfærisk nedfald, mens størstedelen af fosfatet stammer fra byspildvand. Tilførslerne fra henholdsvis floder og direkte tilførsler (udledninger) fremgår af tabel 1.

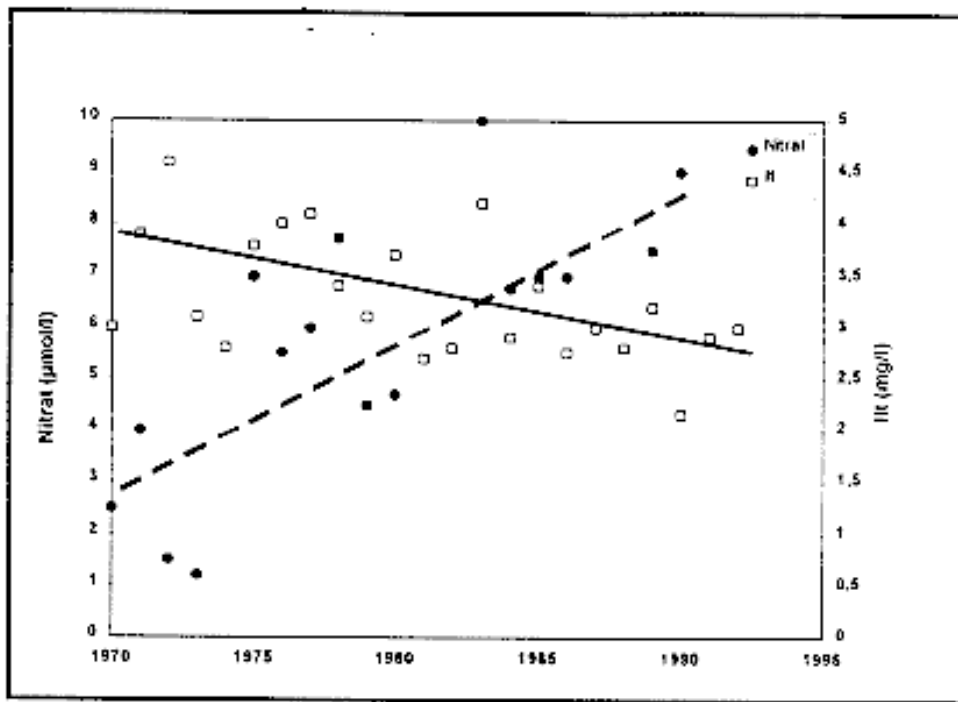
Tabel 1. Udledning af næringsstoffer og tungmetaller til Nordsøen (inklusive Kanalen, Skagerrak og Kattegat) Kilde: OSPARCOM.

	Kvælstof NO ₃ -N (1000 t)	Fosfat PO ₄ -P (1000 t)	Kviksølv (tons)	Cadmium (tons)	Kobber (tons)	Bly (tons)	Zink (tons)
Indput fra floder	645	25,1	21,2	36,2	1220	966	6340
Direkte tilledning	21,3	23,2	1,6	12,8	285	131	1260

I havet har tilførslen af næringsstoffer samme effekt, som når marker gødes. Det øger plantevæksten, og det vil for havets vedkommende betyde en øget produktion af planteplankton. Under normale balancerede forhold bliver planteplanktonet "græsset" ned af dyreplankton. En lettere stigning i næringsstofftilførslen vil da kunne danne basis for en øget produktion af dyreplankton, som er den vigtigste fødekilde for fiskelarver. Hermed kan der blive basis for en øget fiskeproduktion. Som en mulig positiv effekt af den øgede næringsstofftilførsel til Kattegat er en stigning i bestanden af planktonædende fiskearter, som lever oppe i vandmasserne.

Hvis "gødskningen" derimod blive for kraftig vil det kunne resultere i en så kraftig planteplankton produktion, at dyreplanktonet ikke vil være i stand til at nedgræsse det og overskuddet vil synke til bunds. Nedbrydningen af det sedimenterede materiale er en iltkrævende proces, og i værste fald kan dette føre til iltmangel. Iltmangel opstår især, hvis der i perioder er stille vejr, således at der ikke føres frisk iltholdigt vand til bunden og denne opblanding besværliggøres yderligere, hvis vandmasserne er lagdelte som i Kattegat, hvor der er tungt Nordsøvand (høj saltholdighed) ved bunden og let Østersøvand (lav saltholdighed) i overfladen.

Gennem de seneste 30 år er der set en stigning i tilførslen af kvælstof til både Nordsøen og Kattegat, mens fosfertilførslen har været konstant siden begyndelsen af 1980'erne. Iltindholdet i Kattegat har været jævnt faldende i den samme periode og dette er sandsynligvis en følge af den øgede kvælstofftilførsel (Fig. 1).

Op igennem 1980'erne har vi ligeledes oplevet forekomsten af iltmangel i sensommeren i såvel Nordsøen som Kattegat. Nogle af disse hændelser har været så alvorlige, at bundfaunaen i store områder blev udryddet. Selvom dele af bundfaunaen bliver genetableret efter nogle måneder vil disse hændelser, især hvis de er årligt tilbageværende begivenheder som i Nordsøen fra 1981-83, påvirke de bundlevende fiskebestande i negativ retning. I Østersøen er der ligeledes observeret iltsvind, og omfanget af dette er øget de senere år. Iltsvindet ses i det tunge Nordsøvand i de dybe områder af Østersøen, og i visse områder strækker det sig op i skillefladen mellem det ferske overfladevand og salte bundvand, som præcis er det område, hvor torskens æg klækkes. Dette er sandsynligvis en medvirkende årsag til de seneste års reduktion i Østersøens torskebestand.

På verdensplan er der ca. 4000 forskellige planteplanktonarter. Oplomstringer af ca. 6% af disse har vist sig at være genereret af menneskelige aktiviteter, og 2% af arterne er decideret giftige overfor mennesker og/eller den marine fauna. Giftvirkningen overfor mennesker ses oftest i forbindelse med indtagelse af f.eks. muslinger, hvori algerne og deres giftstoffer opkoncentreres. Nogle arter er direkte giftige overfor fisk og anden marin fauna. Det seneste alvorlige eksempel på en sådan hændelse var oplomstringen af stilkalgen i Skagerak og Kattegat i 1988. Denne oplomstring forårsagede alvorlige dødsfald i såvel fiskeopdræt som vilde fiskebestande.

Oplomstringer af giftige alger har altid fundet sted og er således ikke et direkte produkt af forurening. Imidlertid har der de seneste år været øget opmærksomhed omkring disse oplomstringer og i mange områder - heriblandt de indre danske farvande - synes oplomstringen af giftige alger at foregå hyppigere nu end tidligere. Det er endnu uvist, om de seneste årtiers øgede tilførsel næringsalte fremmer oplomstringen af giftige alger mere end oplomstringer af ugiftige typer. Imidlertid ved man, at når man generelt øger den totale planteplanktonbiomasse ved at øge tilførslen af næringsalte, øges mængden af såvel ugiftige som giftige arter.

Kemiske forbindelser

De kemiske forbindelser der skal fokuseres på i en miljømæssig sammenhæng er tungmetaller, organiske klorforbindelser og tributyltin.

Tungmetaller i havet stammer fra såvel naturlige som menneskeskabte kilder. Det menneskeskabte bidrag ligger på 30-50% alt afhængig, hvilket metal det drejer sig om. Størstedelen af de tilførte tungmetaller bliver transporteret via floder (Tabel 1). Når det ferske og salte vand mødes i flodmundingerne udfældes store dele af tungmetallerne, hvorfor disse områder ofte er hårdt belastede. For Nordsøen generelt er tungmetalbelastningen ikke alarmerende, men i visse områder såsom flodmundinger og ved industriudledninger er koncentrationerne forhøjede. De vigtigste tungmetaller i

havmiljøet er kviksølv, kadmium og bly.

Kviksølv adskiller sig fra de fleste andre tungmetaller ved at de kan indgå i forbindelser med organisk kulstof og danne methylkviksølv, som er fedtopløseligt og kan ophobes gennem fødekæden. Levnedsmiddelstyrelsen har foretaget undersøgelser af kviksølvindholdet en række fiskearter I sild og rødspætte, og dette ligger i niveauet 0,05 mg/kg, og i torsk og skrubber er det ca. 0,1 mg/kg. Dette skal sammenholdes med at den fastsatte grænseværdi ligger på 1 mg/kg.

Generelt må man sige at tungmetalniveauet i fisk fra vore farvande ikke er alarmerende. Det eneste område, hvor der er fiskeriforbud på grund af for høj tungmetalforekomst, er i Københavns Havn. Levnedsmiddelstyrelsen overvåger og undersøger forekomsten af bly, kviksølv og cadmium i vore fødevarer, herunder fisk, og finder, at selv med et højt fiskeforbrug bliver man ikke udsat for uacceptabelt højt indtag af disse.

Betegnelsen organiske klorforbindelser dækker PCB (polychlorede bifenyler), DDT og dioxinlignende forbindelser. Disse stoffer er udelukkende menneskeskabte og "udmærker" sig ved en stor stabilitet i naturen, at de er fedtopløselige og kan derfor ophobes gennem fødekæden.

Disse stoffer har bl.a. vist sig at have en negativ effekt på reproduktionen hos bl.a. sæler og fugle. For menneskets vedkommende er der indikationer på, at børn, som er blevet eksponeret med PCB-forbindelser (moderens indtagelse af PCB-holdige fødemidler), kan få en lavere fødselsvægt og forstyrrelser i den psyko-motoriske udvikling.

Der synes at være højere koncentration af PCB-forbindelser i den nordlige del af Østersøområdet end i Nordsøen. Dette giver sig udslag i at PCB-koncentrationerne i fede fisk fra den nordlige Østersø er højere end i Nordsøen. Der er derfor fra svensk side udsendt rekommandationer om, at gravide og ammende kvinder bør undgå fed Østersøfisk, specielt laksefisk og strømming (sild). Generelt synes der at have været en faldende tendens i PCB-niveauerne i fisk fra de danske farvande, herunder Nordsøen. Levnedsmiddelstyrelsen foretager en løbende monitoring af PCB-forbindelser i fisk og andre levnedsmidler, og her mener man ikke, at der er behov for særlige kostråd om fede fisk fra danske farvande.

Tributyltin (TBT) en kemisk forbindelse, som har været benyttet i de såkaldte anti-foulingmalinger (bundbehandling af skibe). Dette stof har vist sig være toksisk overfor østers og konksnegle. Østers har vist sig at udvikle skaldeformiteter, mens effekten hos konken viser sig ved, at hunnerne udvikler hanlige kønskarakteristika og bliver sterile. Indenfor det sidste tiår er konken forsvundet fra den sydlige Nordsø og fra områder med stor skibstrafik. TBT-holdige anti-foulingmalinger er nu blevet forbudt i en række lande til brug på mindre både, og der arbejdes på et generelt forbud.

Er der behov for at reducere udledninger af nitrat, fosfat og andre kemikalier?

Dette spørgsmål kan der ikke gives noget entydigt svar på. Som forsker kan man undersøge om der er sket ændringer i miljøet, og i fald beskrive mulige baggrunde for disse. Ud fra resultaterne af disse undersøgelser er det så op til politikerne at tage stilling til, hvilket kvalitetskrav der i fremtiden skal stilles til miljøet. Når disse krav er fastsat, kan forskerne så komme ind med rådgivning om hvilke mål, der er realistiske, og hvordan disse kan opnås.

Kulturarv

Betydningen af billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af den danske kulturarv i forbindelse med en diskussion af fremtidens fiskeri er af filosofisk art. Ser man på de små blå kuttere, er disse igennem de sidste 20 år vokset op og blevet til meget store både, som ikke nødvendigvis er blåfarvede. De små blå både vil selvfølgelig være en del af vores kulturarv, som blot er gået over i historien. Skulle dette syn være bibeholdt, skulle dansk fiskeri have stoppet sin udvikling for 20-30 år siden. På grund af Danmarks lange kystlinje har fiskeriet jo altid været en integreret del af kulturarven. Stenalderfolkene fiskede og det højteknologiske menneske vil også fiske blot med andre redskaber og på ganske andre vilkår.

SKOV- OG NATURSTYRELSEN

Naturforvaltnings-kontoret

J.nr. SN

Ref. ONA

NOTAT

Teknologirådets konsensuskonference om fremtidens fiskeri.

20. november 1996

Indlæg (20 min.) fra Skov- og Naturstyrelsens repræsentant i ekspertpanelet.

Fiskeriets konsekvenser for havmiljøet, forskningsbehov og krav til teknologi

Under denne overskrift skal jeg forsøge at dække så forskellige emner som off-shoreaktiviteter (olie- og gasindvinding), olieforurening, dumpning og klapning, fiskeopdræt, påvirkning af og fra sæler, marsvin og skarver, og bæredygtighedsfremmende foranstaltninger som fredninger, lukkede områder og ny teknologi.

I fiskeriet drejer det sig måske mere end i noget andet erhverv om at spille sammen med naturen, og man må gøre sig klart, at

- . fiskeriet påvirker fiskeriet,
- . mange af vore andre aktiviteter påvirker fiskeriet,
- . fiskeriet påvirker miljøet, arter og levesteder og
- . naturen påvirker uantastet af mennesket fiskeriet.

Når det drejer sig om menneskets aktiviteter og iøvrigt også om naturlige fænomener, er det vigtigt at skelne mellem lokale, regionale og globale effekter og ligeledes mellem korttids- og langtidsvirkninger.

Naturen i havet inklusive fiskene har en fabelagtig evne til at regenerere efter større eller mindre fysiske påvirkninger af uheldig art. Hver vinter er for mange dyre- og plantearter noget nær en katastrofe, som de hvert forår må komme sig efter. Isvintre skaber direkte død og ødelæggelse på kysterne og på det helt lave vand og mere indirekte i fjorde ved at fremkalde iltsvind eller underafkøling. Overgødskning (eutrofiering) kombineret med visse vejrforhold forstærker forekomst og udbredelse af naturligt forekommende iltsvind i de indre danske farvande. Råstofgravning og yddybningsarbejder fjerner dele af havbunden med dets indhold af dyr og planter, klapning forårsager tildækning og visse fiskerier roder i bunden til større eller mindre skade for plante- og dyrelivet og fanger målarter og ikke-målarter i større eller mindre mængde.

Men, hvis aktiviteten ikke ændrer levestedet (biotopen) eller påvirker bestanden gennemgribende eller vedvarende er totaldækkende eller gentages for hyppigt, "sletter havet sporene". De fleste af havets dyr og planter har en formerings- og spredningsevne, der gør det muligt for dem at reparere fuldstændigt på enog meget omfattende skader i løbet af få år, når blot skaderne ikke udraderer geografisk set isolerede arter, bestande eller levesteder.

Helt anderledes er det med den kemiske forurening med langtidsvirkende og svært nedbrydelige skadelige stoffer.

Det er ikke kun i drikkevandet, de er et problem.

Jeg er blevet bedt om at svare på en række spørgsmål:

Hovedspørgsmål 1:

Hvordan påvirker et højteknologisk samfund havmiljøet - og hvilke foranstaltninger træffes der for at sikre et godt havmiljø og bæredygtige fiskebestande?

1a: Hvordan påvirker off-shoreaktiviteter, klapning, vindmøller, dumpning, olieforurening, hurtigfærger m.v. havmiljøet?

Havet har fra tidernes morgen tjent som fødegrundlag, råstofleverandør, transportvej og som affaldsspand for mennesket. Hertil kommer vore dages intensiverede udnyttelse af havet til rekreative formål.

Befolkningstilvæksten og den stadigt stigende udnyttelse af havet øger risikoen for konflikter mellem forskellige interesser, og der vil selvsagt være et udtalt behov for planlægning og regulering af de forskellige legitime interesser for en fredelig udnyttelse af havet.

Til listen over det højteknologiske samfunds påvirkninger af havets natur og miljø kan føjes:

- udledning af plantenæringsstoffer og iltforbrugende stoffer
- udledning af miljøskadelige stoffer
- råstofindvinding
- anlægsarbejder
- fritidsaktiviteter og naturligvis
- fiskeri

På en række af disse områder har vi ganske god viden om karakteren og omfanget af effekterne på havmiljøet. På andre områder er vores viden stærkt begrænset. Og det er langt fra på alle områder, at vi kan sige noget konkret om effekternes betydning for fisk og dermed for fiskeriet.

Hvor vi ikke ved nok, må vi tage udgangspunkt i de generelle miljøpolitiske principper om forsigtighed og forebyggelse og om, at tvivlen skal komme miljøet til gode. Forsigtighedsprincippet vinder også frem i fiskerikredse, ikke mindst i erkendelse af, at negative påvirkninger af havmiljøet meget vel også kan påvirke fiskebestandene negativt.

Fiskeriet, som også er blevet højteknologisk, er med på listen, og det er placeret centralt, når vi taler om beskyttelse kontra benyttelse af havets naturressourcer.

Men som svar på spørgsmålet vil jeg først give en oversigt over en række af det højteknologiske samfunds indvirkninger på havmiljøet, og senere vende tilbage til effekten af fiskeriet på havmiljøet.

Næringsstoffer og iltforbrugende stoffer (organisk stof)

Den formentlig mest massive og i hvert fald tydeligste enkeltpåvirkning af havmiljøet i nyere tid har baggrund i de øgede udledninger af næringsstofferne kvælstof og fosfor (eutrofiering), som har haft og har markante effekter på det marine økosystem.

Store dele af de danske farvande balancerer i denne sammenhæng på en knivsæg, idet meget kan være godt, mens blot lidt mere kan være særdeles skidt og årsag til iltsvind og død på havbunden.

Først og fremmest er der sket forskydninger i arternes antal og udbredelse, mens den samlede biomasse, f.eks. i Nordsøen, ser ud til at være uændret.

Der er da også fra samfundets side gennemført omfattende og kostbare indsatser til begrænsning af udledningerne af

næringsstoffer, i form af den såkaldte Vandmiljøplan.

De årligt tilbagevendende problemer med fedtemøg, iltsvind forårsaget af kraftige planktonalgeopblomstringer og eventuelt udryddelse af bunddyrene i udsatte områder taler imidlertid deres tydelige sprog. Siden Vandmiljøplanens iværksættelse er udledningen af fosfor blevet reduceret med ca. 30%, mens der ikke er sket nogen markant reduktion i det samlede kvælstofbidrag, som navnlig stammer fra landbruget. En af de foranstaltninger, der er iværksat i medfør af blandt andet Handlingsplanen for en Bæredygtig Udvikling i Landbruget sigter mod at øge nyttevirkningen og udnyttelsesgraden af husdyrgødningen.

Miljøskadelige stoffer.

Eutrofieringen er udråbt som synder ved at forårsage øget planteplanktonvækst, men måske spiller den kemiske forurening også en rolle ved at ramme de organismer, som normalt ville æde planteplanktonet.

Miljøskadelige stoffer omfatter en lang række naturligt forekommende eller miljøfremmede stoffer, som er giftige og kan ophobes i levende væv og ofte er tungt nedbrydelige og derfor langtidsvirkende. Eksempler på sådanne stoffer er hhv. tungmetaller som kviksølv, cadmium og bly og bekæmpelsesmidler så som DDT og antibegroningsmidler som TBT og dets afløser (atrazinagtige stoffer som Irgarol eller Diuron), eller stoffer, som antages at have samme effekter som kønshormoner.

Der er i de senere år konstateret en nedgang i koncentrationerne af en række af disse stoffer, som formentlig skyldes forbud mod eller andre restriktioner overfor anvendelsen af dem. Til gengæld finder vi løbende nye miljøskadelige stoffer, som vi må forholde os til.

Vor viden om udledte mængder, kilder, spredningsveje og effekter er stadig meget mangelfuld. Mest ved vi om tungmetaller, mindst om bekæmpelsesmidler og kønshormonlignende stoffer.

På dette område, som i øvrigt generelt på havforureningsområdet, er en koordineret international indsats nødvendig. Ud over den mere overordnede regulering, som finder sted inden for EU, sker der et væsentligt regionalt samarbejde i forskellige havkonventioner. Især de seneste års Nordsøkonferencer har været en saltvandindsprøjning til dette samarbejde.

Olieforurening.

Den mest synlige Olieforureningen skyldes som regel enten skibulykker eller udtømning af olierester fra skibenes tanke.

Olieforurening fra skibe er en alvorlig trussel mod vandfugle i Danmark, fordi de optræder i så stort tal og fordi de danske farvande er både meget trafikerede og vanskelige at navigere i. Heldigvis har vi været forskånet for de store oliekatastrofer, men det må alligevel vurderes, at mange hundredtusinde vandfugle i løbet af de seneste 10-20 år har måttet lade livet på grund af olieudslip (kort vises).

Ved olieulykker vil man ofte skulle vurdere, om olien skal opløses eller spredes med kemiske midler (dispergeres). Det vil groft sagt være et valg mellem, at prioritere dyrelivet på og over vandoverfladen eller dyre- og plantelivet under vandoverfladen, inklusive fiskene. I de seneste år har antallet af meldinger til Miljøstyrelsen om olieudslip ligget på ca. 350 om året.

En anden form for olieforurening, som måske er alvorligere for det marine miljø, men mindre iøjnefaldende, er den såkaldte "kroniske olieforurening". Der er tale om olie, som udledes med spildevand, overfladevand fra veje og lignende og fra virksomheder samt tilføres som nedfald fra atmosfæren. Der er ofte tale om de mere bestandige og skadelige bestanddele af olien, som bl.a. reterer efter forbrændingsprocesser.

Råstofindvinding.

Ral- og sandsugning medfører, at dyr og planter på indvindingsstedet bliver fjernet. Samtidig spredes fintkornet materiale, som senere aflejres andre steder på havbunden. Indvindingen vil således betyde en øjeblikkelig reduktion af fødegrundlaget for fugle, fisk og havpattedyr på stedet og ændringer af forholdene i tilgrænsende områder. Mens disse effekter i langt de fleste tilfælde er af lokal og midlertidig karakter, kan der ske ændringer af dybdeforhold, strømforhold og sedimentsammensætning, som indvirker permanent og uhensigtsmæssigt på de biologiske forhold. Vedvarende sandindvinding kan være særligt problematisk i lavvandede områder, hvor det kan have længerevarende effekter på ålegræsvegetationen. Ved stenfiskeri, der må anses for det mest problematiske for dyre- og plantelivet, kan et af grundlagene for dets eksistens, nemlig stenene, helt forsvinde. Endelig, så tiltrækker sugehuller og ujævnheder på bunden fisk, mens de kan være til gene for trawlfiskeriet.

Vindmøller til havs.

Vindmøller til havs er et relativt nyt fænomen. Der kan være tale om, at strømningsmønstret i det havområde, hvor møllerne placeres, ændres som følge af de anlæg, hvorpå møllerne placeres - måske til skade, måske til gavn. Og så vil fundamenterne fungere som stenrev til gavn for alger og dyr, som det f.eks. har været tilfældet med bropillerne til Vestbroen i Storebælt. Det er i Sverige påvist, at trækkende ål viger udenom vindmøller til havs.

Hurtigfærger.

En tværministeriel arbejdsgruppe er ved at udarbejde en redegørelse om effekter af støj, forurening og bølger fra hurtigfærger og deres fremdrivningssystemet og hastigheden. Redegørelsen vil komme til at indeholde olysninger, om hvilke effekter der eventuelt kan påvises på bl.a. dyr og planter, herunder især fugle, samt hvilke effekter, der vil være behov for at få undersøgt nærmere. Effekterne på fiskeri og på kommercielt udnyttede fiskearter vil ikke blive undersøgt. Her kunne forstyrrelseseffekter på kasteruser lagt tæt på ruten og evt. støjefekter på fisk, fiskeæg og larver komme på tale.

Anlægsarbejder.

Det højteknologiske samfund bygger broer, tunneler, havne, kunstige øer, vindmøller til havs og mange andre typer anlæg. Gennem godkendelsesproceduren, f.eks. anlægslove eller VVM, sikres det, at effekterne så vidt muligt er belyst og det kontrolleres, hvordan effekterne faktisk bliver.

Selvom der naturligvis kan være stor forskel på effekterne af de enkelt anlægsarbejder, viser erfaringerne fra det store anlægsprojekt Storebæltsforbindelsen, at målelige effekter på havmiljøet stort set er af lokal og midlertidig karakter.

Derimod er det næppe muligt at vurdere den samlede effekt af anlægsarbejdet over en længere tidsperiode og i større afstand fra broen.

Effekterne på fiskeriet består først og fremmest i at fiskerne rent fysisk i perioder eller permanent udelukkes fra at fiske i visse områder, enten på grund af, at visse farvandsområder spærres af som arbejdsområder eller fordi selve anlægget beslaglægger arealer på havbunden. Nærområderne omkring sådanne anlæg kommer til at virke som småreservater i relation til trawlfiskeri.

Fritidsaktiviteter.

Havets og kysternes store attraktionsværdi for mennesker, kan indebære uheldige påvirkninger af havets biologiske mangfoldighed. Støj fra vandscootere og motorbåde og andre slags sejlads kan forstyrre fugle, sæler og marsvin i deres raste-, fouragerings- og yngleområder. Lystfiskeri kan bidrage til forhøjelse af et i forvejen stort fiskeritryk. Udsætning af

fisk kan forrykke den økologiske balance.

Dumpning.

Dumpning af kemikalieaffald og også snart kloakslam er heldigvis et overstået kapitel i vores del af verden. Afbrænding af kemikalieaffald på havet har været stoppet siden begyndelsen af 1990'erne. Tilbage er alene dumpning af optaget havbundsmateriale - det, der i daglig tale kaldes klappning.

Klappning.

Der klappes årligt 3-8 millioner tons havbundsmateriale i danske farvande. Der er store variationer fra sted til sted. Havnene på Vestkysten og især indsejlingen til Esbjerg tegner sig for størsteparten af den årlige klappmængde i normale år. Der er en tendens til et stadigt større genbrug af egnet materiale.

Klappning er dermed den mest almindelige form for bortskaffelse af opgravet havbundsmateriale, hvis indehold af tungmetaller er mindre end det dobbelte af en vejledende baggrundsværdi. Der måles imidlertid sjældent for andre skadelige eller potentielt skadelige stoffer som f.eks. TBT. Er materialet forurenet til at blive klappet, deponeres det på land eller i specielle kystnære depoter.

Der vil selvsagt altid ske en fysisk tildækning af planter og fastsiddende og nedgravet dyreliv på en klappplads. Der vil dog hurtigt begynde en indvandring af dyr, efter at en klappning er ophørt. På klapppladser, som anvendes vedvarende, vil dyrelivet med korte mellemrum blive udryddet/tildækket. Mange nedgravede bunddyr tåler dog en betydelig grad af tildækning med sand.

Off-shore aktiviteter

Anvendelse af seismik til olie- og gasefterforskning menes at kunne skade fiskeæg og larver, hvilket har givet anledning til, at man fraråder seismisk aktivitet i store områder i norske farvande, når torsk gyder, og når der optræder større koncentrationer af æg og larver og af ungfisk under en vis størrelse af torsk og andre fisk. Jeg er ikke bekendt med, at man har været inde på denne problematik i danske farvande.

Platformene beslaglægger en mindre del af havbunden, men udledninger af boremudder fra efterforsknings- og produktionsfasen og senere udledninger af vand indeholdende olie og kemikalier i forbindelse med produktionen spredes til et større område.

Effekter omkring danske platforme har kunnet spores op til flere kilometer fra platformen. Det kan skade filtrerende bunddyr som muslinger. Oliebaseret boremudder, som ikke har været brugt i den danske sektor i Nordsøen siden 1991, gav afsmag i rødspætter.

Hovedspørgsmål 2: Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

2a: Hvordan påvirker marint opdræt/havfarme havmiljøet?

2b: Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv- og marsvinebestanden - og omvendt?

2c: Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/oprettes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Generelt

Fangst af fisk og andre arter påvirker økosystemet på forskellig vis. Først og fremmest reduceres biomassen og gennemsnitsalderen og -størrelsen af de arter, som fanges. Desuden vil der ske en forskydning af balancen mellem arterne.

Havdambrug, muslingeopdræt og udsætning af fiskeyngel kan ligeledes medføre ændringer i det økologiske system. Nogle af disse ændringer kan være ændringer i det genetiske grundlag og spredning af fiske sygdomme og parasitter.

Fiskeretskaberne kan også påvirke havmiljøet negativt. Bundtrawl og muslingeskabere kan beskadige plante- og dyrelivet på havbunden, f.eks. de flerårige tangskove og ålegræs. Garnredskaber kan udgøre en fare for marsvin, sæler og havfugle, som kan drukne i garnene.

Marint opdræt/havdambrug

Set i forhold til de andre kilder til eutrofiering er saltvandsbaseret fiskeopdræt af mindre betydning. Men karakteren af virksomheden betyder, at den lokalt kan være af væsentlig betydning. Der er derfor fastsat grænser for foderets indhold af vand og næringsstoffer, for foderforbrug og for udledning til havmiljøet.

Til behandling af sygdomme i forbindelse med fiskeopdræt anvendes der en del miljøfremmede stoffer - herunder forskellige antibiotika. Det største problem i forbindelse med marint fiskeopdræt er dog udledningen af organisk stof.

Siden starten af Vandmiljøplanens overvågningsprogram i 1989 er der sket en stigning i den årlige udledningen af kvælstof fra landets havbrug til 350 tons, mens fosforudledningen er faldet til 35 tons. Der er derfor, indtil en revurdering har fundet sted i 1997, indført et stop for nyetableringer og udvidelser af eksisterende havbrug.

Sæler

Bestanden af spættet sæl i danske farvande ligger på godt 4000 dyr, der med et fødeindtag på 3-5 kg fisk og krebsdyr pr dag konsumerer ca 4.400-7.300 tons årligt, for mere end 90%'s vedkommende bestående af ising, skrubbe, rødspætte, torsk og tobis. Det er imidlertid ikke så meget heri problemet ligger i forhold til fiskeriet men i, at sælerne kan slå sig på at rasere bundgarn og kasteruser, som de plyndrer og ødelægger. Skaderne kan være ganske omfattende. De kan også ligesom skarverne dræbe eller skamfere langt flere fisk, end de æder. Midler herimod er at sætte garnene i god afstand fra sælernes ynglepladser - mindst en kilometer - at bruge kraftigere netmateriale og at bruge dobbeltvæggede ruser. Endelig kan der opnås tilladelse til at skyde særligt ihærdige individer. Omvendt kan især yngre sæler drukne i åleruser og også i rejeruser, hvilket kan være årsagen til, at væksten i sælbestanden efter sælepidemien i 1988 nogle steder, som f.eks. i Bøgestrømmen, er udeblevet. Dette kan evt. undgås ved at anvende spærrenet, som man gør det for at undgå, at oddere lider druknedøden i ruser. Det er estimeret, at 2,5-3% af bestanden omkommer hvert år som følge af fiskeri.

Skarv

På baggrund af undersøgelser i Bælthavet og den vestlige Østersø er det beregnet, at de gennemsnitligt godt 100.000 danske skarver, som træffes i danske farvande med et dagligt indtag af 400 g fisk konsumerede knap 15.000 tons fisk i 1994. I Bælthavet og den vestlige Østersø, hvor ca 2/3 af skarverne huserer bestod knap 50% af føden af 1- og 2-årige torsk. Som med sælerne er det imidlertid ikke så meget skarvernes indhug i bestandene, der er et problem, som det er fuglenes plyndring af bundgarn, og især, at de skamferer langt flere fisk, end de æder, og desuden formentlig skræmmer fisk væk. Visse afværgeforanstaltninger over for skarverne har vist sig at virke, i hvert fald i en periode. Men om det er praktisk muligt - rentabelt - at bruge dem er endnu uvist.

Marsvin

Bestandsundersøgelser i juni-august 1994 viste, at der i Nordsøen var ca 279.000 marsvin og i Skagerrak, Kattegat og Bælthavet ca 36.000 marsvin. Der var skønsmæssigt 75.000 i danske farvande.

Marsvin tager en lang række fiskearter, både konsumarter og arter uden interesse for fiskeriet. Det er usikkert om marsvinet foretrækker bestemte fiskearter. De skønsvise 75.000 marsvin, som forekom i danske farvande i juni-august 1994, ville, hvis de var her hele året og hver dag spiste 5 kg fisk, ialt konsumere 137.000 tons fisk. De er her ikke hele

året og forlader de indre farvande om vinteren. Den gennemsnitlige størrelse af byttedyr på 25 cm tilsiger, at marsvin altovervejende ikke tager fisk af direkte betydning for det kommercielle fiskeri. Givet mængden af arter, der er tilgængelige som føde for marsvinet forekommer det ikke sandsynligt at fødemængden er begrænsende for marsvinebestanden.

Der forekommer bifangst i alle typer af fiskeredskaber. De hidtidige undersøgelser indikerer, at bifangsten i trawl og bundgarn er af mindre omfang. Undersøgelser udført af Danmarks Fiskeriundersøgelser i 1993-94 viser, at bifangsten af marsvin i det danske nedgarnsfiskeri i Nordsøen efter torsk, pighvar og tunge er på ca 4.600 dyr årligt, og det anslås at det samlede danske nedgarnsfiskeri i Nordsøen giver en bifangst på 7000 dyr årligt. Dertil kommer bifangst i øvrige typer af fiskeri samt i indre danske farvande. Foreløbige resultater fra undersøgelser af bifangsten af marsvin i svensk nedgarnsfiskeri efter torsk i Skagerrak viser, at bifangstraten var i samme størrelsesorden som i det danske nedgarnsfiskeri. Der foreligger ikke resultater fra undersøgelser af andre landes bifangst. Yderligere undersøgelser af bifangstens omfang er i gang i et samarbejde mellem Danmark, Storbritannien, Sverige og Irland.

Den Internationale Hvalfangstkommissions Videnskabelige Komite har i 1995 - udfra en antagelse af en maksimal vækstrate på 4% i en marsvinebestand - anbefalet, at bifangsten aldrig må overstige 2% af bestandestimatet, og at en bifangstrate på over 1% giver anledning til bekymring for bæredygtigheden. Det kan ikke udelukkes at den samlede bifangst fra alle lande i Nordsøen, Skagerrak, Kattegat og Bælthavet overstiger 4%.

I regi af Aftalen om beskyttelse af småhvaler i Nordsøen og Østersøen (Småhvalaftalen (ASCOBANS)) foregår der i øjeblikket undersøgelser og drøftelser til vurdering af bifangstens betydning for marsvinebestanden samt fastsættelse af et niveau for uacceptabel bifangst.

Både i Danmark og i udlandet gøres der forsøg med passive akustiske reflektorer og med pingere, der aktiveres af hvalernes sonaraktivitet og skræmmer hvalerne væk. sådanne aktive skræmmemidler har allerede været i brug langs USA's østkyst.

Forbudszoner - nye initiativer?

Der er i dag ikke det nødvendige videnskabelige grundlag for at oprette yderligere marine reservater eller permanent beskyttede områder. Der kan både tales for og imod at lukke områder, som ICES har gjort rede for. Effekten af at lukke områder for trawling for at beskytte yngelopvækstområder, f.eks. for fladfisk, er aldrig blevet evalueret. Dette bør ske som en del af det langsigtede videnskabelige arbejde med bl.a. udvikling af de kriterier, som skal lægges til grund for beskyttelsen af bestemte områder.

Der bør forsøgsvis lukkes mindre områder for forskellige fiskerier i en periode for at undersøge effekterne heraf på fisk, bunddyr, planter, sedimentationsforhold og ikke mindst naboområderne.

Hovedspørgsmål 4:

Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien med henblik på et skånsomt og bæredygtigt fiskeri?

4a: I hvilket omfang forskes der i fiskeriteknologi med henblik på et skånsomt og bæredygtigt fiskeri?

·redskaber

·fisks adfærd

·fugles og pattedyrs adfærd

Udover hvad jeg har nævnt i relation til skarver og marsvin, har jeg ikke det nødvendige overblik over, i hvilket omfang der forskes i disse emner, så det håber jeg at andre i ekspertpanelet kan svare på. Derimod vil jeg gerne give nogle bud på, hvad der generelt set bør stilles af krav til fremtidens fiskeriteknologi, herunder fiskeredskaberne.

En af hovedanstødsstenene i fiskeriet set i relation til bunddyr- og plantesamfundene er trawlskader på den faste bund, hvis store flerårige alger med de dertil knyttede dyr og mindre alger rives løs og fjernes. Hvad er konsekvensen af dette

på de bundlevende arter og deres samfund og på de tilknyttede pelagiske dyr, inklusive fiskene, der lever både af de pelagiske og de fasthæftede dyr og desuden skjuler sig mellem algerne?

Er løsningen helt at forbyde trawling hen over stenrev eller kan der laves redskabsmodifikationer?

Bomtrawlfiskeri efter tunger i Nordsøen kan resultere i udsmid af indtil 10 kg døde fisk og 6 kg døde bunddyr for hver kilo landet fisk. 70-100% af udsmidsfiskene, indtil 50% af krabber og muslinger og under 10% af søstjerner overlever ikke en tur på dækket. 0-85% af muslingerne, 4-80% af krebsdyrene, 0-60% af børsteormene og 0-45% af pighudene (søstjerner, slangestjerner og søpindsvin) overlever ikke passagen af en 12 meter bomtrawl.

Men skader bundtrawling bundfaunaen? Det kan der ikke svares entydigt på. De på stedet levende bunddyr lider skade - ingen tvivl om det. Gentagne trawlinger på samme bund viser dette, dels fordi man får beskadigede dyr i trawlet, men også fordi man for hvert træk først fanger flere og flere fisk og derefter efterhånden færre for til sidst kun at få rester af døde bunddyr i trawlet. Fiskene har dele af beskadigede bunddyr i maven. Dette skal sammenholdes med, at tætte populationer af bunddyr har det sådan, at de forhindrer eller begrænser rekruttering ved at æde de larver - også deres egne - som bundfældes. Så en vis bundtrawling vil levere føde til bundfiskene og samtidig skabe plads til nye bunddyr, eller kort sagt øge den sekundære produktion og måske derved drage nytte af og formindske skaderne forårsaget af eutrofiering. Som med så meget andet har nogen bomtrawling sine gode sider, mens megen trawling er skidt. Det bør derfor nøje undersøges, hvor tit og hvor tæt det er optimalt at trawle og et udvalg af områder bør friholdes helt.

Generelt bør der stilles krav om en vurdering af slæbende redskabers effekt på bundens flora og fauna, både på kort og på langt sigt. Der har i mange år eksisteret redskaber, som kan slæbes hen over stenrev. Den biologiske effekt af sådanne redskaber er ikke undersøgt, ligesom den fiskeribiologiske værdi, som man tillægger stenrevsområderne alene bygger på en antagelse om, at de er vigtige yngle- og opvækstområder. Det ville være givtigt at få den fiskeribiologiske værdi af hårdbundsarealerne dokumenteret både for kommercielt og for ikke kommercielt udnyttede fiskearter.

Ser vi specielt på muslingefiskeri, så påvirker det fødegrundlaget for fugle og fisk ved at fjerne målartern og ved at fjerne, dræbe eller beskadige andre arter. Hvor meget fiskeriet påvirker fødegrundlaget vil afhænge af en række faktorer, nemlig redskabernes selektivitet og skånsomhed overfor undermålsindivider af målartern og overfor andre arter samt af forholdet mellem det påvirkede areals størrelse og det samlede areal, hvor fødedyrene forekommer med en tæthed, der gør dem egnede som føde for fugle og fisk, sammenlignet med fuglenes og fiskenes fødebehov.

Der bør findes løsninger, som udelukker eller begrænser utilsigtede bifangster af både fisk, havfugle og pattedyr. Bifangst af fisk betyder udsmid af gode ressourcer, hvad enten dette skyldes kvotebegrænsninger, eller at markedet ikke vil aftage fisken. Der er altså behov for udvikling af mere selektive redskaber, og der er behov for at udvikle metoder og begrænsninger til at undgå eller undlade at fiske i områder eller fiskestimer, hvor risikoen for overskridelse af bifangstreglerne er stor.

Der er behov for en mere økologisk baseret fiskerirådgivning og udvikling af reguleringssystemer, som effektivt sikrer, at rådene bliver fulgt op i det praktiske fiskeri. I denne sammenhæng tror jeg også, at der kan være behov for mere effektive kontrolsystemer, herunder det meget omdiskuterede system for overvågning via satellit, selv om dette af nogle anses for at være et indgreb i den havens frihed, som vi har fået i kulturarv. Men den lille blå kutter ser vel lige så fin ud med en "black box" ombord, så den kan følges fra land eller fra fiskeriinspektionens skibe?

Fremtidens Fiskeri

Teknologi Rådets Konsensuskonference, 22.- 25. November 1996

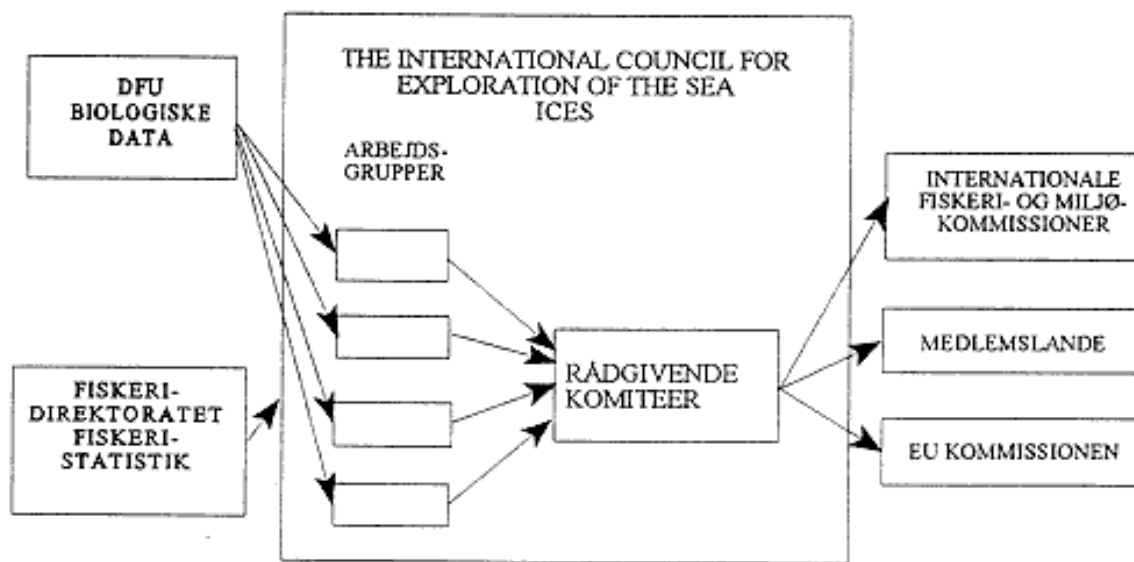
7 Status og udviklingsmuligheder i den biologiske fiskerirådgivning

Eskild Kirkegaard
Forskningschef
Danmarks Fiskeriundersøgelser
Afdeling for Havfiskeri
Charlottenlund Slot
2920 Charlottenlund

Hvad er biologisk fiskerirådgivning:

Fisk respekterer ikke territoriale grænser, men vandrer mellem de enkelte landes fiskerizoner. I Nordsøen betragtes torsk f.eks. som én bestand, og alle Nordsøens torskefiskere fisker på den samme bestand. Fiskeribiologisk rådgivning bør derfor i sagens natur være international, og kun i de tilfælde, hvor en bestand eller økosystem ligger inden for et enkelt lands fiskerizone giver det mening at udføre rådgivningsarbejdet på national basis.

I Nordøstatlanten er Det Internationale Havundersøgelsesråd (ICES) ansvarlig for at levere fiskeribiologisk rådgivning. ICES er en international organisation med næsten alle kyststater i Nordatlanten som medlem, ICES blev etableret i 1902 med det formål at fremme og koordinere havforskning og at formidle resultaterne af forskningen. Først i begyndelsen af 60'erne blev ICES for alvor involveret i rådgivning vedr. fiske og fiskerier.

Rådgivningssystemet er bygget op omkring to rådgivende komiteer, én for miljøspørgsmål ACME (Advisory Committee on Marine Environment) og en for fiskerispørgsmål ACFM (Advisory Committee on Fishery Management). I fig. 1 er opbygningen af rådgivningssystemet skitseret. ICES har etableret en række arbejdsgrupper, hvis medlemmer er forskere fra medlemslandene.

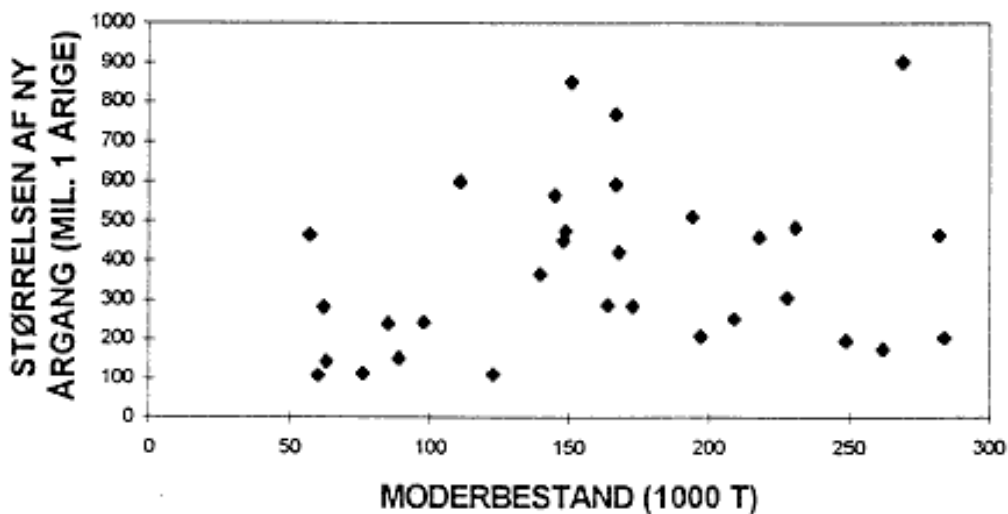
Arbejdsgrupperne mødes én gang om året. Til møderne i de fiskerirelaterede arbejdsgrupper bringer forskerne biologiske data som kombineret med medlemslandenes fiskeristatistikker danner basis for arbejdet i grupperne. For hver bestand beregner arbejdsgrupperne den historiske udvikling i bestandens og årgangenes størrelse samt fiskeridødeligheden, som

er et mål for, hvor stor en andel af bestanden fiskeriet fanger pr. år. Grupperne udarbejder også prognoser for udviklingen i bestanden og fangsterne to til tre år frem i tiden under forskellige forudsætninger om udviklingen i fiskeriindsatsen. Udviklingen i bestanden og fangsterne på mellem lang sigt bliver også vurderet, idet der tages hensyn til usikkerheden i beregningerne og den naturlige variation i årgangenes størrelse.

Arbejdsgruppernes rapporter bliver gennemgået af den rådgivende komité, som på basis af resultaterne udarbejder en rådgivningsrapport, som sendes til medlemslandene, internationale fiskeri- og miljø kommissioner og EU kommissionen. I rapporten gives en oversigt over den historiske udvikling i bestandene og fiskerierne, prognoser samt rådgivning om forvaltningen af fiskerierne ud fra biologiske målsætninger.

Der er kun i meget få tilfælde udarbejdet klare målsætninger for fiskeriforvaltningen fra forvalternes side. Selv om ICES erkendte, at det ikke er forskernes opgave at sætte målene for fiskeriforvaltningen, har de dog, for at kunne give konsistent råd, sat en målsætning for rådgivningen. Målsætningen er at levere den rådgivning, der er nødvendig for at kunne opretholde levedygtige fiskerier inden for bæredygtige økosystemer.

FIG. 2. FORHØJDETTET MELLER MODERBESTAND OG REKRUTTERING FOR TORSKEBESTANDEN I NORDSØEN

I vurderingen af, om et fiskeri er bæredygtigt indgår sammenhængen mellem bestandens størrelse og rekrutteringen. Er bestande på et normalt niveau, er størrelsen af de nye årgange (rekrutteringen) især afhængig af miljøforholdene de enkelte år. Vi ser derfor ofte meget store variationer i størrelsen af de nye årgange fra år til år. I fig. 2 er sammenhængen mellem rekrutteringen og moderbestanden vist for torsk i Nordsøen. Som det kan ses af figuren, er der en generel tendens til, at årgangene bliver mindre, når moderbestanden kommer under 150.000 tons. Der er fortsat store svingninger i årgangsniveauet, men med et lavere udgangspunkt. Der findes for de fleste bestande et kritisk niveau for moderbestanden, hvorunder rekrutteringen alt andet lige er mindre. Kommer bestanden under det kritiske niveau, vil det betyde, at tilgangen til moderbestanden i løbet af få år vil falde, med det resultat, at rekrutteringen vil falde yderligere, og bestanden kan ikke bære et normalt fiskeri. Det vil i de fleste tilfælde være nødvendigt, at reducere fiskeriet for at sikre en bæredygtig udnyttelse.

For bestande, som er under det kritiske niveau, eller hvor der er en stor sandsynlighed for, at de vil komme det inden for de nærmeste år, anbefales tiltag, som kan forbedre situationen.

Ud over den årlige bestandsrådgivning modtager ICES også en række anmodninger om rådgivning om specielle forhold, som f.eks. fiskeriets mere generelle påvirkning på økosystemet eller dele af økosystemet, tekniske bevaringsforanstaltninger og miljøpåvirkninger på fisk og fiskerier.

Spørgsmål 2. Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

2a. Hvordan påvirker marint opdræt/havfarme havmiljøet?

Et havbrug påvirker havmiljøet direkte med frigivelse af næringsstoffer samt mere indirekte gennem muligheder for at introducere sygdomme, parasitter og arter eller individer som ikke er naturlige i området.

Den direkte frigivelse af næringsalte gennem bl.a. foderrester og ekskrementer kan have betydning lokalt, hvis der er en stor produktion af fisk og strøm- og vejrforhold ikke sikrer en tilstrækkelig vandudskiftning. Generelt er den mængde næringsalte, som frigives i forbindelse med havbrug, derimod så lille i forhold til den totale mængde, at det ikke påvirker miljøet i større grad (Hoffmann & Horsted, 1991).

Der er eksempler på at sygdomme og parasitter har bredt sig fra fisk i havbrug til vilde fisk (North Sea Task Force, 1993), men den påvirkning, som i øjeblikket giver anledning til størst debat, er den genetiske effekt, som fisk der undslipper fra havbrug kan have på den vilde fisk. De fleste af de fisk, der anvendes i havbrug, er genetisk forskellige fra vilde artsfælle. Specielt for laks er problemet stort. Norske undersøgelser viser, at laksene i havbrug er genetisk forskellige fra de vilde bl.a. som følge af målrettet avlsarbejde. Laks der slipper ud fra laksefarmene er ofte i stand til at reproducere sig og kan dermed udgøre en trussel mod de lokale genetisk tilpassede bestande. I Norge udgør undslupne laks omkring 20% af den totale gydebestand.

2b. Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl,- skarv,- og marsvinbestanden og omvendt.

Fiskeri påvirker havpattedyr dels gennem bifangst i specielt garnfiskeri og dels gennem konkurrence om fiskene, havpattedyrenes føde. Der er i de senere år gennemført en række undersøgelser over bifangsten af specielt marsvin (Vinther, 1995 og ICES, 1996a). Undersøgelserne tyder på, at den årlige bifangst ligger mellem 5. 000 og 10. 000 marsvin i Nordsøen. Der blev i 1994 gennemført en optælling af marsvin i Nordsøen. Det beregnede antal af marsvin var 268.000 dyr. De beregnede bifangster udgør således mellem 1,9 og 3,8% af bestanden. Det er tæt på de 1 - 2%, som den Internationale Havkommission (IWC) angiver som det niveau, hvor der kan være problemer. Der er i dag ikke tilstrækkelig viden om marsvins populationsdynamik og bestandsstruktur til at vurdere, om bifangsten er bæredygtig eller om den udgør en trussel mod marsvin. Et vigtigt spørgsmål er, om der er tale om en enkelt bestand eller flere små bestande.

Der foregår i øjeblikket et større internationalt forskningsarbejde omkring bifangsten af marsvin. Danmarks Fiskeriundersøgelser deltager i projektet, og arbejder især med en mere detaljeret beskrivelse af bifangsterne, udvikling af afværgemekanismer, som kan reducere bifangsterne samt undersøgelser af, hvilken betydning bifangsterne har på marsvin bestanden(e).

Spættet sæl og gråsæl yngler begge i danske farvande. Efter indførelsen af forbud mod sæljagt i begyndelsen af 60'erne voksede bestanden af spættet sæl med ca. 5% pr. år indtil 1988, hvor et stort antal døde pga. en virus epidemi. Siden da er bestanden vokset igen, og er nu på cirka samme niveau som før 1988. Antallet af gråsæler er steget nogenlunde tilsvarende. (ICES, 1996a). Udviklingen i bestandene tyder således ikke på, at bifangsten af sæler giver alvorlige problemer for sælbestandene. I visse dele af Østersøen er bifangsten dog på op til 2 - 5% af populationerne.

Havpattedyr og havfugle konkurrerer med fiskerne om fiskene. Der findes ikke en samlet opgørelse over, hvor meget fisk havpattedyr og havfugle spiser pr. år. Der er imidlertid tale om betydelige mængder. ICES (1994) estimerer således, at havfugle i Nordsøen pr. år konsumerer ca. 600.000 tons fisk, hvoraf over 100.000 tons er discard og ca. 70.000 tons er indvolde og anden fiske affald.

Foreløbige beregninger tyder på, at skarv i de indre danske farvande konsumerer betydelige mængder af fisk, herunder også kommercielt vigtige arter som ål og torsk, og at den stigning, der har været i skarvbestanden, kan have indflydelse på udviklingen i fiskebestandene i de indre farvande.

De fleste havfugle og havpattedyr konkurrerer ikke direkte med fiskeriet om de samme fisk. Generelt er fiskeriet rettet mod større og ældre fisk end de fisk, der tjener som føde for havfugle og havpattedyr.

Nye undersøgelser viser, at skarv i stort omfang jager fisk, som er fanget i bundgarn, og at det i visse områder og

perioder kan medføre betydelige økonomiske tab for fiskeriet.

2c. Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder eller er der behov for nye initiativer.

De fleste kommercielt vigtige bestande i danske farvande er enten fuldt udnyttet eller overfisket.

En række af dem er uden for sikre biologiske grænser, med en gydebestand, der er under den kritiske grænse, hvor rekrutteringen er negativ påvirket. Det gælder f. eks. torsk, sild og rødspætte i Nordsøen. Den primære årsag til de lave bestandsstørrelser er en meget høj fiskeriindsats, som betyder, at en meget stor andel af bestandene bliver fisket hvert år. For torsk drejer det sig om over 50%. ICES (1996b) har, med det formål at bringe bestanden inden for sikre biologiske grænser, gennem en lang årrække anbefalet, at fiskeriindsatsen reduceres betydeligt. Det er ICES vurdering, at en generel reduktion i fiskeriindsatsen i en række fiskerier er påkrævet, for at sikre et bæredygtigt fiskeri.

De nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder er en del af EU's forordninger om tekniske bevaringsforanstaltninger. Den primære biologiske formål med begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder er at beskytte dele af bestande, typisk ungfisken. Begrænsninger i fiskeriet på ungfisk er med til at forbedre bestandssituationen og udbyttet fra bestanden, men er normalt ikke tilstrækkeligt til at forhindre et overfiskeri.

Spørgsmål 3. Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og tiske ressourcerne?

3b. Hvor stor er usikkerheden i den biologiske rådgivning?

- Hvad betyder usikkerheden omkring discard?
- Hvordan kan fiskernes erfaring og fangstoplysninger indbygges i en hurtigere opdatering af bestandsvurdering til brug for den biologiske rådgivning og kvotefastsættelse?

Biologisk rådgivning basere sig på et meget stort datamateriale om fiskerierne og fiskene. Typen og omfanget af data afhænger af hvilket forvaltningssystem der er tale om og hvilke målsætninger der er for forvaltningen. Hvis troværdige fangstforudsigelser er nødvendige for at fastsætte TAC og kvoter, er korrekte fangst og fiskeriindsats oplysninger essentielle. I andre tilfælde er fiskeriet reguleret gennem kontrol af indsatsen eller baseret på tekniske bevaringsforanstaltninger. Disse forskellige typer af forvaltning kræver forskellige typer af rådgivning som igen kræver forskellige typer af data. Forvaltning, som basere sig på at beskytte ikke målarter eller artsdiversiteten, vil generere helt nye krav til data.

De typer af data og informationer der typisk indgår i rådgivningen er dels informationer fra fiskeriet og dels informationer, som indsamles uafhængigt af fiskeriet. Fiskeridata omfatter oplysninger om:

- landede mængder
- discard
- fiskeriindsats
- størrelses- og alderssammensætninger

Oplysninger om landede mængder og fiskeriindsats indsamles i Danmark af Fiskeridirektoratet, medens oplysninger om discard og størrelses- og alderssammensætning indsamles af Danmarks Fiskeriundersøgelser, bl.a. i et samarbejde med Danmarks Fiskeriforening.

Der har i en årrække været store problemer med at få korrekte fangstoplysninger fra en række lande, og ICES har følt det nødvendigt at henvende sig til medlemslandene for at gøre opmærksom på at hvis de fangststatistikker, ICES modtager, ikke er korrekte, vil det medføre, at rådgivningen bliver meget usikker, og at det i visse tilfælde ikke vil være muligt at udarbejde troværdige prognoser. Specielt i Østersøen er der sket en væsentlig forbedring at datakvaliteten i de senere år.

Oplysninger, som indsamles uafhængigt af fiskeriet, omfatter:

- Togter med havundersøgelsesskibe. Der er især tale om trawl- og akustiske togter som giver estimater for bestandsstørrelser og årgangsstyrker.
- Mavedata. Anvendes til at beregne, hvor meget fisk og skaldyr fisk konsumerer.

Usikkerheden i biologisk rådgivning varierer ikke kun efter hvilken bestand og fiskeri der er tale om, men også efter hvilke type rådgivningen der er tale om. Prognoserne for udviklingen i bestandene og fangstmulighederne i det kommende år er et vigtigt redskab ved fastsættelse af TAC og kvoter. Prognoserne vil normalt være behæftet med en vis usikkerhed, som er størst for de bestande som er udsat for et stort fiskeritryk og hvor størrelsen af de nye årgange varierer meget. Sikkerheden i prognoserne afhænger af, hvor gode de data, beregningerne bygger på, er. Er usikkerhed under plus/minus 20%, er der normalt tale om en god prognose.

Manglende eller usikre oplysninger om discard påvirker kvaliteten af rådgivningen. For målarterne består discard for langt hovedparten af undermåls fisk. Dvs. fisk som ikke opfylder mindstemålet. Manglende discard oplysninger giver ikke nødvendigvis forkerte prognoser for fangstmulighederne, idet fejlen især vil være i beregningerne af størrelsen af de yngste årgange, som ikke eller kun i lille omfang indgår i landingerne. Rådgivningen vedr. f.eks. tekniske bevaringsforanstaltninger, som maskestørrelse og lukkede områder, er i midlertidig afhængig af, at der er korrekte informationer om den totale fangst herunder også den del, der discardes.

Rådgivningssystemet baserer sig i dag på en årlig cyklus, hvor prognoserne for det kommende år primært baserer sig på fiskeridata fra året før rådgivningen udformes, medens det ofte er muligt at inddrage togtdata, der er indsamlet umiddelbart før rådgivningen. Dvs. at rådgivningen for 1997 bygger på fiskeridata til og med 1995 samt togtdata fra 1996. ICES rådgivningssystem er udformet således, at det opfylder de tidsfrister de forskellige fiskerikommissioner har. Uden at ændre hele systemet, herunder tidsfristerne fra kommissionerne vil det ikke være muligt at gennemføre en hurtigere opdatering af rådgivningen.

3c. Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi vil især kunne medvirke til at gøre fiskeriet mere selektivt og undgå uønskede effekter, f.eks. reduktion i uønskede bifangster, forbedring af fiskerimønstret ved at reducere fangsten af ungfisk eller beskyttelse af specielle habitater gennem udelukkelse af visse fiskerier.

Spørgsmål 4. Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

4b. Kan indførelsen af ny teknologi erstatte kvotesystemet?

Ny teknologi vil især kunne gøre fiskeriet mere selektivt. Forskning i redskaber kombineret med en bedre forståelse af livet i havet og især dyrenes adfærd, vil kunne medvirke til at reducere en række uønskede effekter af fiskeri. Især problemer som utilsigtede bifangster vil kunne reduceres. Det er derimod tvivlsomt, om fiskeritrykket på målarterne kan reduceres, som anbefalet af ICES, alene ved hjælp af ny teknologi. Der er for en række bestande behov for en reduktion i fiskeriindsatsen for at sikre et bæredygtigt fiskeri. En sådan reduktion vil ikke kunne opnås med en teknologisk udvikling.

4c. Kan den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning bruges til at ophjælpe bestande op-/eller kombinere fiskeri og opdræt?

En gennemsnits årgang af torsk i Nordsøen er på ca. 400 mill. individer som 1 årig. Det vil ikke umiddelbart være muligt gennem udsætninger at øge bestanden og fangsterne af torsk måleligt gennem udsætninger. Selv om det teknologisk kunne lade sig gøre at producere torsk til udsætning i mængder, som er sammenlignelig med den vilde produktion, vil det formentligt ikke være økonomisk rentabelt. For langt de fleste bestande gør det samme sig gældende som for torsk, at udsætninger ikke vil have målelig betydning på udviklingen i bestanden eller fiskeriet.

Udsætninger har været foreslået som en måde at ophjælpe bestande, som er på et meget lavt niveau. I Østersøen har det

været muligt gennem udsætninger, at opretholde et kommercielt fiskeri på laks, selv om de vilde bestande er på et meget lavt niveau. Udsætningerne øger imidlertid faren for, at yderligere vilde bestande vil uddø. Dels medfører udsætningerne, at der opretholdes et fiskeri, som også fanger de vilde laks og dels medfører udsætningerne ændringer af vildlaksens genetik, idet de udsatte laks blander sig med vildlaksen.

Der er normalt en årsag til, at en bestand er på et lavt niveau. De typiske årsager er miljøforhold og/eller fiskeri. Ophjælpning af bestanden gennem udsætninger vil normalt ikke løse årsagerne til den lave bestandsstørrelse og vil i mange tilfælde have samme negative effekter som lakseudsætningerne i Østersøen.

Spørgsmål 6. Hvordan sikrer vi en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri?

6b. Hvilke konsekvenser ville det få, hvis fiskeriet blev givet frit for små både?

Små både fisker normalt tættere ved kysten og på lavere vand end større både. Deres fangster vil typisk have en større andel af små fisk end hvis fiskeriet fandt sted på dybere vand. Giver fiskeriet med små både frit må det forventes, at indsatsen med små både stiger. Det vil alt andet lige betyde et større fiskeritryk på de små fisk og dermed en udbyttmæssig dårligere udnyttelse af ressourcen. Det er imidlertid ikke muligt, uden en detaljeret undersøgelse, at vurdere om effekten i form af ændring af fiskerimønstret i praksis vil give mærkbare ændringer i det totale udbytte og i bestandssituationen.

Spørgsmål 7. Hvilke fordele er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

En betydelig del af fangsten bringes ikke i land i dag. Dels discardes en del af fangsten, enten fordi det ikke er økonomisk at lande den eller også fordi det er ulovligt at tage den med ind og dels smides indvoldene fra de rensede fisk normalt over bord. For Nordsøen er discarden opgjort til i størrelsesordenen 500.000 tons fisk pr. år og affald i form af indvolde til ca. 70.000 tons (ICES, 1996c).

De discarded fisk og affald indgår i fødekæden igen. En stor del bliver spist af havfugle og fisk, medens en del ender på havbunden, hvor krabber og andre invertebrater tager sig af dem. ICES

(1994) har beregnet at havfugle konsumerer omkring 110.000 tons discard og næsten alt affaldet.

I landbringes al indfanget fisk vil det betyde en reduktion i den fødemængde, der er tilgængelig for havfugle, rovfisk og ådselædere og vil formentlig især for en række havfugle medføre en reduktion i bestandene.

Referencer:

Hoffmann, Erik & Jesper Horsted, 1991. Havbrug og det marine miljø - ørredopdræt i havbrug giver valuta, men belaster samtidig miljøet. Fisk og Hav. Skrifter fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser nr. 41. 1991.

ICES, 1996a. Report of the Study Group on Seals and Small Cetaceans in European Seas. ICES CM 1996/N: 1

ICES, 1996b. Report of the ICES Advisory Committee on Fishery Management, 1995. ICES Cooperative Research Report no. 214.

ICES, 1996c. Report of the Working Group on Ecosystem Effects of Fishing Activities. ICES CM 1996/AS SES S/ENV: 1

ICES, 1994. Report of the study group on seabird/fish interactions. ICES CM. 1994L:3.

North Sea Task Force, 1993. North Sea Quality Status Report 1993. Oslo and Paris Commissions, London.

Vinther, M. 1995. Incidental catch of harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) in the Danish North Sea grill-net fisheries: preliminary results. Proceedings of Scientific Symposium on the 1993 North Sea Quality Status Report.

ØKOLOGISKE OG NATURBESKYTTELSESMÆSSIGE ASPEKTER AF FISKERI

Af Peder Agger
Det Økologiske Råd

1. Indledning

En ekspert er en person med ganske særlig indsigt på et bestemt område - i sagens natur i reglen et snævert område. Jeg arbejder ikke længere med fiskeriproblemer til daglig, men bredt med miljø- og naturbeskyttelse. I dag må jeg derfor mere kaldes en biologisk generalist end fiskeribiologisk ekspert.

Det Økologiske Råd, som jeg kommer fra, er en forening, der uafhængigt af økonomiske og partipolitiske bindinger arbejder for en bæredygtig udvikling med social retfærdighed og menneskelig trivsel nationalt og globalt. Det sker gennem oplysning og debat bl.a. i tidsskriftet Global Økologi, der behandler Danmarks indflydelse på verden, og dennes indflydelse på Danmark.

2. Et global-økologisk blik på dansk fiskeri

Der er 5 temaer, som går igen i de senere års forsøg på at beskrive klodens økologiske tilstand. Det er befolkningsvæksten, fordelingsproblemerne, forureningen, ressourceudnyttelsen og biodiversiteten. Det er emner, der i stigende grad præger vælgere, politikere, administratorer og forbrugeres måde at tænke på. Jeg vil derfor kort kommentere hver af dem som baggrund, for besvarelsen af de spørgsmål arrangørerne har stillet mig.

Verdens goder er ulige fordelt. Hver nyfødt dansker vil belaste kloden op til 50 gange mere end hver nyfødt inder. Der er mange i den rige del af verden, der derfor hellere vil diskutere befolknings-eksplosionen, som den vigtigste årsag til verdens nød. Men det synspunkt deles ikke af den tredje verden.

Uenigheden angår også fiskeriet. Fisk dækker 16% af verdens animalske proteinindtag. Men en stigende del af fangsterne i den tredje verden går til i-landende, og de sælges til øgede priser. Fisk er på vej til at blive en luksusvare, som verdens fattige ikke kan nå. Selv ikke den relativt billigere industrifisk. Den ender fortrinsvis som dyrefoder ikke som menneskeføde. Gjorde den det ville verdens fiskekonsum øges med 40% og mange munde mættes. I dag angives 800 millioner mennesker at sulte.

Vil dansk fiskeri bidrage til at fastholde evt. uddybe denne ulighed, eller er det tværtimod? Jeg er hverken spurgt eller har svaret, men jeg håber ikke at spørgsmålet om sult og fordeling glemmes i den samlede bedømmelse af fremtidens fiskeri.

Forureningen er det første tema, der spørges til. Hvis man kunne udrede det sammenfildrede bundt, af forskellige negative måder det industrialiserede samfund påvirker omgivelserne på, er der næppe tvivl om, at eutrofieringen ville vise sig som det mest omfattende akutte problem. Danmark er simpelthen syltet ind i nitrat og fosfat. Derudover er der problemerne med de miljøfremmede stoffer.

Fiskeriet er dog, når vi ser bort fra CO₂, kun i mindre grad selv årsag til forurening. Men sektoren kan ved ikke skarpt og vedholdende at tage stilling imod dette og andre miljøproblemer, forringe sit image og dermed bidrage til at grave sin egen grav.

Udnyttelsen af de **fornybare ressourcer** bør foregå bæredygtigt. Det ved fiskerisektoren bedre end mange andre. Men forholdene er mere komplekse end oprindeligt antaget. Maksimal bæredygtig fangst er sjældent det samme som maksimalt økonomisk udbytte. Og det, der er det optimale for den ene art, er sjældent andre arter eller for hele fiskeriet. For de større globale fiskerier er overfiskning snarere reglen end undtagelsen. Det gælder også det danske fiskeri.

Udnyttelsen af de **ikke fornybare ressourcer** bør ikke foregå med større hast, end at der er tid til at udvikle alternativer. Når det drejer sig om energikilder som olie, kommer derudover forureningsproblemer til.

Danmark har ved undertegnelsen af Klimakonventionen forpligtiget sig til væsentlige reduktioner i CO2 udslippet. Foreløbigt er der besluttet en 20% reduktion senest i år 2005, men skal vi nå frem til retfærdig global bæredygtighed, skal vi langt længere ned. 20% kan kun være det første skridt på vejen mod de nødvendige 86% reduktion af CO2 udslippet i Danmark (NOAH 1996).

Fiskeriet er i stigende grad både energikrævende og oliebaseret og dermed bidrager til CO2 udslippet. Brændstofudgifterne kan udgøre over halvdelen af driftsomkostningerne. Selvom fiskeriet kun belaster det samlede danske energibudget med godt 1 %, må også denne sektor levere sit bidrag til en bedre verden.

Biodiversitet, eller biologisk mangefold som vi siger på dansk, er blevet et centralt begreb i moderne naturforvaltning. Ved underskrivelsen af biodiversitetskonventionen i Rio har Danmark ligesom mange andre lande forpligtiget sig til at gøre status og udarbejde en handlingsplan for, hvorledes man agter at sikre landets biodiversitet i fremtiden.

Redegørelsen foreligger allerede (Pripp 1995). Havet, kysterne og de ferske vande behandles her på lige fod med de andre naturtyper. Dermed er fiskeriet og dets indvirkning på biodiversiteten blevet et forhold naturforvaltningen såvel som fiskerisektoren må forholde sig til.

Spørgsmål 1b) Er der behov for at reducere udledning af nitrat, fosfat og andre kemikalier?

Som spørgerne ved, har de indre danske farvande i de sidste 15-20 år lidt under en omfattende belastning med næringsstoffer. Det er baggrunden for hele vandmiljø-handlingsplanen. Den fastsætter, at udledningen af nitrat år 2000 skal være faldet til det halve af, hvad den var i 1987, og udledningen af fosfat faldet til 1/5.

Denne målsætning vil blive nået for fosfatens vedkommende, men langt fra for nitrat. Mindst 80% af det nationale bidrag af kvælstof til havområderne stammer fra landbruget.

Henrik Høegh fra De Danske Landboforeninger kunne på Teknologirådets drikkevandskonference (16/11/96) meddele, at landbruget nu har opfyldt alle krav, der er stillet i vandmiljøhandlingsplanen, men at der endnu kun er opnået en reduktion på 15%. Med de gældende regler, forventer han at vi højst når op på lidt over 30%. Selv landbruget indrømmer altså nu omsider, at planen er helt utilstrækkelig.

Regeringen kunne da også i 1995 meddele, at miljøtilstanden i havområderne ikke var forbedret, og belastningen med kvælstof fra dyrkede arealer var på samme niveau som i 1987. (Miljø- og Energiministeriet 1995).

"Vi bliver nødt til at ændre landbrugspolitik, ellers kan vi ikke komme problemerne med nitrat- og pesticidforurening af grundvand, søer og vandløb til livs." Sagde Svend Auken i Nordisk Råd 5/3/96.

Resultatet af moderat eutrofiering kan være øget produktivitet i økosystemet inkl. fiskebestanden. Men bundvegetationens dybdeudbredelse indskrænkes, og sammensætningen ændres i retning af færre rød- og brunalger på bunden og flere grønalger og plankton i overfladen. Ved iltsvind bliver bundfaunaen i reglen slået ihjel. På de steder, hvor der indtræder årlige iltsvind f.eks. i den vestlige Østersø, forsvinder flerårige bundorganismer og dermed fiskeføden over store områder.

For fiskene betyder eutrofieringen som bekendt artsforskydninger med tendens til færre bundfisk såsom torsk, rødspætte og jomfruhummer og relativt flere pelagiske fisk såsom sild, tunge og hundestejle.

Endelig bør man være opmærksom på, at en del af de negative forandringer, der kan konstateres i havmiljøet, og som tillægges eutrofieringen, måske skyldes andre af de kemikalier, der hældes ud i miljøet, og som påvirker økosystemets forskellige dele.

Spørgsmål 1c) Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?

Svaret afhænger af, hvor snævert spørgsmålet stilles, og hvem der sigtes til. Spørges der, om det er farligt for den enkelte forbruger at spise de fisk, der fanges i danske farvande i disse år, må svaret stort set være benægtende. Er spørgsmålet derimod rettet til samfundet og dets ansvarlige myndigheder er svaret et ganske andet, af tre grunde:

For det første er der flere eksempler på, at det *tidligere er gået galt*, ved at myndighederne ikke har levet op til deres ansvar mht. forudseenhed og hurtighed. DDT, PCB og Methykviksølv var nogle af de første eksempler. TBT, pesticider og blødgørere til PVC er nyere eksempler på udslip til miljøet med ikke forudsatte konsekvenser.

Vi har nu også landbrugets ord for, at pesticid-handlingsplanen er utilstrækkelig. Den stiler mod en 50% reduktion fra 1988 til 1997 af mængden af aktiv stof. Den er allerede reduceret med 44%, men hovedforklaringen er, at man blot har fundet frem til de stærkere såkaldte mini-midler. Behandlingshyppigheden, som er et mere økologisk relevant mål, når ikke de 50%, måske kun 25% iflg. Henrik Høegh.

For det andet er der en *bekymring i store dele befolkningen*, som har udspring i et langt bredere erfaringsgrundlag, om hvad der sker med vores miljø. Det er en frygt som beroligende ekspertudtalelser, om at man med sindsro kan spise fisk, langt fra kan bortvejre. Afstemningen ved Teknologirådets drikkevandskonference 16/11/96 viste, at kun 16% af de fremmødte 60 tilfældigt udvalgte borgere havde tillid til miljøministeriets håndtering af godkendelse og regler.

For fiskeri branchen er der derfor i høj grad grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser, fordi folk i forvejen med rette eller urette er opskræmte og markedet nervøst. Enhver ny melding om miljøfremmede stoffer i fisk, kan hurtigt få følelige effekter på afsætningen.

For det tredje er der grund til at være alvorligt bekymret, for den kemiske jungle vi er ved at skabe i vores omgivelser, og som *ingen har ordentligt styr på*. Antallet af nye stoffer, der hvert år slippes ud i miljøet, er femcifret. Og forvaltningens godkendelsesprocedure er så langsom, at det vil tage 500 år at teste bare en femtedel af de mere end 100.000 stoffer, der allerede er ude i miljøet (Teknologirådet 30/10/96).

Da stofferne ikke findes enkeltvis men blandes i miljøet, er det ikke nok at teste dem et for et i laboratoriet. Grænseværdier tager kun hensyn til enkelt stoffer ikke til synergier og restprodukter.

Fremtiden må være at satse på kilden, dvs. undgå at miljøfarlige stoffer overhovedet tages i brug, og i den udstrækning, der stadig er spildevandsudslip, må man satse på at kontrollere spildevandets samlede giftighed. Kun på den måde kan tvivlen komme miljøet og fiskeriet til gode. Endelig bør, som i Sverige, også den samfundsmæssige nytte af et nyt stof tages med i bedømmelsen af, om det skal godkendes eller ej.

Alle ved, at der i kemikaliespørgsmålet kan være stærkt modstridende interesser på spil, og at "videnskaben" tilsyneladende kan være i splid med sig selv. Efter min mening er der kun een acceptabel løsning på dette problem - bortset fra helt at forbyde anvendelse af miljøfremmede stoffer - det er at *sikre en gennemskuelig, åben og demokratisk regulering*. - Hvis ikke det lykkes, er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser.

Spørgsmål 2b) Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv- og marsvinebestanden og omvendt?

Fiskeriet står i et konkurrenceforhold til de naturlige fiskespisere. De udgøres først og fremmest af større fisk, men også en række fugle og pattedyr. Derudover interagerer fiskeriet og fiskespisere ved at redskaber og fangst kan skades ved angreb fra sæl, skarv og marsvin som på sin side kan drukne i redskabet.

Jeg har regnet med, at min kollega fra Skov- og Naturstyrelsen har præsenteret status for bestandenes størrelse og dynamik. Det giver plads til, at jeg hæfter mig mere ved argumentationen end ved dokumentationen.

Den mest umiddelbare og forståelige reaktion, man må forvente fra en fisker, der ser sin fangst angrebet, må være at han går til modangreb. Forslag om at halvere eller decimere skarv- og sælbestandene, har da også flere gange været fremsat af fiskerierorganisationerne. For skarven, har det yderligere været argumenteret, at den skræmmer andre fugle væk, og at den ødelægger naturen ved at skide planterne omkring reden ihjel, så de går ud og erosionen evt. får fat, så hele rede-øen trues.

Der er flere kommentarer til denne argumentation. Taget bagfra må det bemærkes, at processerne omkring en

skarvkoloni må betegnes som naturens gang, som vel ikke er værre, end der hvor havet æder af en klint eller stormen vælter nogle træer. Tilmed er der i reglen tale om pebernødder i økonomisk forstand. De fleste af de træer, der bebos af skarver, er enten uden produktionsmæssig værdi eller befinder sig på steder, der er fredet bl.a. aht. skarven. De øer, der måtte blive eroderet, er lave sten- og sandrevler. Og de fugle, der måtte blive skræmt, kan i reglen slå sig ned i den anden ende af øen eller på en af de andre 500 ubeboede holme i Danmark, hvoraf skarven kun bebor godt en snes.

Tilbage er konflikten med fiskeriet. Den kan deles op i flere delproblemer: 1) Den fisk der stjæles i garnet, 2) den fisk der skades i garnet, 3) det garn der skades, 4) den fisk der måske bliver skræmt bort fra redskabet og 5) det indhug skarven gør i havets fiskebestand. Problemerne er her nævnt efter alvorlighed. Det er også i den rækkefølge de må bekæmpes. Redskaberne må gøres skarvsikre og ikke placeres klods op af kolonierne. Er det ikke nok må fiskeren have lov til at værge for sig med bortskydning af skarver nær bundgarnet. Alt dette bliver der gjort noget ved.

Bestandsreguleringen er derimod problematisk af flere grunde. **For det første** er skaden ved skarvens indhug i fiskeressourcerne i reglen stærkt overdrevne. Langt hovedparten af dens føde består af arter eller størrelser uden fiskerimæssig betydning. **For det andet** skal fisken ligge på kajen, førend den kan laves til penge. En fisk, der svømmer rundt i det blå vand, har derfor en mindre værdi, end den der er fanget. **For det tredje** er flere af de mest effektive reguleringsmetoder (at skyde hunnen eller ungerne på reden) etisk uacceptable. Og **for det fjerde** har Danmark et særligt ansvar for at tage sig godt af skarven.

Hvis man vil leve op til biodiversitetskonventionen, må man tage sig af sine ansvarsarter. Dvs. de arter, der forekommer i særligt stort antal i ens eget land. Ikke mindre end 40% af mellemskarven yngler i Danmark (Bregnballe 1995). Dvs. at hvis vi uden at tænke globalt decimerede vores skarvbestand, ville vi have udryddet en tredjedel af Europas mellemskarver.

Med en vis overdrivelse, men dog principiel ret, kan man henvise til, at hvis vi i Danmark ønsker, at den bengalske tiger eller det hvide næsehorn skal beskyttes, i de langt fattigere lande, der har dem som ansvarsarter, må vi selv i lille rige Danmark finde ud af at beskytte skarven. To metoder ligger lige for: Tyverisikring af garnene og prævention med stop nye kolonier. Fisketyvene må selv fange føden, og kolonierne må flyve tilbage, hvor de kom fra. Det øger trængslen i de gamle kolonier, hvilket og sænker fuglenes frugtbarhed.

Skarven, "den sorte dræber" er en yndet skydeskive, for aviser der mangler læsere, og politikere der er ude på en anden form for fiskeri. Men når f.eks. Limfjordens fiskeri i dag stort set er ophørt for andet end blåmuslinger, skyldes det ikke skarven men overfiskning, habitatødelæggelse og forurening. Dvs. den samme kortsigtede økonomiske logik, som nu også er ude efter den del af vores natur som skarven repræsenterer. Den bæres nu frem som et sonoffer, der skal udsætte det endelige ophør af de sidste rester af dansk bundgarnsfiskeri, som i øvrigt for 95% vedkommende finder sted om efteråret, hvor de fleste skarver har forladt landet.

På denne måde er fiskeriet en trussel mod en af vore få ansvarsarter. Det samme gælder i mindre grad sælen. Dels har den sit udseende med sig, dels blev bestanden reduceret til en tredjedel ved sælpesten i 1988.

Marsvinene æder formentlig langt flere fisk end sæl og skarv tilsammen. Men da de ikke ses så ofte, virker det mindre provokerende. Marsvin er derfor ikke så velegnede til avisomtale og stemmefiskeri. Hovedproblemerne begrænser sig derfor til det økologiske problem i form af det indhug som bifangsterne gør på marsvinebestanden, og til det etiske problem at 7.000 højtudviklede pattedyr lider druknedøden som følge af hovedsageligt især et fiskeri: Efterårets garnfiskeri i den centrale Nordsø (Vinther 1995).

Spørgsmål 2c) Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Her må jeg i vid udstrækning henholde mig til de vurderinger, der gøres gældende i ICES's biologiske rådgivning, og som allerede formentlig er blevet præsenteret fra Danmarks Fiskeriundersøgelser. Denne viser at den eksisterende regulering er mere eller mindre utilstrækkelig for en række fiskerier (Degnbøl 1995).

Af rådgivningen for fiskeriet i 1996 fremgår det eksempelvis, at fiskeriet på de vigtigste bestande: Sild, makrel, torsk og rødspætte alle forslås reduceret og for nordsø makrellens vedkommende helt stoppet. Og for laks i Østersøen anbefales at alt fiskeri - bortset fra i floder uden vild bestand og på visse udsætningspladser - lukkes.

Det fremgår også at reguleringsgrundlaget ikke er i orden, fordi der er tvivl om de foreliggende datas pålidelighed. Eksempelvis:

- "På grund af usikre informationer om de reelle fangststørrelser og udviklingen i fiskeriet var ACFM ikke i stand til at foretage en egentlig prognoseberegning." (torsk i Kattegat).
- "Det er på grund af usikre grundoplysninger ikke muligt at lave en præcis bestandsberegning." (sild i Skagerrak, Kattegat og V.Østersø).
- "Oplysningerne om fangsterne er usikre, bl.a. på grund af fejlrapporteringer og urapporterede fangster ligesom der ikke er tilstrækkelige data om udsmid" (rødspætte i Skagerrak og Kattegat).

Dette problem har været stort i de senere år. Desværre falder datakvaliteten mest, hvor bestandene er i den mest kritiske tilstand.

Ud fra en snæver fiskerimæssig betragtning må svaret altså være at den nuværende regulering er utilstrækkelig, og at der er behov for nye initiativer både mht. regulering og sikring af dokumentation og kontrol.

Spørgsmål 3c) Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Hvis spørgsmålet opfattes i en bredere betydning, således at også andet end lige netop det snævre erhvervsfiskeri tages i betragtning, er der også på dette punkt brug for nye initiativer.

Jeg tænker her dels på det rekreative fiskeri, dels på den brede naturinteresse der er for, at ikke alle dele af havskabet befiskes lige intensivt. Jeg er overbevist om, at der er et nationaløkonomisk misforhold (hvis et sådant regnestykke lod sig stille op) mellem den beherskede indtægt som f.eks. Skov- og Naturstyrelsen kan hente hjem ved at bortforpagte fiskerettighederne til nogle af statens søer, og så den lyst fiskeri på samme sø ville kunne bibringe hundredvis af borgere, om det blev givet frit. Tilsvarende betragtninger kan gøres gældende også for flere af vore indre farvandsområder, f.eks. Roskilde Fjord.

Derudover er der behov, for at visse områder i visse perioder lukkes for visse evt. alle redskaber, for at mindske de skader som fiskeriet kan påføre f.eks. fugle, havpattedyr og den øvrige fauna og flora. På samme måde som vi i skoven aht. biodiversiteten nu opretter reservater med urørt skov, og i EU-fuglebeskyttelsesområderne opretter forstyrrelsesfri kerneområder, således er der også brug for marine reservater aht. livet under havoverfladen.

Men da ikke alle fiskere altid er lige lovlydige og villige til at lade sig kontrollere, er det vigtigt, at reguleringen får en form og afgrænsning der effektivt lader sig administrere. Der må satses på store klart afgrænsede områder f.eks. hele Roskilde Fjord og ikke kun den midterste del. Der må satses på lange perioder over relativt store områder, og der bør være håndfast regulering mht. hvilke redskaber der overhovedet må findes ombord i de kritiske perioder.

Hvis det ikke lige var fordi, at der synes at være en meget lovende udvikling i gang mht. en lokal foranstaltet indsatsbegrænsning af muslingefiskeriet i Limfjorden, co-management som det hedder, ville jeg have nævnt dette område som et, hvor der er klart behov for flere og større permanent lukkede områder, ved siden af dem der indgår i en fornuftig rotation.

Spørgsmål 4) Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

Jeg ved ikke præcist, hvad der ligger bag den store modstand, der ytrede sig i forrige måned mht. installering af apparatur, der gør det muligt at bestemme fartøjernes position fra satellitter. Når man tænker på, hvad andre erhverv og befolkningsgrupper er underlagt af kontrolforanstaltninger aht. det fælles bedste, virker reaktionen mod satellitovervågning latterlig overdreven og ude af trit med udviklingen i det øvrige samfund.

Forbrugernes og dermed aftagernes tillid til erhvervsudøvelsen er ligesom tilliden til produktet afgørende for, hvordan erhvervet vil kunne udvikle sig. Det kan være en svær læreproces for et gammelt og veletableret erhverv at indse. I landbruget har det foreløbigt taget 20 år, men nu er der tegn på at en begyndende holdningsændring blandt landbrugerne og deres organisationer.

Denne tillid kan understøttes ved åbenhed omkring produktionsforholdene, få lovovertrædelser, og så i øvrigt en

indretning af fiskeriet så forbruget af fossile brændstoffer mindskes, brug af kemikalier minimeres, etisk forsvarlig behandling af fangst og bifangst, samt iagttagelse af principperne for renere teknologi i hele produktionskæden samt ved fremstillingen af skib og redskaber.

Spørgsmål 6b) Hvilke konsekvenser ville det få, hvis fiskeriet blev givet frit for små både?

Flere mindre både kan være tillokkende af flere grunde. Det kan give et mere fleksibelt fiskeri, mindre affald, højere beskæftigelse og bedre lokal tilpasning. Faren for overfiskning er dog meget nærliggende. Nøglen til al bæredygtig fiskeriregulering ligger nemlig i muligheden for en effektiv begrænsning af fiskeriindsatsen.

Jeg er derfor bange for, at man som så ofte før vil se, et fiskeri hvis indsats vokser til et niveau, der ligger langt over både den maksimalt bæredygtige fangst og det maksimalt bæredygtige overskud, frem til det punkt, hvor de løbende driftsudgifter ligger og balancerer med ekstrajntjeningen ved at tage på havet i stedet for at blive i havn. Indsatsen vil stige, underskuddet vokse og fangsterne dale. Før eller siden kommer konkursen, hvis staten ikke inden har været inde og fordele skattefinansierede præmier til ophugning og lignende.

I beskrivelsen af havfiskeriets problemer anfører Worldwatch Instituttet, at der i alle kendte eksempler på vellykket styring af fiskeri indgår en høj grad af lokalsamfundsengagement (Weber 1995). En blanding af regeringstilsyn og lokalt selvstyre inklusive lokalt finansieret og gennemført overvågning menes at være den bedste måde at kombinere bevaringshensyn og maksimering af lokalsamfundenes udbytte på.

En frit fiskeri for små både må for at undgå de værste skader, derfor efter min mening ledsages skrappe redskabsbestemmelser, lukkede områder og perioder samt en lokal regulering med inddragelse af de lokale fiskere i udformningen.

Spørgsmål 7) Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

Til dette spørgsmål, har jeg ikke meget at svare. Humlen er, så vidt jeg kan se, at en sådan ordning, hvis det skal være andet end pjat, skal indebære at fiskerne rent faktisk også bringer bifangsterne i land. Derfor må det ledsages af tilladelse til at landingen indeholder en vis bifangst %. Men kun hvis den sættes til 100, kan vi nære nogen som helst tillid til, at det rent faktisk sker. Vi må endvidere opgive mindstemålsbestemmelser. Hvilket så igen vil nødvendiggøre krav om større maskevidde og mere fredning.

Spørgsmål 9) Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?

Havne og havneliv har en meget stor attraktionsværdi, som det hedder indenfor turistbranchen. Set ud fra en naturbeskyttelses-mæssig synsvinkel, har de den store fordel, at der her kan foregå et meget arealintensivt friluftsliv, som så til gengæld ikke belaster andre måske mere følsomme arealer.

Der er eksempler på anlæg af nye marinaer, der må betegnes som hærværk mod det omgivende landskab. Men er der en havn i forvejen, er skaden allerede sket og er måske til at overse, fordi havnen rummer elementer af stor oplevelsesmæssig værdi. En del af fornøjelsen ved havneliv består i at kigge på hverandre og betragte hinandens hunde, børn, både og andet 'out-fit'.

Men foregår der noget derudover f.eks. en færges ankomst eller afgang, losning og lastning, eller landing og måske endog salg af fisk, får havnebesøget en særlig betydning, som er af en anden kvalitet end det at glo på hinanden. Færger, gods og fiskeri fortæller noget om stedets geografiske og biologiske natur, i en kulturel form der er svær at hamle op med for andre fritidstilbud.

En havn af denne karakter formidler på een gang natur og kultur. Mange steder i landet yder det offentlige støtte til, at smukke oplevelsesrige landskaber kan holdes ved lige f.eks. med græssende dyr. På samme måde bør der være noget at hente, hvor en offentlig støtte kan holde liv i et ellers skrantende lokalt konsumfiskeri.

Referencer

Bregnballe, T. (1996): Udviklingen i bestanden af Mellemskarv i Nord- og Mellemeuropa 1960-1995. Dansk. Orn. Foren. Tidsskr. 90. 15-20.

Degnbol, P. (1995): Prognose og biologisk rådgivning for fiskeriet i 1996. DFH rapport Nr. 494.

Härkonen, T. and M-P Heide-Jørgensen (1991): The Harbour Seal PHOCA VITULINA as a Predator in the Skagerrak. OPHELIA 34(3): 191-207.

Høeg, H. (1996) indlæg ved "Drikkevand - rent vand men hvordan?" Teknologirådets konference 16. november 1996 på Christiansborg.

Miljø- og Energiministeriet (1995): Natur og miljøpolitisk redegørelse 1995.

Miljø- og Energiministeriet (1996): Miljø- og energiminister Svend Auken's tale i Nordisk Råd den 5. marts 1996 vedrørende EU's miljøpolitik.

NOAH (1996): Bæredygtigt Danmark, National rapport. Kampagnen for et bæredygtigt Europa. NOAH/Friends of the Earth.

Pripp, C., P. Wind og H. Jørgensen (red.) (1995): Biologisk mangfoldighed i Danmark - status og strategi. Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Skov- og Naturstyrelsen (1996): Hvorfor har vi skarver i Danmark? Folder.

Teknologirådets Conference on non-assessed chemicals, Christiansborg 30. October 1996.

Teknologirådets konference 16. november 1996 på Christiansborg: "Drikkevand - rent vand, men hvordan?."

Weber, P. (1995): Beskyttelse af havfiskeri og arbejdspladser. I Brown, L. et al. "Verdens Tilstand" Worldwatch Institute. Munksgaard/Rosinante.

Vinther, M. (1995): Investigation on the North Sea gillnet fisheries. DFU rapport nr 485-95.

Hvilke krav skal der stilles til fremtidens fiskeri?

Mundtligt bidrag til Teknologirådets Fiskerikonference 22. november 1996 på Christiansborg.

Af Henning Mørk Jørgensen, Danmarks Naturfredningsforening.

Først og fremmest tak for invitationen til at bidrage her på Teknologirådets konference om Fiskeriets fremtid.

Alene det, at der afholdes en sådan konference om fiskeriet med bred deltagelse synes jeg er et godt tegn.

Der var jo engang, hvor det eneste man hørte til og om fiskeriet var radioens fiskerinotering og vejrudsigten for Nordsøen, Kattegat/Skagerrak, Bælthavet, vestlige Østersø og farvandet øst for Bornholm.

Fiskeriet virkede som et lukket erhverv, utilgængeligt, omfattet af utallige svært forståelige detailreguleringer, og det blev udøvet ude af syne og uden større indblanding fra den brede offentlighed.

Det har imidlertid ændret sig de seneste par år. Hvor man tidligere alene hørte om rundfisk og hvidfisk, dukkede der pludselig beretninger op i pressen om store landinger af sorte fisk og grå fisk. Kreativ omgang med fangststeder i logbøger og fiskere bragt for retten blev hverdagskost, som satte fokus på fiskeriet, og dermed også på dets vilkår og

hvordan det drives.

Og miljøorganisationerne begyndte at blande sig - sommerens tobisaffære fik jo om ikke andet så sat fiskeri på dagsordenen.

I Naturfredningsforeningen har vi hidtil kun beskæftiget os med enkelte problemstillinger i fiskeriet - eksempelvis

- muslingeskrabning i Limfjorden
- garnspæringer ved å-mundinger, som hindrer vandrefiskenes passage og
- truslen mod den vilde Østersølaks pga af stort fiskeri på udsatte laks.

Altsammen sager med synlige konkrete trusler mod natur og miljø i konkrete områder og med konkrete løsningsmuligheder.

Som tingene har udviklet sig må vi imidlertid også til at se på fiskeriet mere overordnet, og selvom foreningen endnu ikke har en vedtaget fiskeripolitik, så har vi da nogle brikker til den.

Det billede der tegner sig i offentligheden af fiskeriet er mildest talt forstemmende:

Stort set alle konsumarter er overfiskede og adskillige så de er uden for sikre biologiske grænser - i Nordsøen kan vi blot nævne makrel, rødspætte, sild og torsk. Der er et enormt ressourcespild i udsmidet (discarden), som jo omfatter uønskede bifangstarter, arter, hvor kvoten er opfisket og små fisk, der skal give plads for store til bedre pris.

Kvoterne omgås i stor stil og sammen med discardens ukendte størrelse bidrager det til at svække datagrundlaget for biologernes bestandsvurderinger.

Også hensynet til andre dyrearter og økosystemets struktur er kommet på dagsordenen - det har bl.a. store bifangster af marsvin i visse fiskerier, de tunge redskabers skadevirkning på havbunden og bataljerne om sommerens tobisfiskeri bidraget til.

Endelig viser det sig at vi står overfor et globalt problem - alle væsentlige fiske-bestande i verden er overfiskede - og for at føje spot til skade hører vi, at på trods af den megen aktivitet, er økonomien i fiskeriet dårlig, arbejdspladserne forsvinder, småhavne lukkes, rekruttering til erhvervet er vanskelig.

Det er den kulisse vi opererer i når vi skal prøve at udstikke kravene til fremtidens fiskeri.

Set fra Naturfredningsforeningens synspunkt må hovedkravet til fremtidens fiskeri være enkelt:

Fiskeriet skal foregå på naturlige, sunde og selvreproducerende bestande med en bred alders- og størrelses-sammensætning.

Det betyder at fiskeriet skal tilrettelægges så bestandene med stor sikkerhed ikke overfiskes (der må hverken fanges for mange eller for små fisk) og der skal efterlades tilstrækkeligt til at sikre fødegrundlaget for sunde bestande af andre havdyr.

Endelig skal fiskeriet være skånsomt overfor ikke-kommercielle arter og havets økologi i almindelighed og det skal have et fornuftigt energiregnskab.

Det er indlysende, at man ikke kan fiske i nævneværdigt omfang uden at påvirke det biologiske system i havet, men det turde være lige så indlysende, at fiskeriet ikke må føre til sammenbrud i bestande eller i økologiske sammenhænge og at det skal udøves ressourcemæssigt forsvarligt.

Det er der vi skal hen, men hvordan kommer vi det??

Ideelt set skulle der ikke være flere fiskefartøjer end at de kunne fiske frit uden risiko for at overfiske. Det vil give både den bedste sikring af bestandene og den bedste økonomi i fiskeriet og behovet for regulering og kontrol ville være minimal.

Den situation er vi meget langt fra. Fangstevnen i fiskeriet er alt for stor i forhold til fiskebestandene. Der er for mange både med en samlet for stor effektivitet. Det giver en dårlig økonomi for det enkelte fartøj og fører til overfiskeri - lovligt eller ulovligt. Flådens fangstevne skal derfor reduceres betydeligt - måske halveres?

Set alene ud fra et bestandsbevarende synspunkt kan det være ligegyldigt om den acceptable fangstmængde tages af få, store effektive både eller af mange små. Men fiskeriet skal samtidigt være skånsomt og energifornuftigt. Fiskeri med tunge skrabende eller slæbende redskaber (bomtrawl, bundtrawl) er derfor ikke vejen frem.

Hollandske undersøgelser har f.eks. vist, at for hvert kg salgbar fisk landet af en bomtrawler er der dræbt 10 kg ikke salgbar fisk og i snit 6 kg andre bunddyr. Det er ikke fiskeredskaber - det er ødelæggelsesredskaber og de bør forbydes.

I almindelighed gælder, at jo mere passivt et redskab er desto mere skånsomt og selektivt er det og jo mindre energi kræver anvendelsen af det. Det peger i retning af, at det er de store fartøjer, der fisker ved hjælp af stor maskinkraft, der skal ud af fiskeriet, selvom de er nok så effektive og at der i stedet skal satses på skånsomme fiskemetoder fra mindre fartøjer.

En sådan strategi vil samtidigt bidrage til at fastholde lokale arbejdspladser og liv i små fiskerihavne og det er jo også værd at tage med.

Til sidst en ultrakort opstilling af krav til et fremtidigt fiskeri:

1. Langsigtet økologisk stabilitet (bæredygtighed) skal være det primære mål i fiskeripolitikken.
2. Fangstmængder skal fastsættes så bestandsstørrelsen holdes på et niveau, hvor risikoen for nedfiskning og bestandskollaps er minimal (forsigtighedsprincippet).

Overskrides dette bestandsniveau skal der på forhånd være fastlagt procedurer for at få bestanden tilbage på sikkert niveau.

3. Regulering af fiskeriet gennem direkte begrænsning af fiskeriindsatsen i stedet for TAC og kvoter, herunder tilpasning af flådens kapacitet/effektivitet til de ovennævnte fangstmængder.
4. Forbud mod udsmid (discard) af fisk og midlertidige forbud mod fiskeri i områder med høje procentandele ungfisk.
5. Forbud mod miljøskadelige fiskemetoder, indledningsvist væsentlig begrænsning i deres anvendelse.
6. Etablering af et licenssystem, der muliggør regulering af adgangen til særligt sårbare områder, og af fiskeriindsatsen i bestemte områder eller på bestemte bestande, samt af hvilket fiskeudstyr, der anvendes.
7. Inddragelse af andre interessenter end erhvervet i fiskeripolitiske og forvaltningsmæssige beslutninger.
8. Etablering af et enkelt EU-dækkende kontrolsystem og positionsovervågningssystem.
9. Sikring af at problemet med overskydende fiskerikapacitet ikke blot eksporteres til lande udenfor EU.

Skriftligt bidrag:

Teknologirådets konsensuskonference om fremtidens fiskeri

Spørgsmål og svar fra Henning Mørk Jørgensen, Danmarks Naturfredningsforening.

Spørgsmål 1b) Er der behov for at reducere udledningen af nitrat, fosfat og andre kemikalier?

Ja - absolut!

Det er ikke baseret på tilfældigheder, at DK i 1987 vedtog en Vandmiljøplan, der skulle reducere tilledningerne til vandmiljøet - og herunder havet - med 50% for kvælstofs vedkommende og 80% for fosfors. Ejheller at Nordsølandenes miljøministre senere i 1987 vedtog fælles reduktionsmål på 50% (mellem 1985 og 1995) for kvælstof og fosfor til Nordsøen. Beslutningerne udsprang af en klar erkendelse af at havområderne var overgødede og at vi måtte tilbage til en belastning svarende til situationen i 50'erne/60'erne for at undgå overproduktion af alger, iltsvind og fiskedød.

Fosformålene er i det store hele opfyldt - men i kystområder af Nordsøen med meget store fosforinput fra f.eks floder er der fortsat behov for yderligere reduktioner.

Kvælstofmålene har ingen lande nået (højst i størrelsesordenen 25%) - hertil kræves hidtil uprøvede og omfattende indgreb overfor landbrugets kvælstoftab. Det luftbårne bidrag skal dog ikke glemmes - det udgør 20-30% af havets kvælstofbelastning og skyldes ammoniak fra landbruget og afbrænding af fossile brændstoffer i kraftværker, boliger og trafikken.

Kvælstofs betydning i havmiljøet understreges af, at i tørre år - f.eks. 1996 - med lave tab af kvælstof fra landbruget til vandmiljøet, ses en markant lavere algeproduktion, færre og mindre alvorlige iltsvind og ingen fiskedød.

Kvælstofbelastningen ligger altså fortsat på så højt et niveau, at vejrforholdene bliver afgørende for tilstanden i havet. Eller sagt på anden måde: I år, hvor vejret sørger for den reduktion i kvælstofbelastningen, som vores regulering altså ikke har formået, ser vi øjeblikkelige forbedringer i havets miljøtilstand - en indsats hjælper altså.

Anvendelsen af tusindvis af kemikalier med ukendt miljøvirkning udgør en selvstændig problematik, som de seneste par år har sat fokus på - ikke mindst Nordsømiljøministrenes beslutning i juni 1995 om ophør indenfor 25 år (en generation) af udledning, emissioner og tab af miljøfarlige stoffer med det endemål at nå nær baggrundsniveau for naturligt forekommende stoffer (tungmetaller f.eks.) og nær 0-koncentrationer af menneskeskabte stoffer.

Det er en drastisk, men nødvendig beslutning. Ingen kender lavdosisvirkningen af de tusindvis af kemikalier, der tilføres miljøet - hverken enkeltvis eller summen af dem. Hertil kommer de hormonlignende virkninger, som mange af stofferne har enkeltvis eller sammen i koncentrationer langt under målegrænserne, og som truer forplantningsevnen og udviklingen hos dyr og mennesker. Den direkte årsag-virkning sammenhæng kendes sjældent, men det gør ikke problemet mindre at virkningen er statistisk - tværtimod.

Spørgsmål 1c) Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?

Ja og nej. Hvis man er meget stor fiskespiser og især hvis man spiser fede og/ eller gamle fisk højt i fødekæden (rovfisk) kan belastningen få betydning. En række miljøskadelige stoffer ophobes i fiskens fedt og jo ældre fisken er jo længere tid vil den have ophobet stoffer. Fisk fra særlige områder - Københavns havn, det lukkede område ved Harboøre Tange - skal man selvfølgelig holde sig fra (kviksølv). Muslinger filtrerer store vandmængder og har derfor ofte særligt forhøjede koncentrationer af miljøskadelige stoffer.

For den gennemsnitlige fiskespiser i DK udgør indholdet af miljøfremmede stoffer ikke noget problem - dertil spiser vi i snit for lidt fisk. Faktisk kunne vi gerne alle spise fisk flere gange om ugen (2-300 g) - de sundhedsmæssige fordele vil være langt større end ulemperne.

For alle fødevarer - også fisk - udgør indholdet af hormonlignende miljøfremmede stoffer imidlertid et problem af endnu ukendt, men stærkt bekymrende omfang.

Hovedspørgsmål 2) Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?

Ved fiskeriformer forstår jeg fiskerimetoder.

Trawlere fungerer i høj grad ved rå maskinkraft - de jagter fisken.

Tungt skrabende udstyr (bomtrawl, muslingeskrabere, tunge bundtrawl) er værst - både hvad angår forstyrrelse af store dele af havbunden og hvad angår energiforbrug. Bifangst af havdyr?

Pelagiske trawl ødelægger ikke bunden og er lettere, så energiforbruget er relativt mindre. Bifangst?

Not og snurrevod fungerer mere ved overlistning end ved rå maskinkraft. Snurrevod påvirker også bunden, men i mild grad. Forholdsvis lavt energiforbrug. Bifangst?

Kroge og garn er passive redskaber, de er miljøvenlige og kræver ringe energi. Især garnene kan tage uønskede bifangster (marsvin f.eks) og tabte garn kan fiske som spøgelsesgarn i længere tid.

Bundgarn og ruser på lavt vand er også miljøvenlige og med lavt energiforbrug, men de kan i kraft af deres mængde være

et problem - især ved åmundinger og i smalle fjorde, hvor de effektivt spærrer for vandrefiskene. Små bifangster.

Spørgsmål 2b) Hvilke konsekvenser har fiskeriet for sæl-, skarv- og marsvinebestanden - og omvendt.

Fiskeriet konkurrerer jo direkte om de fisk, som sæler, skarver og marsvin - og iøvrigt mange andre - er afhængige af. Når der eksempelvis i Nordsøen i gennemsnit årligt opfiskes 40% af den totale biomasse af de kommercielle fiskearter - for en række torskefisk endda helt op til 60% - og så er udsmid (discard) ikke medregnet - så kan det næppe undgå at indvirke på vilkårene for bl.a. marsvin, sæler og skarver.

Omvendt er der stor vækst (12-14%) i den danske sælbestand efter epidemien i slutningen af 80'erne og vækst har der som bekendt også været i skarvbestanden, som nu er ved at stabilisere sig omkring 40.000 ynglepar. Fødeknaphed har der således ikke været tegn på for disse to.

Discarden og dumpet fiskeaffald udgør iøvrigt en let tilgængelig fødekilde, som lokalt har øget bestanden af visse mågearter.

Så er der den direkte dødelighed:

På skarver, der skydes ved (størrelsesorden 2500 pr år) eller drukner i bundgarn (antal ?).

På marsvin, der drukner i garn. I det danske garnfiskeri efter torsk og pighvar drukner ca 7000 marsvin pr år. Det svarer til 3-4% af bestanden. Den Internationale Hvalfangstkommission anbefaler max 1-2% fangst, hvis bestanden ikke skal trues. Den danske bifangst er altså på et niveau, hvor trussel mod marsvinebestanden ikke kan udelukkes.

På sæler, hvor der angiveligt drukner og skydes et meget begrænset antal.

Sæler, marsvin og skarver har omvendt indflydelse på fiskeriet. Der er dog ingen fiskebestande, der på nogen måde trues af disse arter. Sæl og skarv opfattes jo af nogle som frygtelige grovædere i og ved bundgarn. Det er utvivlsomt irriterende at se de fangne fisk skamferet af skarver eller ål halveret udefra gennem maskerne af en sæl, men det må bundgarnsfiskere finde en teknisk løsning på (åleskjul i garnet, mundingsgitter mod skarv, låg på garnet etc).

De kendte undersøgelser af skarvers og sælers føde viser ringe indslag af de for bundgarnsfiskere og andre fiskere interessante arter - de æder mest ålekvabber, kutlinger og lignende. Men serveres der ål eller ørred i garnene slår de begribeligvis til.

De steder hvor man beklager sig mest over skarv og sæl er de farvande, hvor næringssaltforureningen har haft størst negativ virkning på fiskebestandene (Limfjorden, indre farvande). De gøres muligvis til syndebukke af frustration og afmagt.

Iøvrigt er det tilladt at skyde sæl og skarv ved bundgarn - og endelig eksisterer der jo ingen ejendomsret til fiskene i havet.

Spørgsmål 2c) Kan ressourcerne og balancen i havet genoprettes/opretholdes med de nuværende begrænsninger og forbud mod fiskeri i visse områder, eller er der behov for nye initiativer?

Hvis småjusteringer i de nuværende reguleringer kunne afhjælpe fiskeriets problemer var der ikke brug for en konference som denne.

Der er behov for fundamentale ændringer i den gældende regulering:

Afgørende er det at flådens evne til at fange fisk tilpasses de fangstmængder, der er til rådighed, hvis bestandene samtidigt skal sikres grundigt mod overfiskeri. Det betyder store kapacitet/effektivitets-reduktioner, måske en halvering.

Det vil til gengæld skabe en bedre økonomi i det resterende fiskeri, som vil modvirke overfiskeri - lovlig som ulovlig.

Ligeledes vigtigt er det, at det centrale i fiskeripolitikken bliver langsigtet økologisk stabilitet (bæredygtighed), hvor bestandsstørrelserne fastholdes på niveauer, som minimerer risikoen for nedfiskning og bestandskollaps (forsigtighedsprincippet). Den hidtidige fiskeripolitikkes centrale dogme om relativ stabilitet i fangsterne fra år til år er særdeles hasarderet når man opererer med overfiskede bestande.

Efter foreningens opfattelse bør følgende indgå i en fremtidig fiskeriforvaltning:

1. Langsigtet økologisk stabilitet (bæredygtighed) skal være det primære mål i fiskeripolitikken.
2. Fangstmængder skal fastsættes så bestandsstørrelsen holdes på et niveau, hvor risikoen for nedfiskning og bestandskollaps er minimal (forsigtighedsprincippet).

Overskrides dette bestandsniveau skal der på forhånd være fastlagt procedurer for at få bestanden tilbage på sikkert niveau.

3. Regulering af fiskeriet gennem direkte begrænsning af fiskeriindsatsen i stedet for TAC og kvoter, herunder tilpasning af flådens kapacitet/effektivitet til de ovennævnte fangstmængder.
4. Forbud mod udsmid (discard) af fisk og midlertidige forbud mod fiskeri i områder med høje procentandele ungfisk.
5. Forbud mod miljøskadelige fiskemetoder, indledningsvist væsentlig begrænsning i deres anvendelse.
6. Etablering af et licenssystem, der muliggør regulering af adgangen til særligt sårbare områder, og af fiskeriindsatsen i bestemte områder eller på bestemte bestande, samt af hvilket fiskeudstyr, der anvendes.
7. Inddragelse af andre interessenter end erhvervet i fiskeripolitiske og forvaltningsmæssige beslutninger.
8. Etablering af et enkelt EU-dækkende kontrolsystem og positionsovervågningssystem.
9. Sikring af at problemet med overskydende fiskerikapacitet ikke blot eksporteres til lande udenfor EU.

Spørgsmål 3c) Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Alle 3 muligheder kan bidrage på nyttig vis. Permanent lukkede områder (reservater) eksempelvis til sikring af fødegrundlaget for vigtige bestande af andre havdyr og af uforstyrrede referenceområder samt af vigtige opvækstområder for fiskeyngel. Periodevis lukkede områder til beskyttelse af gydeområder og sårbare perioder for andre havdyr. Hårdhændet fiskeriteknologi bør principielt forbydes (bomtrawl f.eks.).

Hovedspørgsmål 4) Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

Man skal udvikle og prioritere skånsomme, selektive og energibesparende fisketeknikker. Skånsomme overfor både fangst og det øvrige miljø. Selektive så man undgår store uønskede bifangster og fangst af små fisk af den ønskede art. Energibesparende fordi det indlysende giver lavere energiforbrug og fremmer det mest skånsomme fiskeri og kvaliteten af fangsten. Det bidrager også til bevarelse af lokale arbejdspladser og fiskerihavne.

Spørgsmål 6b) Hvilke konsekvenser ville det få hvis fiskeriet blev givet frit for små både?

Små både fisker generelt mere energibesparende, idet de anvender en højere grad af passive redskaber og skånsomme metoder. De fisker også mere kystnært og lander friskere fisk. Det vil bidrage til at fastholde arbejdspladser og havne lokalt. Men selv for små både må kapaciteten tilpasses ressourcen, så overfiskeri undgås.

Hovedspørgsmål 7) Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

Et forbud mod udsmid (discard) vil - hvis det overholdes - fjerne et helt uacceptabelt ressourcespild (for nogle arter er discarden af samme størrelsesorden som landingerne). Kun de mest skånsomme fiskerier kan discarde levende fisk. I stedet for at udsmide uønskede arter, undermålere, mindre værdifulde fisk i død tilstand bør der satses på 1) gennem selektivt og skånsomt fiskeri ikke at fange dem, 2) at udsætte de levedygtige og 3) at ilandbringe al død fangst.

Ikke levedygtig bifangst og fiskeaffald kan anvendes - i hvert fald til mel og olie. Det vil gøre den enkelte landing mindre værdifuld, men være en ressourcemæssig fordel og fiskeristatistisk fordel. De økonomiske konsekvenser, erhvervsmæssigt og samfundsmæssigt, er ikke bekendt, men det er naturfredningsforeningens opfattelse, at en forsvarlig forvaltning af en levende ressource ikke nødvendigvis skal optimeres økonomisk, men optimeres økologisk og ressourcemæssigt.

Hovedspørgsmål 9) Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi

diskuterer fremtidens fiskeri?

Utvivlsomt er det billedet af dansk fiskeri for hovedparten af befolkningen og det billede vi gerne vil opleve i levedygtige og talrige danske småhavnemiljøer. Det signalerer skånsomt fiskeri og lokal aktivitet.

Omvendt kan man mene det er en sentimental forherligelse af en tid med ringe arbejdsvilkår, ringe sikkerhed, lav indtjening, ringe effektivitet m.v.

De to billeder må kunne forenes, hvis effektivitet ikke sættes i førersædet. Teknisk kan sikkerhed og arbejdsmiljø godt tilgodeses i mindre fartøjer og små både går ikke ud i så hårdt vejr og tvinges heller ikke til det af så voldsom en rentebyrde. Lav indtjeningen må om nødvendigt suppleres med tilskud til de skånsomme fiskerier.

Landbrugs- og Fiskeriministeriet

Forvaltning og regulering i fremtidens fiskeri.

20. november 1996

kontorchef Mogens Schou, Landbrugs- og Fiskeriministeriet,

Teknologi Rådets Konsensuskonference,

Christiansborg, den 22. - 25. november 1996.

Indledning

Fiskeripolitikken baserer sig på et fælles, overordnet forvaltningsgrundlag vedtaget i FN og i en række multi- og bilaterale aftaler og den omfatter såvel internationalt farvand som nationale fiskerizoner.

Ejerskab til fiskeressourcerne og adgang til fiskeriet er primært reguleret mellem de enkelte nationer, mens der i forhold til den enkelte fisker kun i begrænset omfang er tale om overdragelse af egentlig ejerskab.

I EU vedtages den overordnede del af ressourcepolitikken i EU's Ministerråd. I princippet har alle EU's medlemslande adgang til at fiske i hele EU-farvandet, det vil sige i alle de fiskeriområder, der henhører under de enkelte medlemslandes fiskerijurisdiktion. Ministerrådet fastlægger de overordnede forvaltningsregler, herunder bl.a. retningslinier for fiskerflådernes kapacitet, for hvor store fangstmængder der må tages og tekniske regler i forbindelse med fiskeriet (bifangster, maskemål, mindstemål, lukkede områder m.v.). Ministerrådet er ligeledes ansvarlige for indgåelse af internationale aftaler om fiskeri.

I EU's grundlæggende forvaltningsbestemmelser (Grundforordningen) fastslås, at fiskeriet skal udøves således, at man skaber en rationel og ansvarlig udnyttelse af de marine ressourcer under hensyntagen til fiskerisektorens langsigtede interesser, forbrugernes interesser og under hensyntagen til de biologiske forhold og det marine økosystem.

Ministeriets forvaltningsbeslutninger tager udgangspunkt i den biologiske rådgivning, primært fra Det Internationale Havundersøgelsesråd (ICES).

På det nationale niveau er det medlemslandes primære forvaltningsansvar at fordele de kvoter, der stilles til rådighed fra EU og at kontrollere vilkårene i forbindelse med deres opfiskning.

Der knytter sig en lang række problemer til forvaltningen af fiskerierne, jeg vurderer imidlertid, at nedenstående 3 hovedproblemer er problemer, der dels er helt særlige for fiskeriforvaltningen, dels har grundlæggende betydning for forvaltningens succes.

- Den biologiske rådgivning er ikke tilstrækkelig up to date eller tilstrækkelig præcis, og der rådgives ikke om de

biologiske konsekvenser af alternative høstningsmetoder. Rådgivningen mangler desuden en efterfølgende bearbejdning i relation til de økonomiske konsekvenser af alternative forvaltningsstrategier.

- Høstningsmetoderne er meget lidt selektive med utilsigtede fangster af ikke-målarter og af undermålsfisk til følge
- Kapaciteten i fiskerflåderne er vanskelig at tilpasse til fangstgrundlaget - der er ingen naturlig økonomisk mekanisme

Spørgsmål 3:

Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?

Spørgsmål 3c:

Hvilke begrænsninger i form af fredningszoner, -perioder og teknologi kan fremme udviklingen af bæredygtigt fiskeri?

Svar

Der eksisterer i dag i EU-regi og på nationalt plan en lang række reguleringer, der bl. a. indeholder fredningszoner- og perioder. Disse reguleringer er primært indeholdt i EU's forordning om tekniske bevaringsforanstaltninger. På det tekniske område ville ny teknologi kunne bidrage til at mindske et af hovedproblemerne i fiskeriet, nemlig dets manglende selektive karakter. Dette kunne ske i forbindelse med f.eks. mere effektive fiskesøgnings- og fangstudstyr. Et af de områder hvor der i dag forskes internationalt er i udviklingen af selektive fiskeredskaber.

Spørgsmål 4:

Hvilke krav skal der stilles til fiskeriteknologien, for at sikre et bæredygtigt fiskeri fremover?

Spørgsmål 4 b:

Kan indførelse af ny teknologi erstatte kvotesystemet?

Svar:

Kvotesystemet giver gennem en præcis fastsættelse af de fangstmængder, der kan tages, mulighed for at sikre et bæredygtigt fiskeri. De væsentligste forudsætninger for at kvotesystemet kan virke tilfredsstillende er:

- Sammenhæng mellem fiskerflådens fangstkapacitet og fangstgrundlaget
- Pålidelig registrering af fangster på de kvoterede bestande.
- Pålidelig registrering af discard.
- Pålidelig registrering og kontrol af i hvilke farvandsområder fiskeriet foregår.

Anvendelse af informationsteknologien vil i forbindelse hermed kunne lette registreringsarbejdet og gøre det mere sikkert. Registreringen af de pågældende informationer kan endvidere gøres tidstro, hvis den kobles sammen med et satellit kontrol- og sikkerhedssystem til bestemmelse af fiskefartøjernes positioner.

Styring af fiskeriindsatsen er en anden måde at sikre at fiskeritrykket holdes inden for et niveau, der er bæredygtigt i forhold til bestandene. Indsatsstyringen kan f.eks. ske gennem en kombination af begrænsninger i antal fartøjer og i antal fiskedage i givne fiskerier. Metoden giver ikke mulighed for præcist at sikre overholdelse af givne kvotelofter, men den giver til gengæld en bedre harmoni i de fiskerier, hvor flere arter optræder i samme fangst.

De væsentligste forvaltningsproblemer i forbindelse med indsatsstyring er, at fastlægge et indsatsmål, der er hensigtsmæssigt, at opnå data, der viser hvor meget fartøjerne fisker pr. indsatsenhed, og at kontrollere at fartøjerne overholder det givne antal fiskedage i de enkelte farvandsområder.

Spørgsmål 5:

Kan dansk fiskeri være/blive rentabelt i fremtiden, under hensyntagen til bæredygtighedsprincippet?

Spørgsmål 5c:

Hvilke økonomiske kompensationer bør tildeles fiskere, som berøres af akutte indskrænkninger?

Svar:

Dette spørgsmål indeholder elementer af politisk karakter. Danmark har i perioden siden 1987 udbetalt ca. 2 mia. kr. som kompensation til fiskere, der har taget deres fiskefartøjer ud af fiskeriet. Ministeriet har endvidere i konkrete fiskerier udbetalt oplægningsstøtte for fiskere, der i begrænsede perioder, afholdt sig fra at drive fiskeri.

Spørgsmål 5 f:

Hvordan kan det undgås, at offentlige midler bruges til, at ikke-rentable fiskeskibe gentagne gange gældssaneres, refinansieres m.v.?

Svar:

Behovet for gældssanering og refinansiering skal naturligvis ses i lyset af fartøjernes indtjeningsgrundlag. Ministeriets indsats med henblik på at reducere fiskerflåden har foruden hensynet til en hensigtsmæssig bevaringspolitik haft til formål at sikre, at de fartøjer, der er i fiskeriet kan opnå en rimelig indtjening.

Ministeriet arbejder endvidere for at sikre, at en kvalitets- og produktudvikling kan bidrage til, at den fangede fisk opnår den bedst mulige pris.

Spørgsmål 6:

Hvordan sikrer vi en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri?

Spørgsmål 6a:

Kan de eksisterende finansieringsforhold sikre en nødvendig fornyelse af flåden og medvirke til et nødvendigt generationsskifte?

Svar:

De eksisterende finansieringsforhold giver mulighed for, på markedsmæssige vilkår, at belåne et fiskefartøj i Fiskebanken på op til 70 % af pantværdien og op til 85% af pantværdien hvis det er unge fiskere, der etablerer sig første gang.

Herudover er der lovmæssigt grundlag for at yde EU og dansk investeringsstøtte på 30-50% i forbindelse med nybygning. Der har ikke hidtil været sat bevillinger af til denne ordning.

Mangel på driftsøkonomiske oplysninger for fiskerflåden gør det vanskeligt at vurdere i hvilket omfang de eksisterende finansieringsforhold tilgodeser en nødvendig fornyelse af flåden.

Spørgsmål 6 b:

Hvilke konsekvenser ville det få hvis fiskeriet blev givet frit for små både?

Svar:

Fordelingen af fangstmulighederne:

For de arter, hvor dansk fiskeri er underlagt en kvote, vil øgede fiskerimuligheder for en gruppe fiskere nødvendigvis give ringere fiskerimuligheder for andre fiskere.

Hvor stor denne effekt reelt vil være, afhængigt dels af hvad der forstås ved "små" både, dels af hvilke arter og farvandsområder, der er tale om. Se tabellen nedenfor.

Procentandel af totale danske landinger (mængde og værdi) for længdegrupper 1995.								
Opdelt på farvandsområde.								
	Østersøen, Sundet og Bælterne		Skagerrak og Kattegat		Nordsøen og fjerne farvande		Alle farvande	
Fartøjs-længde	Mængde	Værdi	Mængde	Værdi	Mængde	Værdi	Mængde	Værdi
U. 6 m.	0,4%	3,1%	0,4%	1,5%	0,0%	0,3%	0,1%	1,1%
6-10 m.	4,7%	23,6%	1,5%	6,8%	0,6%	1,7%	1,2%	6,4%
10-16 m.	29,6%	42,0%	15,7%	34,7%	16,2%	14,0%	17,5%	23,5%
16 m. +	65,3%	31,3%	82,4%	57,0%	83,1%	83,9%	81,2%	69,0%
I alt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kilde: Fiskeridirektoratets afregningsregister

De danske fartøjer er generelt fleksible, d.v.s. de kan deltage i flere forskellige fiskerier. Der er dog samtidig forskel på de typer af fiskerier, som små fartøjer deltager i, og de fiskerier store fartøjer deltager i.

Fartøjer under 10 m.:

Indre farvande (Østersøen, Sundet og Bælterne):

Denne fartøjsgruppe landede i 1995 mere end 25% af torsken i indre farvande (Østersøen, Sundet og Bælterne) under kvotebegrænsning.

Torskefiskeriet er et økonomisk attraktivt fiskeri, hvorfor fartøjsgruppen utvivlsomt ville øge dette fiskeri, såfremt det blev givet frit.

Fartøjer mellem 10 og 16 meter, der landede 46 % af torsken fra dette område, ville i givet fald blive ramt af et øget fiskeri for fartøjer under 10 meter.

For rødspætte, tunge og anden fladfisk udgør andelen af fiskeriet ca. 15-25%. Også her vil der kunne være mærkbare effekter på andre fartøjers fiskerimuligheder.

Til forskel herfra er gruppens andel af silde- og industrifiskeriet forsvindende lille - og der ville reelt ikke være nogen effekter for de øvrige fartøjer.

Spørgsmål 7:

Hvilke fordele og ulemper er der ved at bringe al indfanget fisk i land og nyttiggøre den - hvad er praktisk muligt?

Spørgsmål 7b:

Hvordan er samspejlet mellem reguleringssystemerne og udtag af spisebælg?

Svar

Hvis der iværksættes en restriktiv regulering af en bestand, øges risikoen for, at fisken bliver fanget på et uhensigtsmæssigt tidspunkt, eksempelvis hvor priserne er lave eller kvaliteten er for ringe. Dette kan forekomme, fordi

den enkelte fisker skal sikre sig en andel af kvoten inden den eventuelt opfiskes.

Der arbejdes i den danske regulering på at minimere uhensigtsmæssig kvoteudnyttelse, bl.a. ud fra den forventning, at fiskeren over en længere periode vil søge at fange fisken på det mest gunstige tidspunkt, hvis han får større frihed til selv at tilrettelægge fiskeriet

Årsmængder i torsk- og sildefiskeriet er indført med henblik på at sikre, at fiskerne får denne mulighed. Hvert fartøj tildeles ved årets start en fast mængde, det er herefter op til den enkelte at planlægge fiskeriet i løbet af året.

Der foreligger på nuværende tidspunkt ikke nogle repræsentative data om sammenhængen mellem reguleringssystemerne og PO-udtag, men det må forventes, at den enkelte fisker - når muligheden foreligger - vil planlægge fiskeriet på en sådan måde, at den pågældende får de højeste priser for sin fangst, dvs. på et tidspunkt, hvor prisen er højere end udtagsprisen.

Spørgsmål 7c:

Er der et problem med "grå" og "sorte" fisk inden for henholdsvis erhvervsfiskeri og andet fiskeri? Såfremt dette er tilfældet: Er dette problem markedsforstyrrende? Hvordan kan man gøre markedet gennemskueligt?

Svar:

Grå og sorte fisk var før omsætningsloven på visse steder lokalt markedsforstyrrende.

i dag må det konstateres, at truslen om at miste førstegangsbevillingen, kombineret med fiskerikontrollens øvrige indsats, har ført til en reel forbedring af forholdene.

Omfanget af handel med grå og sorte fisk kan vanskeligt opgøres, men det må formodes, at en sådan handel finder sted i et vist omfang, især i perioder, hvor kvoterne er under pres.

For så vidt angår handel med grå fisk, er det vel primært kvoteovervågningen, der forstyrres. Hvis fisken afsættes til almindelig pris gennem de sædvanlige afsætningskanaler, vil påvirkningen af markedet ske ved forøget udbud af den pågældende art.

For sorte fisk vil situationen være den, at store mængder fisk, der handles helt uden om alle systemer, vil virke markedsforstyrrende, idet priserne på disse fisk må forventes at være lave og dermed presse priserne på fisk, der er landet i henhold til kvote- og skattereglerne.

For at imødegå handel med sorte fisk hos såvel erhvervsfiskere som ikke-erhvervsfiskere, har der været forslag fremme om at kræve, at al omsætning af fisk skal foregå over offentlig auktion. Der er hjemmel til dette i lov om førstegangsomsætning, men den har aldrig været anvendt. En anden idé har rettet sig direkte mod ikke-erhvervsfiskere, der skulle forbydes overhovedet at sælge deres fangster. Dette er der dog ikke hjemmel til i den eksisterende lovgivning.

Spørgsmål 9:

Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?

Svar:

Folketinget har i forbindelse med vedtagelsen af strukturloven i juni 1996 tilkendegivet, at man ønsker et økonomisk selv bærende fiskeri. Dette indebærer at dansk fiskeri må tilpasse sig den konkurrenceudvikling, der sker internationalt. Som nævnt tidligere betyder det 2 grundlæggende ting i fiskerflåderne, for det første skal flåden reduceres, og for det andet vil der være behov for en betydelig udskiftning af den eksisterende flåde med moderne fartøjer.

Den betydelige variation i fangstgrundlaget, den meget store variation i forbrugernes efterspørgsel og de komplekse problemer i forbindelse med at sikre de rigtige fangster på det rigtige tidspunkt og at fisken behandles, opbevares og transporteres på den rigtige måde, giver mulighed for et meget varieret fangstmønster, også i fremtiden. Der vil således

være behov for en kystfiskerflåde, som kan levere fersk fisk til de europæiske markeder, herunder til danske forbrugere, ligesom der vil være behov for fartøjer, der leverer fisk til produktionsindustrien.

Fiskeriets strukturproblemer

Hvordan skal fiskeriets videreføres og fornyes

Jesper Raakjær Nielsen

Institut for Fiskeriforvaltning og Kystsamfundsudvikling (IFM)

Nordsøcentret, 9850 Hirtshals

Indledning

Jeg vil indledningsvis sige tak til Teknologi-Rådet, fordi jeg har fået muligheden for på denne konsensuskonference om fremtidens fiskeri at give et indlæg om fiskeriets strukturproblemer. Det er et spændende initiativ som Teknologi-Rådet har taget og en forfriskende fornyelse i den hjemlige debat om fiskeriets udvikling.

Lægmands- og fiskerpanelet har formuleret en række spørgsmål, hvor jeg har fået til opgave at besvare nogle af disse. Jeg har valgt at disponere mit indlæg om følgende emner:

Strukturplanlægning

- a) Flådestruktur og kapacitet
- b) Socio-økonomiske forhold

Organisatoriske forandringer

- a) Politisk professionalisering
- b) Markedsstrategisk professionalisering
- c) Uddannelse er vejen frem

Det vil hermed blive muligt at give en bred introduktion af strukturproblemerne i dansk fiskeri, samtidig med at jeg håber, at besvare de stillede spørgsmål på en tilfredsstillende måde.

Inden for de sidste 20 år har de fleste fartøjer inden for alle flådegrupper udviklet sig til teknologisk avancerede arbejdspladser, og fiskeriet er blevet et erhverv, der kræver mange forskellige kvalifikationer. Moderne fiskere er i stand til at bruge en lang række forskellige teknologier, der til stadighed kræver fornyelse af kvalifikationer og viden. Fiskerne bliver f.eks. nødt til at lære nye måder at behandle fisken på for at klare sig i den hårdere internationale konkurrence, og fiskernes - og sektorens øvrige - organisationer bliver nødt til at samarbejde langt mere end tilfældet er nu med aktører på markedet og i det politiske system.

Fiskerisektorens organisationer er blevet interesseorganisationer, dette kræver stor professionalisme i organisationerne for at kunne øve indflydelse på de politiske beslutninger, som påvirker erhvervsudøvelsen i fiskeriet.

Selvom fiskerierhvervet har gennemgået forandringer er det fortsat stillet over for nye udfordringer, som kræver omstilling og tilpasning, hvis erhvervet skal være levedygtigt også i fremtiden.

Strukturplanlægning

Strukturplanlægning er aktuel af flere årsager:

- 1) Det er nødvendigt at regulere flådestrukturen i forhold til fiskeressourcernes størrelse i de enkelte farvande.
- 2) Flådestruktur og -størrelse skal ses i forhold til den teknologiske udvikling. Den teknologiske udvikling har medført, at den danske flådes effektivitet er på samme niveau som for 10 år siden på trods af den store ophugning af fartøjer, hvis man forudsætter en årlig effektivitetsstigning på 2%.
- 3) For at tilpasse flådestrukturen til de krav, som stilles på de markeder, hvor man ønsker at afsætte fisken.
- 4) Det er nødvendigt at flåden fornyes for at opretholde konkurrenceevne, øge sikkerheden og forbedre arbejdsmiljøet ombord på fartøjerne. En fornyelse af flåden kan samtidig skabe nogle mere spændende arbejdspladser, som kan bidrage til at gøre fiskeriet attraktivt for de unge og hermed medvirke til at sikre generationsskiftet i fiskeriet.

Flådestruktur og kapacitet

I forhold til at sikre et bæredygtigt og rentabelt fiskeri i Danmark er det nødvendigt, at flåden fortsat gennemgår en strukturtilpasning. Det store problem og den vanskelig balancegang er at sikre flåden tilgang af nye fartøjer og samtidig at reducere den eksisterende flåde gennem fortsat ophugning, hvor det bliver

nødvendigt at ophugge mere tonnage end flåden tilføres.

En sådan udvikling, hvor fangstkapaciteten reduceres, samtidig med at den flåde som bliver tilbage moderniseres og fornyes er den eneste måde, hvorpå man gøre dansk fiskeri konkurrencedygtigt og økonomisk rentabelt og samtidig økologisk bæredygtigt på sigt.

En forudsætning for at gennemføre en strukturtilpasning i fiskeriet er, at strukturudviklingen styres ud fra en formuleret politisk målsætning for fiskeriet. Det er min personlige opfattelse, at de politiske målsætninger for fiskeriet og vedtagne strukturprogrammer indeholder så megen elasticitet, at de ikke er særlig anvendelige som styringsinstrument. Forhåbentligt bliver slutdokumenterne fra denne konference et nyttigt værktøj i bestræbelserne på at få formuleret en operationel målsætning for fiskeriets strukturtilpasning.

Følgende overordnede elementer bør indgå i denne målsætning: Rentabiliteten i fiskeriet, bæredygtighedsprincippet og beskæftigelses- og bosætningshensyn samt fiskeriregulering, idet struktur og regulering hænger tæt sammen. For mig at se, er det nødvendigt at finde en anden reguleringsform end den vi kender i dag, og i stedet fokusere på reguleringer, som eksempelvis bygger på havdage eller individuelle mængder i langt større omfang end det er tilfældet. Der er intet, som forhindrer, at der anvendes forskellige reguleringsformer i forskellige fiskerier, fordi en regulering som er hensigtsmæssig i et fiskeri ikke nødvendigvis behøver at være anvendelig i et andet fiskeri.

I relation til at opnå et bæredygtigt fiskeri er det for de fleste arter nødvendigt at begrænse fiskeriindsatsen yderligere. I den forbindelse er det vigtigt, at EU sikrer at medlemslandene overholder de kvoter og strukturprogrammer, som de selv har vedtaget, hvilket langt fra er tilfældet i dag. Det er min opfattelse, at man på sigt kan forvente en langt større regeloverholdelse af EU's fiskeripolitik i de respektive medlemslande. I den sammenhæng må man opfordre EU Kommissionen til at komme med forslag, der præmierer de lande, som overholder deres kvoter og strukturprogrammer, og ikke straffe dem indirekte som det er tilfældet idag, hvor de lovlydige medlemslandene får mindre, når fiskere i andre medlemslande nærmest uden omkostninger kan fiske som det passer dem.

Selvom en sådan udvikling vil reducere fiskeritrykket generelt i EU farvandene vil det fortsat være nødvendigt at reducere den danske flådes kapacitet på kort og mellemlangt sigt, hvis det skal lykkes at sikre en bæredygtig og rentabel udnyttelse af fiskeressourcerne ikke mindst som modspil til den teknologiske udvikling inden for fiskeriteknologi, som ellers vil øge den faktiske fangstkapacitet.

Hvorvidt det er muligt og ønskeligt at bevare bredden i danske fiskeri er vanskeligt at vurdere, det hænger tæt sammen med de politiske målsætninger for fiskeriets udvikling. En sådan målsætning kan indeholde krav om, at den danske flåde skal have en vis størrelsesmæssig fordeling, anvende forskellige fangstmetoder og sikre en geografisk spredning af

fartøjerne. Et andet spørgsmål er, om det vil være samfundsøkonomisk fornuftigt, fordi nogle fartøjer af tekniske, omkostnings-, eller indtjeningsmæssige årsager kan opnå et bedre økonomisk resultat end andre ved at udnytte den samme kvote.

I relation til at opretholde den bedste konkurrenceevne i fiskeriet gælder det om at finde den rette balance mellem lave enhedsomkostninger og højeste kvalitet. Der kan ikke gives noget entydigt svar på, hvilken fartøjsstørrelse eller fangstmetode, som er optimal, idet de forskellige flådesegmenter har deres fortrin, dog peger gennemførte analyser på, at specielt de mellemste fartøjsstørrelser opnår det samfundsmæssige dårligste udbytte af en given kvote.

I relation til at gennemføre en strukturtilpasning i flåden kan der inddrages miljøhensyn ved at fremme brugen af skånsomme redskaber eller fangstmetoder som har et lavt energiforbrug pr. kg. fanget fisk.

Endvidere vil de skærpede krav til arbejdsmiljø og sikkerhed i flåden, som allerede er bebudet påvirke den fremtidige flådestruktur. På den baggrund er det min vurdering, at det bliver vanskeligt, men også u hensigtsmæssigt at opretholde den flådestruktur, som vi kender i dag. Jeg vil dog understrege, at det er min opfattelse, at vi også i fremtiden vil have en fleksibel og alsidig flåde med mange forskellige størrelser fartøjer i Danmark, fordi der ikke findes en fartøjstype, som vil kunne opfylde de krav som stilles i de mange forskellige fiskerier som drives i Danmark.

Socio-økonomiske forhold

En vigtig faktor, som vil få stor betydning for en videreførelse og fornyelse af dansk fiskeri er de krav som næste generation af fiskere vil stille til fiskeriet. De unge er i en gunstig situation, idet de har mange muligheder med hensyn til det fremtidige karriervalg. I den sammenhæng er det min vurdering, at med fiskeriets nuværende ikke alt for gode omdømme og generelt dårlige arbejdsbetingelser, vil det være vanskeligt at tiltrække de unge til fiskeriet og udviklingen viser tydeligt, at det i de seneste 10 år har været endog særdels vanskeligt, idet de unge årgange er underrepræsenteret i dansk fiskeri når der sammenlignes med den mandlige arbejdsstyrke.

Tabel: Danske fiskere opdelt på aldersgrupper i %

Aldersgruppe	Danske fiskere	Den mandlige arbejdsstyrke
16-24	7.5	16.6
25-34	19.8	25.2
35-54	53.8	46.0
55-59	12.7	7.4
60-66	5.3	3.9

Kun 27.3% af fiskerne er under 35, sammenlignet med 41.8% i den mandlige arbejdsstyrke generelt. Fiskeri er langsomt ved at blive et gammelmandserhverv. Man kan naturligvis hævde, at den nuværende tilgang er tilstrækkelig til at bemane en fortsat reduceret flåde, men jeg ser det nu også som et strukturproblem.

I relation til at sikre en videreførelse og fornyelse af den danske flåde og uden at forsøge at foregribe, hvad Bent Bro muligvis vil fremhæve i sit indlæg, er det min vurdering, at det vil være yderst vanskeligt at gennemføre den tiltrængte modernisering og fornyelse af den danske flåde med de nuværende finansieringsbetingelser, fordi de nærmest umuliggør et generationsskifte i fiskeriet. Problemet i den sammenhæng er den korte løbetid på lån i fiskeribanken og den lave finansieringsgrad.

Eksempelvis, hvis en ung fisker ønsker at købe et 22 år gammelt fartøj, hvilket faktisk er et ret nyt fartøj i en dansk sammenhæng, skal lånet tilbagebetales i løbet af 10 år, ligesom han kun kan få finansieret 50% af købesummen i Fiskeribanken. Det betyder, at han enten skal have det resterende beløb som egenkapital, hvilket er urealistisk, eller er tvunget til at optage lån i et pengeinstitut til en højere rente, fordi alternative måder for kapitaltilførsel til fiskeriet ikke er mulige.

Forbliver finansieringsbetingelserne uændret kan det forventes, at nye fiskere med visioner og interesse for at ændre fiskeriets og fiskerisamfundenes nuværende problemer ikke vil gå ind i fiskeriet.

Den nødvendige strukturtilpasning i fiskeriet får socio-økonomiske konsekvenser for de samfund, som er meget fiskeriafhængige, i form af reduceret skattegrundlag og voksende arbejdsløshed. Det vil derfor i en overgangsperiode være nødvendigt at iværksætte initiativer med økonomisk støtte fra EU og dansk side, som kan afbøde disse konsekvenser.

Disse initiativer skal specielt rettes mod at ændre erhvervsstrukturen i fiskerisamfundene i en retning, så de bliver mindre fiskeriafhængige, hvor man samtidig kan udnytte de kvaliteter, som fiskerne besidder, stor stabilitet og fleksibilitet, som det f.eks er tilfældet inden for vindmølleindustrien i Vestjylland.

Det kan også i relation til udformningen af fiskerireguleringen i en overgangsperiode eller i en krisesituation være relevant at tage at specielle hensyn til meget fiskeriafhængige samfund eller regioner.

Endelig vil jeg under socio-økonomiske forhold fremhæve nødvendigheden af, at inddrage brugerne, og specielt fiskerne, men også andre interessenter i udformningen af fiskerireguleringen, idet flere undersøgelser og senest et OECD studie fremhæver, at uden brugernes opbakning vil reglerne blive brudt, hvilket ofte resulterer i overudnyttelse af ressourcen og ulønsomt fiskeri.

Organisatoriske forandringer

Omstilling er ikke noget en moderne organisation gør "en-gang-for-alle". I en global økonomi under stadig forandring er det nødvendigt at lære sig evnen til stadig omstilling og være fleksible i forhold til markedskrav om forandringer og nye måder at gøre tingene på.

Politisk professionalisering

Udvikling, omstilling og tilpasning af det danske fiskerierhverv vil forudsætte en professionalisering af fiskerne og fiskerisektorens organisationer for at kunne leve op til de nye krav.

Det er nødvendigt, at fiskeriforeningerne har ressourcer til og er interesseret i at medvirke til at skabe en strukturtilpasning.

Integration af markedsviden i fiskerireguleringen nødvendiggør, at fiskerionisationerne opbygger viden og tætte relationer til andre organisationer og institutioner og bruger information fra mange forskellige kanaler.

Desuden kræves kvalifikationer og ekspertise - professionalisme - hos den administrative stab til at formulere og gennemsætte strategier både i relation til den videnskabelige rådgivning, det erhvervspolitiske miljø og udviklingen i markedet.

Politisk professionalisering forekommer at blive særdeles vigtigt generelt for fiskerionisationerne, hvis de skal påvirke den fremtidige udvikling af fiskerisektoren. Den politiske beslutningsproces bliver, ikke mindst på fiskeriområdet, stadig mere kompleks ligesom erhvervets rammebetingelser i stigende omfang er underlagt politisk styring. Fiskeripolitik er blevet til international politik, EU's fiskeripolitik, og international handelspolitik er eksempler herpå.

Desuden er en lang række nye aktører begyndt at påvirke fiskeripolitikken, ikke mindst miljøorganisationerne øver i stigende grad indflydelse på fiskeripolitikken på internationalt, men også nationalt og lokalt niveau.

Den politiske beslutningsproces foregår ved forhandling og indgåelse af kompromiser mellem de involverede parter. Et bredt spektrum af interessegrupper forsøger på mange niveauer at påvirke beslutningsprocessen.

For fiskerionisationerne er det vigtig at øve indflydelse i denne proces. Dette stiller krav til organisationernes evner til at forudse mulige ændringer af dansk og international lovgivning m.v. før det er en realitet for derved at kunne påvirke udformningen i en for fiskerionisationerne gunstig retning.

En forudsætning er, at fiskerionisationerne forstår de præmisser, hvorpå det politiske system fungerer og har viden om, hvordan man hensigtsmæssigt begår sig i det meget komplekse, bureaukratiske og ofte uigennemskuelige

internationale politiske system.

I den sammenhæng er det hensigtsmæssigt at etablere uformelle kontakter til politiske beslutningstagere og administratorer (lobbyisme) og drage nytte af offentlige og private institutioner (f.eks. forskningsmiljøer) og andre grupper, som besidder relevant viden.

Hermed får fiskerierorganisationerne mulighed for at trække på værdifuld ekstern viden og information og til stadighed bringe sig i en strategisk stærk position ved beslutningstagningen.

Dette vil forudsætte, at fiskerierorganisationerne formår at fremlægge sine synspunkter i et internationalt miljø og evner at omsætte deres viden til konkrete forslag eller argumenter på de rigtige tidspunkter, idet det ellers bliver vanskeligt at vinde respekt og anerkendelse for sine argumenter i de besluttende organer.

Fiskerierorganisationer, som arbejder professionelt og samtidig er globalt orienteret kan få stor indflydelse på fiskeripolitikken i fremtiden.

Vurdering af bestandene og fastsættelse af TAC (Totale fangstkvoter) skal muliggøre en langsigtet, bæredygtig udnyttelse af fiskeressourcerne ved på kort sigt at fastsætte et fangstniveau, som gør dette muligt. På trods af, at det etablerede rådgivningssystem er opbygget omkring ICES (Det Internationale Havforskningsråd) og dets rådgivende komité for fiskeriforvaltning ACFM, kan biologernes datagrundlag kun forbedres ved samarbejde med fiskerne.

Et øget samarbejde mellem biologerne og fiskeriforeningerne kan styrke præcisionen i den videnskabelige rådgivningen gennem et bedre og mere troværdigt datagrundlag om den faktiske fiskeriaktivitet, herunder omfanget af discard.

Der er behov for et langt tættere samarbejde mellem den biologiske forskning og det praktiske fiskeri. Samarbejdsaftalen mellem Danmarks Fiskeriundersøgelser og Danmarks Fiskeriforening, som bl.a. betyder at biologerne kommer med ud på fiskekutterne og ser, hvad der rent faktisk fanges, er første skridt i denne proces. Der må forventes at give fiskeriforeningerne stigende indflydelse og bidrage til at fjerne noget af den nuværende usikkerhed i den biologiske rådgivning. Processen må dog forventes at blive vanskelig, da der gennem mange år er opbygget et mistillidsforhold til modparten. Den eneste farbare vej for at nedbryde de nuværende barrierer er øget kommunikation og informationsudveksling og kun gennem øget samarbejde kan den manglende tillid genskabes.

I den sammenhæng er det vigtigt for en moderne og professionel fiskeriforening at forstå det internationale rådgivningssystemets struktur og funktioner og det faglige grundlag for den videnskabelige (biologiske) rådgivning. Ved at udnytte en sådan forståelse vil fiskerierorganisationerne skærpe deres argumentation og politiske troværdighed og hermed få øgede muligheder for at påvirke systemet.

Markedsstrategisk professionalisering

Markedsstrategisk professionalismisme er nødvendig fordi markedet er blevet globalt. Det er først og fremmest på markedet, at de store forandringer i 90'erne og fremover finder sted. Internationalisering af det europæiske marked har betydet øget import af fisk til EU og påført de europæiske fiskere stærk konkurrence.

Hertil kommer, at en stadigt stigende del af detailsalget af fisk forestås af store detailkæder med stor markedsmagt, der dikterer vilkårene for fiskere og fiskeindustri.

Desuden får forbrugernes krav i stigende omfang direkte indflydelse på produktsortimentet. Derfor er både fiskere og fiskeindustri nødt til at tænke i nye baner og tilpasse sig til den øgede konkurrence på frost- og blokmarkedet ved f.eks. i højere grad at satse på udvalgte segmenter af ferskfiskmarkedet.

For den enkelte fisker er det ikke nødvendigvis en opgave at markedsføre sine produkter anderledes end hidtil, men at forstå baggrunden for de ændrede markedskrav.

For fiskeindustrien/eksportørerne er det mindst lige så vigtigt at omstille sig fra en overvejende ressourcedrevet forarbejdning henimod en markedsdrevet forarbejdning af fisk og fiskeprodukter.

Specielt for ferskfisk betyder det, at industri og eksportører må gå ind i konstruktiv dialog med fiskerne for at koordinere

fangst, distribution og salg og dermed være i stand til at møde morgendagens krav på markedet og sikre at markedssignalerne kommer helt ud til fiskerne.

For frostmarkedet og dele af fersk-fiskmarkedet er fiskeindustrien/eksportørerne i vid udstrækning i stand til at erstatte dansk fisk med udenlandske tilførsler.

Det betyder, at initiativet til en markedsprofessionalisering først og fremmest ligger hos fiskerne og deres organisationer, som gennem nytænkning kan sikre, at danske fiskere opnår de højeste priser for dansk kvalitetsfisk.

En styrket organisering af fiskerne i denne sammenhæng kan ske gennem et endnu tættere samarbejde mellem Danske Fiskeres PO og Danmarks Fiskeriforening, idet fiskerne hermed får mulighed for at udarbejde en strategi som kombinerer regulering og marked.

Uddannelse er vejen frem

Det vigtigste element er imidlertid etablering af et (efter)uddannelsesprogram for fiskere. For at tilpasse erhvervet til forandringer i markedet må den enkelte fisker være i stand til at leve op til nye krav.

Dette kan bedst ske gennem oplæring og bibringelse af ny viden. På ferskfiskområdet kan det f.eks. være om brug af skånsomme redskaber, særlig behandling af fisk, mærkning af fangststed og dato, hurtig nedkøling og ubrudte kølekæder, sø-pakning m.m., som forbedrer kvaliteten på dansk ferskfisk.

De fleste godt ved, at udviklingen går i denne retning, men ingen tager initiativ til at gennemføre uddannelser og tilpasse omsætningsstrukturen hertil.

Uddannelse bør også indeholde elementer af fiskeriforvaltning og havbiologi for at forstå baggrunden for fiskerireguleringen, og ikke mindst uddannelse i driftsøkonomi vil give baggrund for at foretage langsigtede rentable investeringer i nødvendigt udstyr.

Desuden er uddannelse helt afgørende for at sikre et generationsskifte i erhvervet. Nuværende generationer af unge mennesker uddanner sig generelt mere end tidligere og det er helt nødvendigt, at fiskeriet kan tilbyde et uddannelsesforløb, der kan sikre den fremtidige rekruttering af fiskere. Danmarks Fiskeriforening bør være inspirator for sådanne uddannelses tilbud.

Tak for opmærksomheden.

TEKNOLOGIRÅDETS KONSENSUSKONFERENCE OM FREMTIDENS FISKERI

Bent Bro

Rentabiliteten i fiskerflåden i Thyborøn

Hovedspørgsmål 5 :

Kan dansk fiskeri være/blive rentabelt i fremtiden, under hensyntagen til bæredygtighedsprincippet?

5a) Kan bredden i den danske fiskeflåde bevares i et rentabelt og miljømæssigt bæredygtigt fiskeri?

svar:

Hovedspørgsmålet og spørgsmål 5a besvares sammen.

Det er klart, at der skal tages et bredt hensyn til miljøet (bæredygtighedsbegrebet) under alle forhold, såvel ombord på en

kutter som i industrien i land. I mange fiskeriformer er brændstofforbruget jo en væsentlig faktor set i forhold til omsætning og i forhold til miljøet. Der har også blandt fiskere altid været en stor bevågenhed omkring olieforbruget. Om det så er af økonomiske eller miljømæssige grunde, skal jeg lade være usagt. I de sidste 25 år har kutternes fremdrivningsanlæg været underkastet utallige ændringer for netop at kunne spare brændstof. Ændringer som vi bedst kender fra vore egne biler. Brændstoffet er også blevet mere rent, forstået på den måde, at olien er blevet rensset for forskellige stoffer, som skulle forurene mindre. Dog med det resultat at eksperter mener, at den er blevet så ren, at det faktisk går ud over motorens levetid.

Bomtrawlsfiskeriet og industrifiskeriet er jo fiskeriets største energiforbrugere, og dette hænger naturligvis sammen med, at de bruger slæbende redskaber, som kræver væsentlig mere trækraft end f.eks. snurrevodsfiskeriet og garnfiskeriet gør. Jeg mener ikke at have det nødvendige kendskab til nærmere at belyse de forskellige fiskeriformers direkte indvirkning på havmiljøet og herunder bundforholdene. Men jeg kan også se i programmet, at der er mange andre indlæg om dette emne. Jeg er dog helt overbevist om, at fiskeriet stopper af sig selv, hvis det viser sig, at f.eks. omkostningerne til brændstof stiger så meget, at fiskeriet bliver urentabelt.

Snurrevodsfiskeriet har jo pr. tradition et væsentligt lavere brændstofforbrug end trawlerne har, og for den sags skyld også et meget lavere omkostningsniveau på redskaber. Men iflg. vore egne statistikker, som jeg vender tilbage til lidt senere, er rentabiliteten her ikke specielt bedre end hos trawlerne

Under forudsætning af mange politiske forhold mener jeg, at det er muligt at bevare fiskeriet i et rentabelt og bæredygtigt miljø. Jeg synes dog, det er vanskeligt at give et entydigt svar på hovedspørgsmål 5 og spørgsmål 5a), men mener at svarerne dukker op undervejs især under svarene til rentabiliteten og finansieringsforholdene.

5b) Hvordan ser rentabiliteten ud i dag for de forskellige former for fiskeri, set ud fra regnskabsstatistikken for fiskeflåden i Thyborøn for 1995.

svar:

I det foreløbige program blev jeg bedt om at belyse rentabiliteten i dansk fiskeri. Det er hverken jeg eller andre på nuværende tidspunkt i stand til at belyse. Fiskeriet har i mange år været handicappet hvad økonomiske analyser angår, men Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomisk Institut arbejder i øjeblikket med fiskeristatistik for hele landet. For år tilbage lavede flere af de større fiskerihavne deres egne statistikker over kutternes økonomi, men efterhånden er Thyborøn den eneste havn, der har statistikker helt frem til 1995. Derfor vil jeg besvare spørgsmål 5b) ud fra regnskabsstatistikken for fiskeflåden i Thyborøn. I forhold til fiskerihavnene på vestkysten har Thyborøn-statistikken de fleste gængse kategorier med inden for trawl-, garn- og snurrevodsfiskeri, hvorfor jeg godt tør vove at påstå, at tallene helt sikkert vil afspejle de samme tendenser i de større danske fiskerihavne, især hvad trawl- og snurrevodsfiskeriet angår.

Den mest korrekte måde at måle rentabiliteten er, at belyse forholdet mellem den investerede kapital og kutterens resultat af den ordinære drift, altså overskuddet før rente og afskrivninger. Det sidst nævnte er jo meget nemt at finde, men det bliver straks værre, når vi skal finde den investerede kapital. Så vidt jeg er orienteret, er der ingen eller meget få kuttere, der laver et internt regnskab, sådan at det ville være muligt af aflæse den investerede kapital. Hvad gør vi så? Den eneste mulighed vi har i øjeblikket er, at måle skibets driftsresultat i forhold til forsikringssummen, som er den eneste værdiangivelse der findes for den enkelte kutter. Denne "vurderingssum" har altid været genstand for store diskussioner, især med Fiskeribanken, som ikke vil anerkende forsikringssummen som værende en afspejling af kutteren reelle værdi. Derfor har Fiskeribanken ansat vurderingsmænd, som i lånesager vurderer kutteren handelsværdi. Men i mangel af bedre har jeg altså valgt at tage udgangspunkt i kutterens forsikringssum, som også ændrer sig i takt med kutteren investeringer, selv om den til tider mere afspejler kutternes gæld i stedet for værdien.

For at få styr på hvordan rentabiliteten ser ud i dag, vil jeg ganske kort prøve at vise, hvordan udviklingen har været fra 1991 til 1995 i de mest gængse fiskeriformer: trawl, snurrevod og garn. Som det kan ses af vedlagte overhead er den største forskel, hvis man sætter resultatet før og efter renter i forhold til forsikringssummen. Tallene i parentes er når der er betalt renter. Næst efter de politiske problemer med fiskerireguleringerne, er det kutternes store renteudgifter, der har voldt fiskeriet mange vanskeligheder. Her skal det nævnes, at jeg ikke er i besiddelse af driftsøkonomiske oplysninger fra hele det danske fiskeri, hvorfor der ikke er tal fra f.eks. natfiskeri og bundgarnsfiskeri, hvor førstnævnte måske ikke

tæller så mange fartøjer, men økonomisk set har en forholdsvis stor vægtning i det totale fiskeri.

Det vil være for omfattende i mine 20 min., at begynde at belyse omkostningsforholdene i de enkelte fiskerier. Men der er ingen tvivl om, at foruden renteudgifterne er udgifterne til vedligeholdelse af redskaber og kuttere med til at forringe det endelige resultat. Gennemsnitsalderen på de danske fiskefartøjer ligger i underkanten af 30 år, og når der ikke er bygget ret mange nye fartøjer de sidste 10-12 år, ja så er det klart, at det bliver vanskeligt at styre udgifterne. Dog skal det nævnes, at det er min opfattelse, at den høje alder taget i betragtning er fiskerne gode til at holde fartøjerne i orden. De ved jo også bedre end nogen, at dårlig vedligeholdte fartøjer kan blive et dyrt bekendtskab.

Mange kutterejere har forstået at investere i gode lastforhold, og jeg er overbevist om at vi på konsumsiden i Danmark er kommet væsentligt bedre med, hvad kvaliteten af den landede fisk angår. Vi behøver jo ikke gå mange år tilbage, hvor fangstrejser typisk varede fra 2 - 3 uger, og hvor lastforholdene ikke var optimale. I Thyborøn har man i et par år lavet et forsøg med søpakning og datomærkning af fisk. Mærkningen foregår med strekkoder, som kan indeholde oplysninger lige fra fangstområde, dato, kutternr., havtemperatur o.s.v. De kuttere, der konstant forsøger at optimere kvaliteten, bliver også belønnet med 2-4 kr. mere pr. kilo. Her kan jeg fortælle, at vores auktionsmester ofte bliver ringet op fra Spanien fra opkøbere, der lige vil høre om fisken fra et bestemt navngivet fartøj er med på dagens fiskeauktion.

Kvalitetsmæssigt har industrifiskeriet også gennemgået store forandringer de seneste år. Her er afregningssystemet baseret på kvaliteten af industrifisken. Fiskemelsfabrikkerne har større mulighed for at forædle fiskemelet, hvis den landede kvalitet er i orden. Uden at kamme alle industrifartøjer under een kam mener jeg, at vi i Thyborøn i løbet af få år står overfor temmelig store investeringer i industrifartøjerne. Dels er kvalitetskravene som nævnt blevet større, men sikkerhedskravene er også et vigtigt element, som jeg også tror vil blive en økonomisk faktor, vi ikke må overse.

Jeg mener at i perioder, hvor det næsten er umuligt at forestille sig, at omsætningen kan forøges via større mængder, er det meget vigtigt at værditilvæksten kan forøges via en bedre kvalitet.

5c) Hvilke økonomiske kompensationer bør tildeles fiskere, som berøres af akutte indskrænkninger.

svar:

I dag kendes der faktisk kun ophugningsstøtten som kompensation for akutte indskrænkninger. Der har i de seneste år også været oplægningsstøtte for kutterne specielt på Bornholm. I forbindelse med fiskeriforliget i 1993 blev der indført en speciel ophugningspension for både skippere og besætningsmedlemmer, såfremt kutteren forsvandt med ophugningsstøtte. Ordningen svarer til de specielle pensionsmuligheder, der på nogenlunde samme tid kom for landmændene og udgør ca. 90.000 kr. om året i max. 10 år. Men kravene til at komme i betragtning er så stramme, så der er faktisk ikke mere end et par stykker, der har benyttet sig af den ordning (på landsplan).

Oplægningsordningerne har for nogle grupper været rimelige, men der har været store problemer med mandskabets løn i kutternes oplægningsperioder, fordi dagpengereglerne faktisk har gjort det umuligt, at opnå understøttelse i disse perioder. Problemet er faktisk værre ved ophugningsordningen, fordi der kommer arbejdspladsen jo altså ikke i brug igen.

Derfor er oplægningsordningen naturligvis bedre end ophugningsstøtten, fordi der her er tale om kunstigt åndedræt og ikke et dødsstød som ved ophugning. Oplægningsordningen har selvfølgelig også haft sine ulemper. På Bornholm har hele samfund jo i lange perioder ligget helt underdrejet på grund af oplægningsordningen. Hele følgeindustrien til fiskeriet har også mere eller mindre ligget stille.

Jeg tror, man skal prøve at vende spørgsmål 5c) helt rundt. Altså hvilke kompensationer skal fiskeriet have ved indskrænkninger. Jeg vil hellere spørge: Hvilke sanktionsmuligheder har EU til lande, der ikke har overholdt kravene til reduktion af flåden. Her kunne man forestille sig, at lande, der uhæmmet har bygget nye kuttere i samme periode hvor Danmark har ophugget omkring 40% af flåden, blev straffet i form af væsentligt lavere kvoter, som blev overført til lande, som har opfyldt kravene til reduktion af flåden.

Men jeg undgår vel ikke at svare på spørgsmålet. Og af to onder, vil en oplægningsordning frem for en ophugningsordning være at foretrække, under hensyntagen til at oplægningssatserne forhøjes væsentligt, og at besætningsmedlemmerne også bliver tilgodeset i oplægningsperioderne. Men det er helt klart, at fiskerne burde støttes pr. kilo fisk, der bliver "taget fra en", helt tilbage hvor man første gang oplevede de helt drastiske nedskæringer i kvoterne,

og det er måske en tanke man fra politisk hold, burde tænke helt til ende.

5e) Hvad er konsekvenserne hvis fiskeriet i små samfund ophører, for bl.a. beskæftigelse, turisme, frisk fisk lokalt og kulturarv.

svar:

Ophugningsordningerne har gjort meget ondt rundt omkring i de danske havne. Naturligvis har det gjort mest ondt i de små samfund, hvor der stort set ikke er andre muligheder end at arbejde indenfor fiskerisektoren.

Thyborøn, som må siges at være et "lille samfund" (ca. 2700 indbyggere) - men en af landets største fiskerihavne, har haft en stor nedgang i flåden. I midten af 70'erne var der ca. 250 fartøjer, i 1985 var der i Thyborøn registreret omkring 200 og i dag er der ialt 126 både (større end 5 BRT). Det har smittet af på beskæftigelsen i land og her kan jeg nævne, at der i samme periode er lukket 7 store arbejdspladser, hvor der har været ansat op til 30 mand i de største af disse virksomheder. Generelt har der været en stor efterspørgsel af arbejdskraft i blandt andet møbelindustrien og på Cheminova, som har givet arbejde til en hel del fiskere og til folk fra følgeerhvervene.

Hvis ophørstendensen fortsætter med samme fart, vil det også på et tidspunkt ramme turistindustrien. Turisten kommer jo til de små samfund, i og med der er et aktivt havnemiljø at kigge på. I Thyborøn har tendensen godt nok været modsat. De handlende i byen mener, at antallet af turister er blevet forøget væsentligt de sidste 4 år. Her skal det også nævnes, at kommunen og turist- og erhvervsrådet har været særdeles aktive med blandt andet et nyt stort akvarium, og en bedre markedsføring af området.

Kigger man derimod på små områder på den jyske vestkyst, hvor man stadigvæk trækker kutterne på land efter endt fiskeri, ja så er det jo hele livsnerven for beskæftigelse, turisme, frisk fisk lokalt og kulturarven. Her er man virkelig meget følsom, hvad disse fire punkter angår.

Hvad kulturarven angår er jeg af den opfattelse, at de omstillinger fiskeriet har været igennem de sidste 15-20 år, har været så store, at de gamle traditioner fra blandt andet snurrevodsfiskeriet mere eller mindre er forsvundet. Her tænker jeg blandt andet på fiskerimønstret, hvor man pr. tradition fiskede på de samme fiskepladser år efter år. Og hvor rigtig mange kuttere aldrig fiskede om søndagen på grund af deres kristne overbevisning. Hvis vi går endnu længere tilbage i tiden, var der som regel altid 4 mand på snurrevodskutterne, hvorimod der ikke er mere end 3 mand i dag. Det er dels på grund af den teknologiske udvikling, med blandt andet hydrauliske systemer til at bjærge og udsætte fiskeredskaberne, og dels på grund af at der ikke er løn til mere end 3 mand i dag. 4. manden var dengang at betragte som en slags lærling, der ikke skulle have en ret stor hyre, men i dag er det ikke så nemt at få de mindre både til at tage en lærling med ombord.

Hermed mener jeg også at have berørt spørgsmål 9) ang. kulturarven i forbindelse med de små blå kuttere, som jeg er sikker på at Poul Holm vil berøre meget mere senere på dagen.

6a) Kan de eksisterende finansieringsforhold sikre en nødvendig fornyelse af flåden og medvirke til et nødvendigt generationsskifte?

svar:

Det vil vist være at slippe for nemt om ved dette spørgsmål blot at svare: Nej. Men det bliver faktisk meget svært at sikre ny tilgang af såvel unge mennesker som nybygninger med de finansieringsmuligheder, vi kender i dag.

Vi oplever jo alle i øjeblikket, at renten er rimelig lav, og at det heller ikke er så svært at låne penge, som det har været. De to faktorer gælder bare ikke i fiskeriet. Prioritetslån til en 4-5% og långivere, der står og råber, at fiskerne skal komme og låne nogle flere penge kendes ikke inden for fiskeriet i øjeblikket.

Det har egentlig ofte undret mig, at fiskerne har klaret sig så godt, som de har, når man tænker på, hvor ringe finansieringsvilkår de har haft igennem tiden. Virksomheder i land har ofte flere muligheder at vælge imellem: kreditforeninger, DLR, FIH osv., hvor fiskeriet foruden et pengeinstitut kun har Fiskeribanken. Men netop de lokale pengeinstitutter har til tider været nødt til at træde til, når Fiskeribanken har svigtet.

Fiskeribanken tilbød i 1993 en refinansieringsordning, som kom rigtig mange fiskere tilgode. Ordningen tilbød fiskere

med højt forrentede lån med korte løbetider, at få dem konverteret til markedsrenten (ca. 6-7%) med løbetider fra 10-20 år. Alene i Thyborøn blev der udbetalt refinansieringslån til omkring 70 fartøjer på ialt 185 mill. kr. Det betød en gennemsnitlig nedgang i renteudgifterne det første år på 50.000 kr. De største trawlere i Thyborøn mærkede refinansieringsordningen bedst, hvor kutterne i gennemsnit fik 227.000 kr. i årlig rentelettelse.

Men problemet er altså finansieringsforholdene i dag, og spørgsmålet går jo også på, om de eksisterende finansieringsforhold kan sikre et nødvendigt generationsskifte. Som før nævnt er renten på et rimeligt niveau i øjeblikket, men problemet er at lånesatserne i Fiskeribankens regi er alt for lave. For brugte fartøjers vedkommende kan man låne 40-60% af handelsværdien eller vurderingen over 10 - 15 år afhængig af kutterens alder. Hertil kommer der forskellige former for garantikrav, som man efterfølgende skal have finansieret i et pengeinstitut sammen med den resterende del og en driftskredit. Allerede her er det forståeligt, at den unge generation ofte mister lysten.

Der er i år vedtaget en ny lov, hvori der er åbnet mulighed for, at give unge førstegangsbetjente fiskere statsgaranterede lån til køb af nye og brugte fartøjer. Ideen er, at staten i de første år af lånets løbetid giver et tilskud til betaling af både rente og afdrag. Lånet kan max. udgøre 15% af kutterens vurderingssum og max. kr. 750.000. Såfremt den ny låneordning for yngre fiskere ikke bliver kvalt i forskellige administrative krav, tror jeg på, at den kan være medvirkende til at hjælpe den nye generation på vej.

Jeg tror dog, at der fremover skal ske væsentlige ændringer i Fiskeribankens struktur, såfremt den skal hjælpe med en fornyelse af flåden. Jeg mener ikke, at tilskuddet til ydelserne alene kan afhjælpe finansieringsforholdene, hvis vi taler om nybygninger, men snarere større lånesatser og længere løbetider uden alt for mange garantikrav.

Men det er jo lidt svært at tale om en fornyelse af flåden, når der reelt siden 1985 har været (og stadig er) et forbud mod bygning af nye fartøjer. Så her og nu er det ikke finansieringen, vi venter på, men snarere en ny kapacitetslov, der igen åbner for tilgangen af nye fartøjer.

Redskabsteknologi - status og forskningsbehov

af Thomas Moth-Poulsen, DIFTA

Denne overskrift skal mere ses som mit kompetenceområde end egentlig dækkende for det følgende foredrag. Sagen er jo at vi "eksperter" i vores fremlæggelse skal besvare adskillige spørgsmål, som ligger udenfor vores egentlige videnfelt. Besvarelsen af disse, meget forskellige, spørgsmål vil naturligvis forstyrre en mere kontinuert linie i fremlæggelsen.

Krav til fiskeriteknologien.

Selektive redskaber

Uden at sammenligningen ellers er slående, kan man sige at forskningen indenfor fiskeriteknologi, eller mere nøjagtigt redskabsteknologi går den samme vej som medicinalvareforskningen; man forsøger at udvikle mere og mere specifikke redskaber. Redskaberne specialiseres til at fange ganske bestemte arter og størrelser af fisk, mens uønsket bifangst sorteres nænsomt fra eller slet ikke kommer i kontakt med redskabet. Når der er torskestop vil det være en fordel med et redskab der undgår torsk selv om denne fisk også findes på fiskepladsen, mens effektiviteten overfor målarterne (f.eks. rødspætte) ikke reduceres.

Dødelighed

Der er i dag stor usikkerhed omkring dødeligheden af de fisk der slipper gennem maskerne i et fiskeredskab. Forsøgene er meget vanskelige at udføre og resultaterne er ofte tvivlsomme, men det er klart at korrekte oplysninger fra denne forskning i overlevelse er uhyre vigtig, da det ellers er ligegyldigt at sortere uønsket bifangst ud af et redskab hvis fiskene alligevel dør af de skader de har pådraget sig efter kontakt med redskabet. Med trukne redskaber ser det ud til at overlevelsen er større jo større masker og des større fisk der undslipper.

Skånsomme redskaber

Bundslæbte redskaber med stadig større og tungere gear påvirker havets bundfauna, samt yngle- og opvoksningsområder. Igen er disse negative (eller positive) langtidsvirkninger svære at undersøge, men uanset manglende entydige resultater kan man forestille sig krav fra befolkningen om at mindske den kraftige påvirkning af havbunden.

Fangstkvalitet

Der er åbenbar kvalitetsforskel mellem en torsk der er krogfanget og en torsk der er blevet slæbt adskillige timer i en bomtrawl. Formentlig vil der fremover blive sat mere fokus på de anvendte fangstmetoder og deres ulemper i form af uønsket bifangst samt på kvaliteten af den fisk de leverer.

Disse faktorer vil diktere kravene til fiskeriteknologien fremover m.h.t. bæredygtigt fiskeri; Redskaberne skal være meget arts- og størrelsesselektive, De fisk der sorteres ud skal overleve, Redskaberne skal være skånsomme overfor havbunden og de skal levere fisk af høj kvalitet.

Forskningen i dag

Hovedparten af den europæiske forskning indenfor fangstteknologi er i dag koncentreret om udvikling af mere selektive redskaber og undersøgelser af fisks dødelighed efter kontakt med redskaber. Hvor en del af forskningen indenfor dette felt tidligere var helliget udviklingen af mere effektive redskaber ligger denne del nu næsten udelukkende hos vodbinderne. Om fiskeriet så bliver "bæredygtigt" ved anvendelsen af mere selektive redskaber er naturligvis tæt knyttet sammen med størrelsen af den aktuelle ressource, og spørgsmålet kan kun besvares ved at sammenkæde informationer om bestandenes størrelse og biologi med resultater fra forsøg med de nye sorterende redskaber. Danmark har i dag en fremtrædende rolle i denne forskning og fine faciliteter til at gennemføre den. Ydermere har de nordiske lande en lang tradition indenfor udvikling af fiskeredskaber således at trawl fra nordiske vodbindere i dag hører til de bedste og mest avancerede i verden. Forskningen i nye og mere skånsomme trawl foregår som et tæt samarbejde mellem vodbindere og forskningsinstitutioner. Men forskningen trænger til kreativ nytænkning og en økonomisk mulighed for en form for grundforskningsmiljø, hvor utraditionelle løsninger og grundforskning i fiske adfærd kunne give input til nyudviklinger af selektive trawl. Af forskellige årsager er det i dag svært at få national støtte til selv simple nyudviklinger.

Basis for den nyere redskabsforskning tager udgangspunkt i undervandsoptagelser af fisks adfærd i relation til fangstredskaberne og de største landvindinger er opnået ved dette arbejde. Meget energi bliver også brugt på forskningen af marine pattedyrs adfærd overfor fangstredskaber samt undersøgelse af hvilke hjælpemidler der kan anvendes for at undgå de bliver fanget. Der er en del bifangst af havfugle især i garn, men der foregår, mig bekendt, ingen større europæisk forskningsindsats for at undgå denne bifangst i dag.

Der er stor fokus på redskabernes indvirkning på havbunden, men der foregår meget lidt forskning på dette felt, vel hovedsageligt fordi langtidsvirkningerne er så svære at estimere og inspektion af havbunden på større dybder er ressourcekrævende og besværlig.

Derimod forskes der en del i skånsomme fangstmetoder og -behandling i relation til kvaliteten af den landede fisk.

Det ideelle selektive redskab skulle, set fra et teknologisk synspunkt, i princippet kunne udformes så man kunne tillade frit fiskeri (udenfor områder hvor havbunden ikke må forstyrres). Fiskeriet ville så automatisk stoppe når det ikke længere var rentabelt at fiske med det pågældende redskab. Problemet er at udforme et redskab der er selektivt nok.

Fiskerne har jo ikke nogen interesse i at fange for små fisk, hvis de ikke samtidig fangede flere fisk over mindstemålet; så kunne man udvikle et redskab der ikke fangede undermålsfisk, men samtidig tilbageholdt alle fisk over målet havde man opnået den ideelle løsning set fra en teknologisk synsvinkel. Set fra et forvaltningsmæssigt synspunkt er det ikke altid godt med en skarp størrelses-selektion.

Fiskerierhvervet og markedsudviklingen

Fiskerierhvervets påvirkning af markedsudviklingen vil i denne forbindelse blive behandlet som en udvidelse af markedet for de danske landinger.

Kvalitet

Dansk fiskeri har traditioner og teknologi i fangstbehandlingen der muliggør landing af høj-kvalitets fisk. Nogle markeder er parat til at betale hvad det koster at levere den bedste kvalitet. Men der er brug for yderligere forskning i fangstbehandling og transport over store afstande af evt. levende fisk og skaldyr kombineret med intelligente markedsstudier, og det er nødvendigt at denne forskning sker meget mere målrettet og på mere organiseret plan end det er tilfældet i dag. Dette fremstød skal naturligvis bakkes op af en international markedsføring af dansk fisk som den højeste kvalitet i verden.

Miljøfisk

Andre markeder vil være parat til at betale prisen for "økologisk" fisk. Hvad enten fiskerierhvervet kan lide denne tankegang eller ej, er det vigtigt at erhvervet for en gang skyld kommer på forkant med udviklingen, så der bliver udviklet en standard så bestemte danske landinger også kan markedsføres som de mest "økologiske" i verden (og helst som nogle af de første).

WWW

En tredje (og noget kreativ) måde hvor fiskerierhvervet har en mulighed for at påvirke markedsudviklingen er oprettelsen af et kontor, hvis opgave er at oplyse alverden om hvilke uudnyttede danske arter der kunne blive genstand for en eksport; Dette kunne ske ved oprettelsen af World Wide Web sider på internet med billede og beskrivelse af de enkelte arter, samt en generel annoncering i relevante organer om kontoret og disse siders eksistens. Mange tons af ritter, søpindsvin mm. ender som udsmid hver dag. Flere af disse arter kan utvivlsomt indbringe en god pris på fjerne markeder og et mere målrettet fiskeri kunne iværksættes, men igen er der tale om en koordineret professionel indsats som også indebærer opfølgning og implementering af eksportaftaler.

Fisk og sæl

Jeg er på ingen måde specialist i vurdering af nøjagtigere konsekvenser af fiskeriindsatsens indvirkning på sæl, skarv og marsvinebestanden. Den største bifangst af disse dyr sker i garn, og mængden af garn i det danske fiskeri er unægteligt steget indenfor de sidste år, både fordi garnene er blevet billigere, fordi der kræves flere garn til et rentabelt fiskeri og fordi moderne hjælpemidler har gjort det muligt at håndtere flere garn per dag, men nye publikationer indikerer at marsvinebestanden ikke er truet af det nuværende fiskeritryk. Jeg har selv ledet en af de største EU garnundersøgelser som foruden det danske garnfiskeri også involverede engelsk og fransk garnfiskeri. Under dette forsøgsfiskeri, som var ganske stort, var bifangsten af marsvin øg søfugle forbavsende lav og vi fangede ingen sæler. Det er kendt at disse bifangstproblemer er knyttet til bestemte fiskerier, men hvad der måske er mere interessant er at det også ofte er knyttet til bestemte både. Dette bestyrker min tro på at det er muligt at finde procedurer i håndteringen af garnene og specielle udformninger af garnene, som kraftigt vil reducere disse bifangster.

Det er også vigtigt at man nøje overvejer, og efterforsker de eventuelle positive bivirkninger på bestandene af marine pattedyr. Jeg har under forsøgsfiskeri på Fladen og ved Orkney ofte, med undervandskamera, observeret hvorledes delfiner opsamler de undermålsfisk der let bedøvede slipper ud af en trawlpose og jeg har også ofte set sæler æde de fisk

der slipper ud ved skibssiden. Jeg er bekendt med teorier der hævder at når fiskene er blevet så sparsomme i Nordsøen er trawlerne med til at sikre delfinernes overlevelse ved at koncentrere byttet og overhovedet gøre det tilgængeligt for dem. Vi har også set delfiner tygge i maskerne i trawlposen for at få fisk ud. Nu er marsvin noget mere sky end delfiner så om de opnår de samme fordele ved jeg ikke.

Som mange har observeret har skarven jo fast plads på bundgarnenes pæle hvor de nyder godt af den koncentration af fisk der foregår her. Den danske skarvbestand har haft en gevaldig fremgang de senere år, nu er fremgangen lidt mindre, men bestanden er bestemt ikke truet.

Fredningszoner mm.

Fredningszoner og -perioder vil være nødvendige til beskyttelse af yngle- og opvækstområder. Der vil kunne udvikles nogle skånsomme og selektive redskaber, som kan erstatte sådanne forbud. Der vil også være områder hvor sammenblandingen af arter er så massiv at det vil være vanskeligt teknisk muligt at sortere alle uønskede arter ud, men eksempelvis i jomfruhummer- og rejetrawl er det forholdsvis let at sortere uønsket rundfisk ud ved hjælp af kvadratmaskepaneler. En udsortering af undermåls jomfruhummer kan, foruden den noget vanskelige maskesortering, muligvis opnås ved anvendelse af større gummiskiver på bundgearet, så små hummer undslipper under trawlen.

Destruering af fisk

Jeg ved ikke meget om markedsmekanismer, men synes som så mange andre at det er moralsk forkasteligt at destruere god spisefisk i en verden hvor så mange lider af underernæring eller dør af sult. Der er ikke i EU lovgivningen påbud om destruering af fisk der ikke opnår mindstepriser. Fiskene kan fryses på lager eller sendes som fødevarerhjælp til ulande.

Fremtidens skippere

Fremtidens fiskeri vil stille langt større krav til skipperen om økonomistyring, kompliceret fiskesøgning, arbejdsmiljø, sikkerhed, forhandling, planlægning og samarbejde med andre fiskere og myndigheder samt viden om håndtering af mere komplicerede selektive redskaber end tilfældet er i dag. Han skal kunne håndtere computer og databaser. Det er allerede i dag en ufattelig stor, dyr vanskelig og farlig fabrik man får lov til at bestyre med en meget lille uddannelse.

Kulturarv og fiskeripolitik

Indlæg ved Teknologirådets konference om fremtidens fiskeri, 22/11 1996

Poul Holm
Center for Maritim og Regional Historie
Fiskeri­ og Søfartsmuseet - Aarhus Universitet

Panelerne har bedt mig svare på følgende hovedspørgsmål i kataloget:

"9. Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?"

Og sekundært på følgende spørgsmål:

7c. Er der et problem med 'grå' og 'sorte' fisk?

5e. *Hvad er konsekvenserne, hvis fiskeriet i små samfund forsvinder?*

5d. *Hvilke socioøkonomiske hensyn bør tages i forhold til et fiskerierhverv, der berøres af indskrænkninger?*

3. Hvordan skal forvaltning og regulering af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?

Disposition

Som udgangspunkt har jeg omformuleret spørgsmålene for at bringe min specielle faglige synsvinkel frem uden forhåbentlig at øve vold på spørgsmålene. Specielt har jeg valgt at tolke 7c som et spørgsmål til de moralske dilemmaer, som fiskerne ofte befinder sig i, og som efter min mening til dels har ændret erhvervskulturen. Dispositionen er derefter:

- hvad er fiskeriets kulturarv? (9) (7c)
- skal (og i givet fald hvordan kan) fiskeriets kulturarv bevares? (5d-e)
- hvordan kan erhvervets fremtid drage nytte af kulturarven? (3 og 9)

1. Hvad er fiskeriets kulturarv?

Hvad er kulturarv?

Kulturarven kan kort defineres som den åndelige og materielle bagage, vi tager med os ind i fremtiden. Kulturarven er rester af fortidens handlinger og produktion. Kulturarven er altså i sidste ende en kæde af fortidens valg (praktiske/teknologiske løsninger, samfundsmodeller og tankestrukturer).

Kulturarven er derfor både *materiel* og *ideel*.

Kulturarven er der, uanset om vi kender den eller ej. Men hvis vi kender den, kan vi vedgå arven, eller vi kan bevidst vælge den fra.

Hvad er kulturarven i dansk fiskeri?

Tiden 1880­1960 kan ses som dansk fiskeris storhedstid. Det var i denne periode, det moderne danske fiskeri blev skabt i den form, som i dag erindres som en tid med små og store havne med liv.

Trækutteren med glødhovedmotor er indbegrebet af denne periode. Det var en teknologi, som var skabt ved en bemærkelsesværdig kombination af statsstøtte og håndværk. Selve kuttertypen var tegnet af den kongelige lystyachtkonstruktør E. C. Benzou og blev bygget i hundredvis med statsstøtte i tiden efter 1885. Denne skibstype var særlig konstrueret til snurrevodsfiskeri efter rødspætter (og senere kuller). Allerede fra 1896 lykkedes det at installere glødhovedmotorer ombord til fremdrift og indhaling af grejerne, og med stopmaskinen i 1903 og styrehuset, som blev almindeligt omkring 1910, var den klassiske danske trækutter skabt. Det var et stykke teknologi, som i enestående grad var forenet med de særlige vilkår i de danske farvande, og samtidig var det en billig teknologi, som gav gode muligheder for selvejet.

Forudsætningen for det danske træslib var et bevidst fravalg af datidens moderne foregangseksempel, den britiske damptrawler. Dampskibe var uhyre kostbare og krævede faglærte maskinmestre ombord. Det var en teknologi, som blev forsøgt indført i Danmark i 1890'erne, men fravalgt efter 1900 af både økonomiske og sociale grunde. Derfor udviklede fiskeriet i Danmark sig fundamentalt anderledes end i de fleste af vore nabolande (inklusive Norge og Sverige), som langt hen fulgte det britiske eksempel.

Trækutteren var bygget til kvalitets- snarere end kvantitetsfiskeri. Betingelsen for at fiskeriet var lønsomt var, at der opstod et stort og købedygtigt marked for frisk fisk, som blev bragt hurtigt ud til forbrugerne ved hjælp af jernbaner og lastbiler og sluttelig et fintmasket detailhandelsnet. Markedet blev skabt i de tyske byers borgerskab i slutningen af sidste århundrede, hvor det blev meget attraktivt at sætte en frisk fisk på bordet, og moden bredte sig ud i hele samfundet, efterhånden som distributionsnettet blev bedre og priserne lavere. Det var et forbrugssystem, som var baseret på detailhandel og hjemmegående husmødre, der kunne lave rødspætter og persillesovs.

Den tid kommer aldrig tilbage. Men resultatet: en stærk tradition for selveje i dansk fiskeri, og en nær kontakt mellem fiskere og håndværkere i land er et aktivt grundlag for det nuværende og (hvis vi vil) det fremtidige fiskeri.

Fiskeriet i opbrud, 1975­1996

I tiden efter Anden Verdenskrig og særlig efter 1975 er fiskeriet blevet gennemgribende omstruktureret. Først og fremmest er der blevet langt færre arbejdspladser som følge af produktivitetsudviklingen, som har reduceret beskæftigelsen på land og vand til en tredjedel af arbejdsstyrken i løbet af en generation.

Samtidig er familiemønsteret ændret fundamentalt med deraf følgende ændrede spisevaner. Detailhandelsstrukturen har måttet vige for fødevarekæder. Som et resultat af denne omlægning af hele det vestlige livsmønster er der opstået et globalt protein­ og frostvaremarked, hvoraf danske fiskeres fangster udgør en forsvindende del. Hovedparameteret på dette marked er prisen.

Alle fiskeriets problemer løb sammen i årene omkring 1975, hvor flådens overkapacitet i forhold ressourcerne for første gang blev erkendt, og hvor verdens nationer skar 200-sø miles økonomiske zoner ud af det fælles hav. Stort set i løbet af et enkelt år var det gamle frie fiskeri en saga blott.

I den komplicerede verden, der kom ud af denne omstilling, har fiskeriet endegyldigt forladt den nationale økonomis rammer. Mellemlandere, distributører og især fødevarekæder handler globalt. Store fiskerirederier indsætter deres flåder globalt ved at købe licenser, og østlandene kaster store mængder billig fisk på markedet. Fiskeripolitikken er imidlertid fortsat national, fordi den alene har til hensigt at regulere fiskeriindsatsen i bestemte havområder. Modsætningen mellem de globale økonomiske rammer og de nationale/europæiske reguleringsrammer rammer først og fremmest fiskerne. De fisker efter regler, der er fast af hensyn til den nationale fiskebestand, men skal overleve på verdensmarkedet. I praksis fører det til en uendelig zik-zak-kurs i fiskeripolitikken mellem hensyn til ressourcer, verdensmarked og nationale/socialt hensyn.

Kompleksiteten har skabt grundlag for en hær af eksperter (biologer, økonomer og teknologer), der informerer ud fra hver deres videnskab, som vel at mærke hver især kun dækker et aspekt af virkeligheden. *Der er ingen eksperter på fiskeriets helhed.*

Fiskerne reagerer enten apatisk eller vredt på udviklingen som om den er eksperternes eller fiskeeksportørernes skyld. Nogle længes efter de gamle ukomplicerede dage og kræver et frit fiskeri. Andre nærer en modsatrettet begejstring for al ny teknologi, som de håber kan bringe orden igen. Andre igen accepterer, at overkapaciteten kræver en ny orden, men er usikre på, hvordan.

2. Skal fiskeriets kulturarv bevares, og i givet fald hvordan?

Kultur er sejlivet

Det glemmes alt for let, at selv om vilkår og teknologi er forandret, er de mennesker, som lever gennem forandringerne, ikke nødvendigvis så forandrede. Entreprenørånd og selveje er fortsat grundlaget for kutterflåden, men samtidig må vi konstatere, at generationsskiftet er et stort problem. De fleste unge foretagere går over i andre erhverv. Der er erfaren arbejdskraft nok. Men den bliver ældre. Og når først et håndværk er tabt (f. eks. snurrefiskeriet) vil det tage lang tid og koste store investeringer at reetablere det.

Den fysiske struktur - havnene - er også stort set intakt, men hvor længe? Vi ved, at der er 90 trafikhavne i dag, og at næppe mere end 20 vil overleve de næste femten år. Udviklingen kan blive den samme for fiskerihavnene. Der er allerede gennemført mange ombygninger til marinaer, og endnu mange flere er på tegnebrædtet. En marina giver nogle arbejdspladser (havnefoged, grillbar, købmand), men udelukker også muligheden for et håndværker/fiskermiljø. Mange steder er det oprindelige havnegrundlag forsvundet, andre steder kunne det måske reddes.

Kulturarven er både åndelig og materiel. Kulturarven indeholder elementer som:

- Fysiske strukturer, skibe, havne

- Kunnen, viden, livsstil
- Erindring og identitet
- Inspiration til fremtiden

Mest af alt viser kulturens sejlivethed sig ved, at fiskerne mener, de kan klare problemerne selv, hvis de ellers fik lov.

Skal kulturarven bevares?

Helt alment kan man sige, at hvis vi ikke kender kulturarven og bevidst vælger den til *eller* fra, kan vi risikere, at den gør oprør mod os. Hvis vi ikke kender kulturarven, bliver vi fattigere materielt og åndeligt. *En politik, der går imod kulturarven, vil vække protest.* Derfor skal vi vælge bevidst, når vi smider dele af kulturarven væk, og lige så bevidst, når vi vælger at bygge videre på den.

Ikke desto mindre er store dele af den kulturarv, vi forbinder med fiskeriet, i færd med at forsvinde. Det gælder ikke så meget den åndelige som den materielle side af arven. Men fiskeriet er ikke et frilandsmuseum. Vi kan ikke kræve, at fiskerne opretholder materielle levn, som ikke er økonomiske.

Den danske fiskerkultur med selvejte, trækutteren og de levende havne er et værdiladet symbol ikke blot for fiskerne, men for hele det danske samfund. Når denne kulturarv er i færd med at omformes/forsvinde, er det et relevant problem ikke kun for fiskerne og fiskeripolitikken, men for hele samfundet.

Kan kulturarven bevares?

Intet lever uden at blive brugt, og store dele af de fysiske rester fra træskibstiden kan og skal ikke bevares. Som Poul Henningsen sagde, må vi være taknemmelige for, at Nationalmuseet ikke eksisterede i vikingetiden - så ville der ikke have været plads til os i dag. Men det er ikke ensbetydende med, at vi alene skal lade markedet bestemme, hvad der skal overleve for fremtiden. De fiskeripolitiske bestræbelser for økonomisk regulering medfører direkte hærverk på bevaringsværdige kulturelementer. Det danske samfund vil være fattigere, hvis ikke

- a. Nogle jollehavne reddes fra marinadøden, f. eks. Jegindø, Lundeborg, Kalvehave...
- b. Nogle trækuttere bevares i sejlede stand - eller hvordan ville landet måske se ud, hvis vi ophuggede alle de bondegårde, som lægges brak?
- c. Enkelte hele miljøer bevares i de større havne, som Skagen, Esbjerg, Gilleleje...

De bedste garantier for, at disse miljøer bevares, er aktive erhvervsdrivende. Men i den udstrækning, de ikke vil overtage de gamle strukturer, vil frivillige kystlivsforeninger kunne tage vare på mange værdier, eventuelt med en beskedent offentlig støtte. I dag findes der stort set ikke støtteordninger for denne type aktivitet (Fonden for bevaring af gamle træskibe har et meget beskedent budget og giver normalt ikke penge til mindre både og landfaste installationer), og kun et par fonde har givet støtte (når bortses fra egentlige storstilede turistprojekter). Kystlivsforeninger kendes i meget stort tal i Norge, hvor de bl. a. er forenet i Foreningen Kysten. I Danmark er dette frivillige arbejde endnu kun på begynderstadiet, selv om der er taget mange initiativer de sidste få år. Mest succesfuldt er arbejdet nok lykkedes de steder, hvor foreningen har taget udgangspunkt i de lokale fiskere og håndværkere, som forener bevaringsinteressen med en praktisk forståelse for livet på en kystplads.

National bevaringsindsats for kystkulturen

Foruden det frivillige arbejde er der behov for en koordineret myndighedsindsats, baseret på en national bevaringsplan. Hovedprincippet også i det offentlige indsats må være at søge at bevare gennem aktivt brug, og samarbejdspartnere må søges i de frivillige kystkulturforeninger og fiskeriforeningerne. Skov- og Naturstyrelsen har begyndt en forsøgsvis registrering af kystkultur i enkelte lokaliteter og denne beskedne start må udbygges kraftigt. Museerne vil være oplagte samarbejdspartnere i dette arbejde, ligesom interesserne i Miljø­, Fiskeri­, Erhvervs­, Turistministerierne samt amter og kommuner må inddrages.

Det haster med at få et overblik - og det koster, ikke meget, men der må nødvendigvis afsættes nogle midler.

3. Hvordan kan fiskeriets fremtid drage nytte af kulturarven?

Fiskeripolitikken støtter sig ikke på kulturarven

Det er aldeles ikke indlysende, at fiskerierhvervet vil skabe sin fremtid på fortiden. I praksis virker fiskeripolitikken nemlig ofte imod erhvervskulturen.

Når småhavnene omdannes til erhvervsløse marinaer, når ophugningsstøtten saver kølen over på bevaringsværdige kuttere, og når kvotepolitikken er en fordeling af elendigheden, er der tale om statsstøtte til de mest kortsigtede interesser, mens langsigtede investeringer umuliggøres. Alt i alt kan fiskeripolitikken siges at gå direkte imod kernen i fiskeriets kultur: Viljen til at klare sig selv.

Behovet for samfundsmæssige helhedsvurderinger

Fiskeripolitikken bliver i dag til gennem en afvejning af en række teknologisk­økonomisk­

biologiske parametre, mens samfundsmæssige helhedsvurderinger sjældent eller aldrig foretages. Årsagerne til forandringer i erhvervet bliver normalt søgt i forskellige konjunkturbestemte variable, såsom svigtende resourcegrundlag, faldende verdensmarkedspriser og nye reguleringsformer. Fiskeripolitikken får dermed som hovedopgave at etablere en balance mellem fangstkapacitet, fangstgrundlag og skibenes driftsøkonomi. Der er udarbejdet en lang række økonomiske og biologiske rapporter som grundlag for den politiske indsats.

Der foreligger derimod ingen analyser af de sociale konsekvenser af den økonomiske og mentalitetsmæssige forandring. I Danmark er antallet af aktive fiskere halveret inden for de sidste tyve år, og inden for de kommende få år vil der ske yderligere en betydelig reduktion. Vi ved kun lidt om, hvordan denne afvandring er forløbet, og hvilke konsekvenser den har og kan forventes at få på de fiskeriafhængige lokalsamfund. På paradoksalt vis er vi de seneste år blevet vidne til, at der samtidig med afvandringen fra fiskeriet er opstået problemer med at skaffe mandskab til bådene i flere vestjyske havnebyer.

De ændrede forudsætninger for fiskeriet er ikke kun et spørgsmål om et svigtende resourcegrundlag og nye forvaltningsformer, men i høj grad også en social og kulturel omstilling. Man kan sige, at de rammer, inden for hvilke fiskeriet foregår, er forandret. Der er tale om et bevidsthedsmæssigt skred hos fiskere og lokalbefolkning over for de lovgivende autoriteter, overfor kolleger, i lokalsamfundet selv, i relation til alternative beskæftigelsesmuligheder og i samspillet mellem fiskernes familier.

Sådanne analyser spiller en væsentlig rolle for fiskeripolitikken i andre lande, bl. a. i Canada, USA og Norge. I Nordnorge har sociologen Svein Jentoft påvist, at der inden for de sidste ti-tyve år er sket forandringer i familiemønsteret, som negativt påvirker rekrutteringen til og afvandringen fra fiskerierhvervet. Fiskerne oplever stigende problemer med deres fravær fra hjemmet, og ægtefællerne er ikke længere så tilbøjelige til at identificere deres eksistens med mandens erhverv. Denne omstilling stiller nye krav til både lands- og kommunalpolitikken, samtidig med at den er en udfordring til lokalsamfundene selv om at definere en ny rolle for sig i fremtiden.

I Danmark er der ikke foretaget lignende undersøgelser. Men man kan antage, at de små fiskeriafhængige samfund i mindst lige så høj grad er præget af forandringer i familiemønsteret. Når dertil kommer, at det er ulige lettere at køre 20-30 km ind i landet til en industriarbejdsplads i Vestjylland end i Nordnorge, er presset på mændene for at forlade fiskeriet næppe mindre i Danmark end i Norge.

Fremtidens politik for de fiskeriafhængige lokalsamfund må inddrage sociale og kulturelle forandringer og prioriteringer ved siden af de biologiske og økonomiske omstændigheder. Hvis de danske kystsamfund skal overleve, må de identificere de valg, som indbyggerne træffer for at indrette deres liv i overensstemmelse med muligheder og ønsker. Forskning i *Fiskerierne under social omstilling* vil derfor være af betydning såvel for den fremtidige fiskeripolitik som for den social- og kulturpolitik, som skal føres i lokalsamfundene. Og ikke mindst vil sådan forskning kunne ligge til grund for en lokal debat om værdier og fremtid for havnebyerne.

Den offentlige debats forfald

Kompleksiteten i fiskeriet, mangelen på overblik, skiftende politiske vinde og almindelige fordomme har desværre gjort den fiskeripolitiske debat uigennemskuelig og forgiftet. Vi har haft tyve års grøftegravning, siden alle problemer løb sammen i årene omkring 1975. Med økonomiske zoner og overfiskning måtte EU improvisere en fiskeripolitik, der fik nøgleordene ophugningsstøtte - kvoter - overvågning.

Fiskerne gik i pindsvinestilling i denne situation - og der er de stadig, når de fremmer snævre og kortsigtede interesser. Når satellitovervågningen bliver opfattet som blot og bart en mistænkeliggørelse af fiskerne, blokeres der for en saglig dialog. Til stadighed høres der røster om, at alt gik galt, fordi det frie fiskeri blev ophævet. Men der er ingen vej tilbage til 1950ernes fiskeri.

Omvendt er politikken med den voksende kompleksitet blevet i stigende grad bureaukratisk. Det er næsten umuligt at gøre prioriteringerne i fiskeripolitikken folkeligt forståelige.

I en sådan situation er det ikke underligt, at fordommene hersker. Fiskerne har mistet deres traditionelle rolle som stoute og sandfærdige helte og i stedet er der dannet et billede af hyklere på lovens kant. Biologerne, som i deres selvforståelse står som garant for sagligheden, bliver stemplet som grønne manipulatorer af fiskerne. Og politikerne, som skulle formidle samfundsinteressen holder sig helst langt væk fra fiskeripolitikken, som har knækket mere end en fiskeriminister. Kun en gang imellem finder en snu stemmefisker en sag i fiskeriet.

Hvorfor får fiskerne ikke lov til selv at styre erhvervet?

Med al denne elendighed kan man spørge, hvorfor fiskerne ikke for længst har fået overladt opgaven til sig selv? Det enkle svar er, at det frie fiskeri døde med overkapaciteten, og at ingen tror på de andre. Politikerne tror ikke på fiskerne og omvendt, og fiskerne tror ikke på hinanden - og med god grund.

Fiskeriet er fiskernes problem

Statsstyring er imidlertid en nødløsning, og den fremtidige forvaltning af fiskeriet må nødvendigvis bygge på erhvervets vilje til selvstændighed. Kompleksiteten er styrken. Fiskeriets problemer med en uoverskueligt og bureaukratisk forvaltning kunne vendes til en fordel, hvis man drog nytte af selvstændigheden.

Fiskerierne overlever netop pga kompleksiteten. Kun takket være en utrolig omstillingsevne og det forhold, at flåden i international sammenligning består af forholdsvis små og mellemstore fartøjer, har fiskerne med kort varsel kunnet rigge om og udnytte nye fiskemuligheder. Kompleksiteten umuliggør statslig planlægning, men kræver central rådgivning. Principperne må være:

- Samfundet må definere grænserne og mål for forvaltningen
- Biologerne må rådgive om bestandenes tilstand
- Erhvervet må forvalte sig selv gennem interne aftaler

Kan rævene vogte gæs?

Modspørgsmålet må komme straks: Kan rævene vogte gæs? Nej, men fiskerne er de nærmeste - og derfor de bedste - til at fordele og forvalte en *given* indsats. En sådan forvaltning kunne tage udgangspunkt i eksperimenter med lokale aftaler om indsatsregulering. Der er faktisk enkelte vellykkede eksempler - inden for velafgrænsede og kapitalinsive fiskerier - på sådanne ordninger:

- Kontrakter mellem fiskere og fabrikker i fiskemelsindustrien
- Gillelejes sildefiskeri og havnefællesskab
- Esbjergs sildefiletindustri

Omvendt er der også talende eksempler på, hvordan manglende lokal vilje til fællesskab kan ødelægge

produktionsapparatet. Som eksempel kan nævnes, hvordan Hirtshals mistede sine fiskemølsfabrikker, da der ikke var enighed om at indføre landingspligt på fartøjer. I stedet underbød fabrikkerne hinanden for at sikre sig råvarer og måtte til sidst lukke.

Der er ingen garanti for, at fiskerne lokalt vil kunne komme overens om aftaler. Pessimister kan pege på erhvervets evige indbyrdes strid. Men der findes ingen centralistisk vej. Derfor kan fremtiden bygges på lokale handlingsplaner, som aftales i samarbejde mellem fiskeriforening, havneråd og fiskeeksportører og i overensstemmelse med den centrale biologiske rådgivning/politik.

Forudsætningen er gensidig tillid mellem parterne. Den findes ikke i dag, og den etableres ikke fra dag til dag. Men kunne måske opbygges ved, at enkelte havne tilbød sig som forsøgshavne.

Fortid gør stærk

Dansk fiskeri har en hundrede år lang tradition for selveje og mindre driftsenheder. Fiskeripolitikken har i de sidste femten synligt kastet vrag på fiskeriets kulturarv, både materielt og etisk. Hundredvis af fartøjer er blevet hugget op, og om få år er den typiske trækutter i den lille havn forsvundet. Fiskeripolitikken har været formuleret som om selvstændigheden i fiskeriet i sig selv er et problem. Skiftende regeringer har stillet krav til planlægning og centrale styring. Fiskerne har tordnet imod reguleringerne og forsøgt at undgå dem med lovlige og ulovlige metoder. Omkostningen er en fastlåst og forgiftet atmosfære, hvor der er ringe muligheder for en perspektivrig fornyelse af fiskeripolitikken.

Der er mange om ansvaret for denne udvikling, men ingen rigtige skurke. Fiskerne har forståeligt nok kæmpet mod en begrænsning af deres frihed, og politikerne har nødtvunget gennemført centrale reguleringer for at undgå kollaps i bestandene. Denne situation er fastlåst og vil i længden kun bringe flere nedskæringer.

Der er brug for tillidsskabende foranstaltninger. En mulig vej fremad er at stille spørgsmålet: Hvorfor vil vi have et dansk fiskeri? Vi kunne jo nøjes med at importere fisken og slippe for balladen og statstilskuddene.

Grunden til, at fiskeriet har en fremtid, er til syvende og sidst, at Danmark uden aktive fiskerihavne ville være uden saltet i hverdagen. De små blå kutteres tid er nok forbi, men den erhvervskultur, der brugte dem, kan overleve. Derfor skal vi beskytte udvalgte dele af den materielle kulturarv, og derfor skal fremtidens fiskeri bygge på den åndelige kulturarv.

Litteraturliste

Fiskere og farvande. Tværsnit af moderne dansk fiskeri, udg. Poul Holm. Esbjerg 1994

Poul Holm, Kystkultur i internationalt perspektiv. *Norske Kunst- og Kulturhistoriske Museers årsmøde 1992* (Oslo, 1993)

Poul Holm, Kystkultur som forskningsemne. *Kystsamfundnets materielle kultur. Museumsnettverk 5* (Oslo: Norges Forskningsråd, 1995) 7-13

Poul Holm, Fiskeriets modernisering. Den skandinaviske og den britiske model. *Sjæk'len 1989* (Esbjerg, 1990) 53-65

Poul Holm, Den flåde vi ikke fik. Danske damptrawlere i Nordsøen og ved Island, 1887-1903 *Sjæk'len 1991* (Esbjerg, 1992) 49-75

Poul Holm, Et erhverv i sammenbrud. *Sjæk'len 1993* (Esbjerg, 1994) 23-46

Svein Jentoft (*Dangling Lines*, 1991)

Ønsker og krav til fremtidens fiskeripolitik

Landstingssalen, Christiansborg den 22. november 1996

Indlæg v. Bent Rulle, formand for Danmarks Fiskeriforening

Jeg vil gerne takke for indbydelsen til at deltage på denne konsensuskonference.

Konsensus betyder jo enighed. Et blik på talerlisten og deltagerne i øvrigt gør det til et ambitiøst foretagende at nå til enighed på denne konference.

Jeg modtog et oplæg til emner fra Teknologirådet. Såfremt jeg skulle give en nogenlunde dækkende gennemgang af disse emner, ville jeg være nødt til at tale i timevis.

Det ville måske være det rigtige, at Danmarks Fiskeriforening foretog en sådan dækkende gennemgang. Det er trods alt os, der repræsenterer fiskerne, og det er os, der i det daglige står med fiskernes problemstillinger.

Teknologirådet har imidlertid valgt at give den samme taletid til alle - uanset hvem eller hvad man repræsenterer - og der bliver tilsyneladende flere og flere, der har en interesse i at diskutere fiskeri. Jeg skal senere komme tilbage til den problemstilling.

For at kunne overholde taletiden, har jeg valgt at beskæftige mig med nogle enkelte, centrale emner, nemlig

- Forvaltningen af fiskeressourcerne
- Markedssituationen

og

- Den udefra kommende interesse for eller indblanding på fiskeriområdet.

FORVALTNINGEN

Dansk fiskeri bliver forvaltet eller reguleret, som vi siger til daglig. Vi er underlagt en såkaldt fælles fiskeripolitik i EU. Lad mig for god ordens skyld starte med at slå fast, at den fælles fiskeripolitik ikke fungerer, og dermed fungerer den fiskeriforvaltning, vi er underlagt i Danmark, heller ikke.

Systemet bygger på en biologisk rådgivning. Biologerne klager selv over, at de data, man arbejder ud fra, ikke er gode nok til en præcis rådgivning. Derudover er der en forsinkelse i rådgivningen. De forhold, som fiskeren kan observere på havet i dag, kommer først med i rådgivningen om et eller to år eller måske endnu senere. Det betyder, at biologerne fortsætter med at anbefale nedskæringer af fiskeriet på en bestand længe efter, at bestanden er på vej op igen, og fortsætter med at anbefale stort fiskeri på en bestand længe efter, at den er begyndt at falde. Der er mangfoldige eksempler på dette: Torsk i Østersøen, rødspætter, tunger og sild i Nordsøen for eksempel.

På trods af at biologernes rådgivning er usikker, bruger det politiske og administrative system den biologiske rådgivning, som om det var den evige sandhed.

Man omregner kort og godt den biologiske rådgivning til Totalt Tilladte Fangstmængder - de såkaldte TAC'er - og fordeler så efter faste fordelingsnøgler TAC'erne ud på de enkelte lande. Dermed har vi så kvoterne på de forskellige fiskearter. Det hedder sig, at kvote-systemet er et led i en bevaringspolitik, men i realiteten er det kun et behændigt fordelings-politisk instrument.

Nationalt bliver kvoterne delt op på alle mulige måder, men uanset hvorledes det gøres, ender vi med et kompliceret og unaturligt system, der sætter mængdebegrænsninger på fiskeriet.

Så længe vi kører med TAC'er, kvoter og dermed mængdebegrænsninger, så længe vil vi have u hensigtsmæssigt, uøkonomisk og biologisk set uansvarligt fiskeri.

Fiskeren har behov for - af økonomiske årsager - at fange den fisk, der er tildelt ham, uanset hvordan bestanden har det.

Han er nødt til at fiske i al slags vejr for at få sin mængde. Fanger han for meget skal han smide det overskydende ud - eller han bliver fristet til at sælge uden om systemet. Salg uden om systemet har tidligere været et stort problem i Danmark. Det er ikke længere muligt med det kolossale politiapparat, der er indsat på dette område.

På hvilket andet erhvervsområde bruger det offentlige midler svarende til 5% af erhvervets bruttoomsætning på politivirksomhed over for erhvervet? (Måske rockerne)?

I andre lande foregår bagdørsomsætningen mere eller mindre åbenlyst.

Med et kvotesystem, som det vi har, saver erhvervet langsomt men sikkert, den gren over, vi selv sidder på.

Hvad vil I så have i stedet for, kan man spørge?

Vi vil have et system, der baserer sig på fiskeriindsatsen ikke på output'et, sammen med tekniske regler om maskemål og lignende, der sikrer stor selektivitet og dermed biologisk bæredygtighed.

Hvert fartøj får et antal havdage, hvor de må fiske i løbet af året. F.eks. 180 dage.

Fartøjet må fiske, hvad det vil, og så meget det vil. Alle fisk - bortset fra undermålsfisk - skal bringes i land, så der bliver ingen ressourcspild i form af udsmid.

Jamen, vil man så sige, vil I så ikke bare gå ud og rovfiske?

Nej, for vi vil kombinere det med et medansvarssystem fra fiskernes side.

Hvis et fartøj f.eks. fisker torsk en meget stor part af tiden, og torskebestanden har det skidt, beskæres fartøjets dage det følgende år.

Vi har systemet udarbejdet i alle detaljer, men er oppe imod andre landes manglende fiske-rikontrol - de behøver jo ikke et nyt system, når de har stort set frit fiskeri.

Det skal understreges, at med et havdagesystem ville også den biologiske rådgivning blive kraftigt forbedret, idet biologerne ville få de korrekte oplysninger nu og her, og dermed ville de være i stand til at give en løbende, præcis rådgivning om bestandssituationen.

Fiskerikontrollen kunne indskrænkes til en kontrol med indsatsen, altså havdagene, og kontrol af, at de anvendte redskaber overholder reglerne.

MARKEDSSITUATIONEN

Jeg vil godt omtale markedssituationen i bred forstand. Det er jo således, at en meget stor del af forbruget af fisk i EU importeres, mere end halvdelen. For $\frac{3}{4}$ af denne import gælder, at der er tale om hel eller delvis fri import, så vi befinder os altså i realiteten på verdensmarkedsvilkår og den beskyttelse af fiskeren, der skulle være i den fælles fiskeripolitik, eksisterer ikke.

Vi har utroligt lave priser på fisk.

Somme tider dykker priserne så langt ned, at fisken ikke opnår det, der kaldes mindste-prisen, og fisken bliver taget ud af markedet og anvendt til andet formål.

Det er, når der ingen kunder er til fisk, som koster mellem 5 kr. og 10 kr. pr. kg for de fleste arter.

Det hele foregår via et medansvarssystem, hvor fiskeren betaler til opkøbspuljen, og denne så får et offentligt tilskud.

I 1995 var det offentlige tilskud til dette system i Danmark ca. 25 mill. kr. Det er der nogen, der har ondt af.

Andre har ondt af, at god fisk bliver taget ud af markedet - og det er også beklageligt, når ingen ønsker at betale f.eks.

7,50 kr. pr. kg for frisk torsk.

For at sammenligne: På landbrugsområdet har man systemer med offentlige opkøb og systemet med eksporttilskud for at få overskud væk. Ingen debatterer, hvad det koster, og hvor disse varer ender.

Jeg vil gerne give udtryk for, at den smule prissikring, der foregår på fiskeriområdet, er nul og niks i forhold til alle andre fødevarerområder.

Lige et par ord om tilskud i øvrigt. FAO siger, at der årligt fiskes for 70 mia. \$, og at de nationale tilskud til fiskeriet årligt er 54 mia. \$. I Danmark har vi stort set kun tilskud til ophugning (i Finansloven hedder det erhvervsfremme).

Vi har reduceret flåden med 40% siden 1987.

Det er på tide, at man får gang i processen i andre lande.

I UK og Holland ligger man langt over de kapacitetsgrænser, man selv har været med et aftale.

Populært sagt stjæler disse alt for store flåder de fisk, som vi skulle fiske i de kommende år.

Med hensyn til markedet for fisk fremføres det ofte fra forskellig side, bl.a. fra politikere, at vi må have mere produktudvikling og forædling inden for den danske fiskerisektor. Man henviser til, at der er store offentlige støtteordninger til rådighed, som f.eks. FØTEK.

Hvis en ko eller en gris skal sælges, skal og må der ske en forarbejdning og forædling for at optimere prisen.

For fisk er det således, at den højeste forædlingsgrad har vi, når fisken trækkes op af vandet, når den er helt frisk. Hvis vi derfor skal optimere prisen for fiskeren, skal vi sælge størst mulige mængder som frisk, uforarbejdet fisk.

EKSTERN INTERESSE FOR FISKERIET

Som jeg nævnte indledningsvis, er der stort fokus på fiskeriet - selv Teknologirådet har en rolle i denne sammenhæng.

Det er positivt at andre interesserer sig for vort erhverv. I mange tilfælde er det ikke positivt med den måde, man interesserer sig for det. Jeg tænker her på miljøorganisationer, multinationale virksomheder, offentlige myndigheder O.S.V., O.S.V.

Greenpeace gik på ulovlig vis til kamp mod et lovligt, rent fiskeri.

Verdensnaturfonden WWF og Unilever - det store multinationale selskab, der er førende inden for vaskepulver, shampoo og gémmanipulerede soyabønner - vil opstille en international politimyndighed, der skal bestemme, hvornår et fiskeri er forsigtigt nok, og hvornår det er bæredygtigt.

Er de selv bæredygtige miljømæssigt set? Er de demokratiske? Svaret er et klart nej.

I marts skal der afholdes Nordsøkonference i Bergen. Her skal miljø- og fiskeriministerne tage stilling til fiskeriet. Så har vi atter begrænsende faktorer, fordi havmiljø er jo en god sag, og fiskeriet er det eneste håndgribelige, man kan få øje på.

Den indblanding, der kun går ud på at få begrænset fiskeriet mest muligt og få henlagt hav-områderne til naturparker, kan vi godt undvære.

I den forbindelse vil jeg gerne afslutningsvis sige, at for to år siden blev Fiskeriministeriet lagt sammen med Landbrugsministeriet. Det var forkert, de to erhverv har ingen fælles sagsområder.

I stedet for skulle man have lagt Fiskeriministeriet sammen med Miljøministeriet. Så kunne de mennesker, som nu ganske gratis gør sig til dommer over dette og hint i naturen, have fået et forvaltningsansvar også. Så kunne de have ansvaret for et fiskerierhverv, hvor der også gerne skulle være erhvervsudøvelse i fremtiden.

FREMTIDENS FISKERI

Teknologirådets konsensuskonference

LANDSFORENINGEN "LEVENDE HAV"

Miljøvenlige fiskemetoder til fremme af et bæredygtigt fiskeri.

Med fiskemetoder menes en plan, en fremgangsmåde til at opnå de ønskede mål. En fiskemetode er de tanker og analyser som går forud for et praktisk fiskeri. Traditioner spiller også en rolle idag, men meget mindre end for 25 år siden. I dag er der en bred vifte af faktorer, fiskerifaglige og samfundsmæssige, som skal med i planlægningen af fremtidens fiskeri. Heldigvis behandler denne konference flere af disse faktorer.

9

"Hvad betyder billedet af de små blå kuttere og fiskeriet som en del af dansk kulturarv, når vi diskuterer fremtidens fiskeri?"

Der er ikke bygget mange blå egetræs kuttere de sidste 10-15 år og alt for mange er hugget op. Derfor er det også trist, at skulle diskutere dansk fiskeri, når det er kendetegnet ved tomhed. De kendte havnebilleder forsvandt ufatteligt hurtigt, og sammen med kutterne forsvandt de mange fiskere som gav havnene liv. Derfor er der også få oplevelser tilbage på havnene. Hvordan skal et ung fremtidig fisker hente stof til drømmene på døde havne, og hvordan skal de alt for få fiskere som er tilbage, få styr på tilværelsen, når havnen er tom? Indlægget kommer derfor ikke til at handle om hvad man med stort kan kalde: DET DANSKE FISKERI, men derimod om fremtidens fiskeri og det bliver noget andet.

De blå kuttere blev ofret p.g.a. af mangel på tid, fantasi og visioner blandt de mennesker som skulle føre fiskeriet ind i det europæiske fællesskab, med det resultat, at de i de sidste 25 år har ført en destruktiv fiskeripolitik. Perioden startede i 70'erne med mange mill. af kroner i tilskud til fiskeriet, det skulle nu være effektivt, fra midten af 80'erne skulle effektiviteten bringes ned, igen ved brug af mange mill. Mere end 1000 fartøjer er taget ud af fiskeriet og udtaget fortsætter. Og symptomatisk for denne periode kommer der bomtrawlere ind i dansk fiskeri. Bomtrawl smadrer ikke alene havbunden, men også de mange blå kuttere i snurrevodsfiskeriet. Hovedansvaret for ødelæggelsen, har den europæiske planøkonomi, og en deraf følgende dansk lovgivning.

I fiskeriet er det ikke så vigtigt om skibene er blå eller grønne, eller om de bygges i træ, metal, glasfiber eller beton. Vigtigt er det derimod, at den europæiske- og danske økonomi og lovgivning nu starter udviklingen af fremtidens fiskeri, en udvikling som skal bygges på en langsigtet plan. For flagskibet i fremtidens fiskeri er et stort ferskvaremarked for fisk i Danmark og det nære Europa..

8, 8a 8c

Landsforeningen vil sætte fokus på fiskeren, fisken og forbrugeren, derfor er 8a spørgsmålet vigtigt : Hvilke muligheder har fiskerierhvervet for at påvirke markedsudviklingen? Fiskerierhvervet, forstået som det udøvende fiskeri, kan påvirke markedsudviklingen i en positiv og i en negativ retning. Først det negative.

Det er negativt hvis det udøvende fiskeri også i fremtiden lader sig styre af det abstrakte "verdensmarked". Dette marked, som tilsyneladende styrer os mennesker, er et økonomiskmarked som lokale fiskeopkøbere, fra fiskehandleren til de største industrier, orienterer sig imod og bortforklarer sig med. For på det marked kan den enkelte fisker og forbruger kun se hjælpeløst til. Der kan forbrugeren bl.a. købe en ugegammel torsk til 60kr kiloet, samtidig med at hun kan læse i den avis, der ikke længere er foldet omkring fisken, at store mængder af nyfanget torsk ikke opnåede mindsteprisen og derfor blev solgt til minkfoder for 60 øre kiloet. På det marked kan fiskeren undrende se til, at hans dagfangede fisk ikke kan

sælges, bl.a. fordi vi i Danmark fører en handels- og støttepolitik over for østeuropa, som betyder at Rusland støttes økonomisk ved køb af landets råvarer. Så v.h.a. import af frossen fisk fra russiske trawlere, lukker dansk "støtte" de russiske fiskeindustrier og fjerner fiskeprodukter fra de russiske forbrugere. Så helt forståeligt kan hverken forbrugeren eller fiskeren finde hoved eller hale i disse to modstridende økonomiske systemer. Det kapitalistiske; danske fisk er underlagt verdensmarkeds-prisen og det planøkonomisk at vi i den rige verden skal hjælp i østeuropa ved at købe deres uforarbejdede fisk.

Men det må synes klart, at fisk, landet i Bønnerup på nord Djursland, selvfølgelig ikke skal lade sig styre af noget så fjernt som et verdensmarkedet. Og det synes lige så klart, at danske fiskere selvfølgelig ikke skal bidrage til at ødelægge fiskeindustrien i østeuropa ved selv at forlade dansk fiskeri. Den eneste fornuft der skimtes i galskaben, er at den østeuropæiske fiskeindustri igen skal bygges op, så her skimtes arbejde og lukrative joint venture muligheder for industrien i det næste århundrede.

Den danske fiskeindustri har fået en del plads i dette indlæg. Det har den, fordi dansk fiskeindustri spiller en stor og magtfuld rolle i det udøvende fiskeri. Siden 1972 har fiskerierhvervet udviklet et stort "industrielt fiskeri". Industrielt fiskeri er betegnelsen for det fiskeri, der har brug for et veludbygget industriapparat i land, et anlæg der så hurtigt som muligt kan forarbejde store laster af fisk, også fra enkelt fartøjer. - I dag er det ikke ualmindeligt at et fiskefartøj lander op til 50 tons konsumfisk. Det har fiskerne haft tradition for, når det drejer sig om sild og makrel til konsum, og til industrifisk, men fladfisk og rundfisk i de mængder, fra enkelt fartøjer, er en nyere form for fiskeri. Den udvikling har betydet, at det industrielle fiskeri er vokset i takt med udviklingen af fiskeindustrier på land, og det samme er importen af råvarer, til forbejdning i fiskeindustrien. Som en følge heraf har store og mellem store fartøjer indrettet sig på at fiske på mængden, og givet køb på kvaliteten.

Udviklingen i fiskerierhvervet, Sovjetunionens sammenbrud, Norge der ikke kom med i EU og den eksplosive vækst på transportområdet, har medført at det "kystnære fiskeri" er kommet i en alvorlig klemme. Det kystnære fiskeri er de mindre kuttere, som lander de små mængder i de mange havne. Dette erhverv har ikke i samme tidsrum fået opbygget det nødvendige ferskvaremarked for fisk. Et marked som ville gøre kystfiskerne uafhængige af det industrielle marked og den økonomiske målestok: Verdensmarkedsprisen. Det kystnære fiskeri, som lander de små mængder, potentielt høj kvalitetsfisk, har derfor også været tvunget til at konkurrere på mængden, og ikke på kvaliteten.

Årsagen til det manglende ferskvaremarked skal ikke findes i det udøvende fiskeri, men i den danske fiskeindustri, som ikke har ønsket at satse på et ferskvaremarked i Danmark og det nære Europa. Industrien har sagt og ladet sig styre af denne selvskabt myte som sagde at "danskerne vil ikke spise fisk", hvor sandheden kan findes i det store og højteknologiske industriapparat som skal forrentes.

Den positive udvikling bygger altså på et langsigtet arbejde for at få skabt et ferskvaremarked i den udvikling spiller det kystnære fiskeri en afgørende rolle.

For meget i tiden tyder på, at nu skal der satses. (se bl.a. MAPP projekt rapport 1995. "En undersøgelse af danskernes køb af fisk og skaldyr" Handelshøjskolen i Århus.) De danske forbrugere, synes at være moden for et fremstød for fersk fisk af høj kvalitet, men disse fisk skal, udover den høje gastronomiske kvalitet, også leve op til økologiske kvaliteter. D.v.s. at fisken skal fanges af fiskere, der også ser det som deres opgave at beskytte havmiljøet ved at bedrive et bæredygtigt fiskeri. Det er der sund fornuft i, også i forhold til forbrugerne, for de har de senere år ændret deres forbrug, ved f.eks. at vælge de økologiske fødevarer, de mere miljørigtige varer, de boykotter nu også forskellige lande, firmaer og produkter. Disse objektive kriterier betyder, at fisk der er fanget og distribueret via veldefinerede bæredygtigheds-kriterier skulle have gode muligheder på fremtidens marked.

Vigtigt for den enkelte forbruger er også de subjektive kriterier. Fisken vil være et udmærket alternativ til de landbrugsprodukter, som i de senere år er løbet ind i store problemer ernæringsmæssige som dyreetiske. Lægges dertil forureningen af grundvandet og havet og det lidt kedelige faktum, at det økologiske landbrug ikke har formået at stille et salgbart alternativ på kødområdet til rådighed, synes det oplagt at fisken kunne erstatte meget landbrugsproduceret kød.

Og vi skal forsynes med fisk, bl.a. fordi vi spiser for lidt fisk i Danmark. Levnedsmiddelstyrelsen anbefaler, at hver voksne spiser mindst 2-300 gram fisk om ugen. I Danmark spiser kun hver 10 voksne denne portion fisk, og 50% af danskerne spiser aldrig eller næsten aldrig fisk (Levnedsmiddelstyrelsens rapport fra 1996). Ved et noget forsigtig skøn,

kan tallene sige noget om mulighederne.

Bestemmer danskerne sig for at spise ca. 200g fersk fisk om ugen, så skal fiskerne levere ca. 100.000 tons fisk om året. I kystfiskeriet kan den mængde dække op til 2000 mindre kutteres årlige fangster.

Derfor skal vi satse på ferskvaremarkedet for et sådant marked er fremtidens fiskeri.

8e

"Hvordan kan dansk fisk kvalitets- og datomærkes?"

Det vigtigste for forbrugeren er selvfølgelig kvaliteten. Når kvalitet har fået stor opmærksomhed er det fordi detailhandlen levere en alt for gammel fisk. Fremtidens fiskehandel skal have opbygget et tillidsforhold til forbrugerne. Det første kriterie er, at en butik skal lugte som Århus Bugten lugter i dag. Det er kedeligt at samfundet bruger 12 mia. kroner på en vandmiljøplan når butikkerne lugter som bugten gjorde for 5-10 år siden. I sådan en lugt vælger forbrugeren et af de mange stykker vildt som efterhånden optager pladsen i en fiskeforretning. Tillid kommer der også når forbrugeren får korrekte oplysninger om fisken, hvad den hedder, hvor den er fanget, hvornår den er fanget.

I supermarkedet skal disse oplysninger stå på emballagen. Fremtidens fiskemarked skal satse på oplysning, og EDB teknologien kommer til at spille en fremtrædende rolle i videregivelse af oplysninger om fangstmetoder, kutter navn og nummer, hvor fisken er fanget og hvornår.

5a og 5e.

Bredden i fiskeflåden bevares både rentabelt og miljømæssigt bæredygtigt i et kystnært fiskeri af flere grunde: Det sociale aspekt i kystfiskeriet er meget vigtig. Fiskeriet er stadig en kultur, derfor skal det kystnære fiskeri opbygge et ferskvare-marked, ikke som protest mod det industrielle marked, dét betjener ikke det marked, men som et selvstændigt marked, der byder på: - Højkvalitets fersk fisk - På bevarelsen af kystfiskeriet og dermed også de mange små havne og deres særpræg - På de mange arbejdspladser i fangst- og i distributionsleddet - På bevarelse og udbygning af et tusindårigt gammelt kulturerhverv.

6 og 6d

Nogle af midlerne til at få etableret et ferskvaremarked er uddannelse.

Fiskerne i fremtidens fiskeri skal indtage en producentrolle. De skal sige som sandt er, at de ønsker at forsyne mennesker med gode fødevarer. De skal tættere på forbrugeren - vi siger at de skal synliggøres. Den enkelte fisker skal kunne se sig selv som en del af en udvikling der gør op med en afhængighed af verdensmarkeder og de økonomiske marginaler som styrer der. Dertil er der behov for fiskerifaglig uddannelse, for viden om samfundsforhold, specielt viden om forvaltning af fisk i Danmark og EU. De økologiske jordbrugere, fremtidens jordbrugere, har et uddannelses- kursus- og videntcenter i Nordjylland. Fremtidens fiskeri har behov for et lign. center. Når den udvikling er sat i gang, vil vi meget hurtigt kunne se resultaterne i form af en positiv debat om udnyttelsen af havets resurser.

Kystfiskeriet og det ferske marked skal selvfølgelig økonomisk og lovgivnings-mæssig hjælpes på vej. Og det skal det, fordi love og økonomier, de sidste 30 år, har har modarbejdet og udhulet muligheden for en sådan udvikling.

Danmark har, sikkert i mange år endnu, brug for en fiskeindustri og skibe som kan forsyne industrien. Men denne sammenslutning skal ikke alene styre fremtidens fiskeri. Så længe den gør det, bliver talen om bæredygtighed og bevarelse af de små havne, de små både, de mange beskæftigede kun ved snakken. Og den snak kan blive overhalet indenom, fordi de enkelte industrier - det arbejdes der hårdt på i tiden - kan ved hjælp af en lovgivning, blive bæredygtige, miljømæssig forsvarlige, ja endog økologiske. For i den eksisterende lovgivning er det jo kun et spørgsmål om at nogle foretagender fortsætter med at opføre sig de altid har gjort.

Dette var svarene og på fremtidens fiskeri. Her følger nu nogle bud på teknologi og regulering.

2 og 3c

"Hvordan påvirker forskellige fiskeriformer havmiljøet?"

I landsforeningen, hvor der ellers er en del uenighed, synes vi at kunne blive enige om at bomtrawlfiskeri ikke bør finde sted i fremtidens fiskeri. Der er ikke noget forsvar for denne form for fiskeri. Hvordan fiskeriet påvirker havmiljøet, hvor meget energi det bruges pr. kg. fanget fisk er der delte meninger om, men ikke om det faktum, at sammen med bomtrawlsfiskeriets opblomstring i 80'erne, forsvinder det fiskeri som befinder sig højest på skalaen over bæredygtige fiskeriteknologier, Snurrevods-fiskeriet, snurrevods-fiskeriet er meget hurtig på vej ud af dansk fiskeri - den udvikling skal stoppes. Alene derfor er bomtrawlfiskeri ikke foreneligt med fremtidens fiskeri i danske farvande og for den sags skyld heller ikke i andre farvande. I landsforeningen er vi ikke bange for lovgivning, det var jo også en lovgivning der gjorde bomtrawl mulig, bl.a. økonomisk støtte til ombygning af industritrawlere og økonomisk støtte til ophugning af de mange snurrevodskuttere, der med bomtrawlfiskeri fik ødelagt deres fremtid, derfor kan bomtrawl også stoppes ved lovgivning.

3.

"Hvordan skal forvaltningen og reguleringen af fiskeriet tilrettelægges i fremtiden, med henblik på at sikre den bedst mulige forvaltning af havet og fiskeressourcerne?"

Forvaltning og regulering får indflydelse på fremtidens fiskeri. Selv om det er en fristende tanke at få friheden tilbage i fiskeriet, så kan det kun blive ved tanken, for friheden er forsvundet og kommer aldrig tilbage. Men vi skal arbejde for at fremtidens forvaltningen og reguleringen nu gør et alvorligt forsøg på at rette på 20 års forfejlet fiskeripolitik, en politik som bl.a. lod hånt om de traditioner fiskeriet var bygget op omkring.

Målet for reguleringen må være et bæredygtigt fiskeri. Derfor er det afgørende at fiskeriet kommer til at foregå på "velforvaltede fiskebestande". D.v.s. en bestand hvor fiskeriet kan hente mest mulige fisk med mindst mulig indsats. Og velforvaltede fiskebestande kan kun forvaltes med fuld opbakning, i såvel det aktive- som det regulerende fiskeri.

4c.

"Kan den teknologiske udvikling indenfor marint opdræt og udsætning bruges til at ophjælpe bestande og/eller kombinere fiskeri og opdræt?"

Intet tyder på det. De genetisk konsekvenser i opdræt og udsætning er uoverskuelige. Glidebaneeffekten spiller også en rolle. Forvaltningen kunne jo blive fristet til at inddrage marint opdræt og udsætning som en mulighed, hvis kompromierne har været for store. Den sikreste måde at ophjælpe en fiskebestand er at sænke fiskeriindsatsen når denne viser svaghedstegn. Fremtidens fiskeriindsats skal prioritere bestandenes svaghedstegn højere end de nugældende økonomiske.

Dette var Levende Havs bud på jeres spørgsmål til fremtidens fiskeri, tak skal i have.

Danmarks Fiskeindustri- og Eksportforening.

Teknologirådets konsensuskonference om fremtidens fiskeri 22-25/11 1996

Indlæg af Peder Hyltoft:

Fiskens anvendelse samt udvikling i markederne for fiskeprodukter

Mine damer og herrer,

Jeg vil godt sige tak fordi jeg måtte komme med nogle kommentarer ved denne lejlighed.

Indledningsvis er det vigtigt at gøre det helt klart, at de rejste spørgsmål i mange tilfælde vanskeligt lader sig besvare alene set med danske briller, - for ikke at sige med EU-briller, - da samhandel med fisk er blevet en endog meget international affære, og i global sammenhæng er vi, - selvom vi inkluderer hele EU, - kun en lille del af den samlede forsyning.

For at sætte tingene i perspektiv vil jeg vise nogle tal for udviklingen inden for EU i perioden 1984 til 1994,

(Overhead)

Den her viste udvikling er fortsat, og det skønnes, at vi i dag er nede på en selvforsyningsgrad på et godt stykke under de 50%. Hvis vi alene ser på de arter, som for danske fiskere er af størst betydning, nemlig hvidfisk (kulmule, alaskasej, torsk, sej og kuller) er EU's egne fiskere kun i stand til at dække omkring 20% af det totale behov, - og vel at mærke på ikke særligt gunstige betingelser, da det største behov ligger på de billige arter, som stort set alle stammer fra import.

Dette kun for at synliggøre, at de vilkår, hvorunder danske fiskere og fiskevirksomheder arbejder, er påvirket af politiske handlinger, som ligger langt fra vores umiddelbare påvirkning.

Når man som udenforstående bliver præsenteret for disse kendsgerninger, vil man nok umiddelbart mene, at EU gennem importrestriktioner af den ene eller art bør kunne tilgodese EU's egne - og dermed danske fiskeres- og virksomheders interesser.

Det er et meget kompliceret område, som det vil føre for vidt at gå i detaljer om, - men det skal blot nævnes, at med de mange og omfattende internationale aftaler, der er indgået gennem de senere år, - ikke mindst gennem WTO (Verdenshandelsorganisationen), - som danske politikere også støtter, - ja så skal vi ikke forvente, at løsningen kan findes gennem protektionisme. En løsning jeg heller ikke kan gå ind for.

Jeg mener derfor, det er vigtigt, at de tiltag, som man kommer frem til gennem denne konference, bør tage udgangspunkt i "det muliges kunst", og ikke i nogle urealistiske tankeeksperimenter, som blot vil medvirke til endnu engang at udskyde de tiltag, som er nødvendige for vores erhverv.

(3a)

For nu at tage fat på dagens emner, skal jeg være den første til at medgive, at den førte fiskeripolitik ikke givet de ønskede resultater.

Hvis vi alene ser på bevaringspolitikken, kan vi gennem de seneste års stadigt reducerede kvoter konstatere, at den del af fiskeripolitikken ikke har virket, - og hvorfor har den så ikke det?.

Der er efter min mening to afgørende faktorer, som ikke har fungeret tilfredsstillende (der er flere, men dem vil jeg af tidsmæssige årsager springe over)

Den ene er den biologiske rådgivning, som ligger til grund for politikernes beslutninger:

Jeg mener biologerne er dygtige, samvittighedsfulde personer, som gør et meget stort stykke arbejde med at indsamle oplysninger, både om de naturgivne vilkår, og om de menneskeskabte forhold, og videregive dem i en forståelig form, - men at de for det første måske giver udtryk for, at deres oplysninger er meget specifikke, og dermed ikke kan diskuteres, samt at de oplysninger de får bl. a. gennem fangsstatistikker, discard (udsmid) m.m., ikke er troværdige. Da disse oplysninger er en betydende faktor ved beregning af fiskedødelighed, må vi nok konstatere at slutresultatet også er behæftet med stor usikkerhed.

Den anden årsag er, stadig efter min mening, at politikerne ikke har haft det fornødne mod til at træffe tilstrækkeligt vidtgående beslutninger på de rette tidspunkter, hvilket bestemt ikke er nemt, da det jo i sidste ende drejer sig om, hvilken indflydelse disse beslutninger måtte påføre den enkelte person og dermed samfundet.

I og med at man har udskudt de nødvendige beslutninger har man forstørret problemerne, og det er en af grundene til at vi er havnet i den vanskelige situation, som vi befinder os i.

Når vi taler om at inddrage fiskernes erfaringer i denne proces, skal man være ganske klar over, at erfaringer ikke nødvendigvis udlægges og videregives som objektive erfaringer, men at muligheden for, at disse erfaringer er påvirket af den enkeltes interesser så absolut er tilstede, specielt i perioder, hvor økonomien er dårlig. Det er ikke nødvendigvis af det onde, men i en proces, hvor fiskeres erfaringer kunne indgå i rådgivningsprocessen, skal man være opmærksom på dette forhold.

Det er min opfattelse, at flere - herunder fiskere - burde indgå i de rådgivende instanser, ikke mindst for derved at medvirke til at påtage sig et ansvar for det, der foregår i det udøvende fiskeri.

Den nuværende situation, hvor vi er vidne til, at stort set alle i erhvervet er negativt indstillet over for alt nyt, skal ændres til en aggressiv påvirkning af de forhold hvorunder vi skal eksistere, således at det er os selv der skaber de nye tilstande, og ikke som nu, hvor vi altid forventer andre skal "klare ærterne" for derefter kun at give udtryk for negativitet.

Jeg mener, det er vigtigt, at fiskeriets organisationer sætter dagsordenen gennem nogle realistiske tiltag, som ikke mindst tager højde for de strømninger der er i tiden, og at man positivt arbejder på at planlægge erhvervets fremtid ud fra de muligheder der er, og ikke kun som man kunne ønske sig dem.

Som jeg nævnte i min indledning, er løsningen ikke kun at se på, hvad der sker i Danmark eller EU, men også at se på de udviklingstendenser der findes i de mere betydende fiskerinationer.

Dette kræver selvfølgelig en mere aktiv indsats over for beslutningstagere, og om den organisationsform der nu engang er, er tilstrækkelig slagkraftig, nationalt som internationalt, kan man nok sætte spørgsmål ved.

Dette skal dog ikke forhindre de politisk ansvarlige, sideløbende, at søge at få løst de bestående problemer, selvom jeg er af den opfattelse, at med den nuværende arbejdsform i EU er det tvivlsomt, om der kommer meget positivt ud af det, al den stund, at der er så mange nationale særinteresser som skal plejes, ligesom jeg er af den formening, at politikere ikke altid er ganske klar over hvad det er, de tager stilling til, og ikke mindst hvilke konsekvenser deres stillingtagen kan have.

(7)

Een af de former for anden regulering, end den vi kender, er en ren indsatsregulering, som må baseres på havdage og/eller kapacitet, der blandt andet vil kunne betyde, at al fanget fisk skal landes, og ikke som nu, hvor større eller mindre mængder må smides overbord, for ikke at overskride fastsatte kvoter.

Dette udsnid må på ene eller anden måde stoppes, idet man ikke kan få generel accept af regler, såfremt de mennesker, der skal leve med dem ikke finder dem rimelige og forståelige. Jeg tror ikke, der vil være større eller mindre vanskeligheder ved at afsætte disse ekstrakvantiteter end dem vi i forvejen er vant til.

Der vil komme mindre udsnid, men til gengæld vil landingsmønstret blive uoverskueligt, således at betjeningen af markedet risikerer at blive ødelagt, og muligheden for totalt større udtag vil være nærliggende.

Men - for der er et stort men ved en sådan reguleringsform. Vi, i Danmark, har en mængde fisk til rådighed, som er bestemt af den relative stabilitet, som er en af grundstenene under den nuværende fiskeripolitik, hvor landene inden for EU har fordelt mængderne efter en fastlagt fordelingsnøgle.

Jeg tror ikke, der er mange der ønsker at foreslå ændringer i det forhold, da vi ikke kan regne med på andre måder, at få blot uændrede endsige større andele under en ny fremtidig fiskeripolitik.

Da jeg ikke tror på, at totale TAC / Kvote ordninger vil blive opgivet, vil det være endog meget svært at lave nationale reguleringer, idet man generelt må sige, at kombinationen kvote og indsatsregulering ikke udløser de store fordele. Man kunne dog her pege på en løsning som tilgodeser nogle af de problemerne, nemlig en regulering der fastsætter individuelle kvoter, som kunne gøre fiskeriet noget mere fleksibelt, og markedstilpasset, end tilfældet er i dag.

(7a)

Når man bliver spurgt om, hvordan det kan sikres, at fisk der ikke opnår mindstepris alligevel bruges til konsum, så ville det havde været rart, at have haft den fornødne tid til at forklare lidt om mindsteprisens virkninger, ikke mindst det forhold, at mindstepriser kan variere op til 20% inden for EU, hvilket jo også er med til at skabe en utilsigtet

konkurrencesituation.

Men jeg er så nødt til at svare kort;

Det skal selvfølgelig ikke være muligt at bringe konsumegnet fisk på markedet, som ikke opnår den mindstepris, som fiskerne selv har en vis indflydelse på størrelsen af, men at man skal sikre, at al fisk bliver solgt til den pris, markedet og forbrugeren nu engang er parat til at betale for den pågældende vare. Når det er sagt, ja så findes der EU-støttede ordninger, de såkaldte prolongationspræmier, der kan dække omkostningerne ved at lægge fisken på lager til der bliver mangel i markedet, men fisken må stadig ikke sælges under den fastsatte mindstepris.

Formålet med mindstepriser er jo, i tilfælde af overforsyning, at bortskaffe disse kvantiteter for at undgå uro om prisen.

Hvis samfundet vil spænde et sikkerhedsnet ud under fiskerens indtægt, så skal det gøres som en social foranstaltning, og ikke som et forkvaklet forsøg gennem påvirkning af en markedspris, som man alligevel ikke har mulighed for at øve indflydelse på, og da slet ikke gennem mindstepriser. Alle bør kunne se, at det at prøve at få indflydelse på en markedspris ved at indføre mindstepriser for en meget lille del af totalmarkedet er dømt til at mislykkes.

(7b)

Hvis vi nu vender os mod det samspil, der er mellem regulering og udtag af spisefisk, så må vi konstatere, at der ikke altid er sammenfald mellem efterspørgsel og udbud, idet det for fiskernes vedkommende jo ofte gælder at få fisket en ration, så snart den bliver frigivet. Hvis man f.eks. kan opfiske en 14-dages ration på 2-4 dage, så kan det sagtens ske, at der kommer alt for meget i visse perioder, og alt for lidt i andre.

Årsagen hertil er, at fiskerne stort set ønsker fri adgang for alle til at deltage i alle former for fiskerier, hvilket ikke er hensigtsmæssigt, idet fiskerindsatsen kan blive meget høj, med lave rationer til følge, som blot fordeler "fattigdom" på alle.

Men den store fare ligger også i, at mindsteprisen er lig med, - eller højere end markedsprisen, hvorfor den enkelte fisker stort set kan være ligeglad med om fisken bliver omsat til forbrug, eller udtaget af P.O.en., idet det økonomiske udkomme stort set er det samme. At det også på sigt har en negativ indvirkning på kvaliteten er helt klart observeret, og man kan egentlig ikke bebrejde den enkelte fisker noget, men overordnet er det direkte nedbrydende for de "kvalitetets-tanker" vi alle beskæftiger os så meget med.

(7c)

Et andet fænomen, som er et resultat den nuværende reguleringsform og den store kapacitet er, at det er fristende at hjemtage de fisk, man har taget op, og som overstiger den tilladte mængde, for derefter at afsætte disse mængder uden om systemet til aftagere, som er villig til at aftage disse ulovlige fisk, som regel til en lav pris. Det er klart, at større mængder af disse ulovlige fisk kan have en afsmittende virkning på totalmarkedet, som fører til lavere priser også for den del af fisken, som er fanget og landet lovligt. Det er mit indtryk, at dette problem er mindsket betydeligt, siden indførelsen af "Loven om førstehåndsomsætning med fisk", - men det eksistere stadig!

Det er heller ikke mit indtryk, at de mængder, der fiskes af de såkaldte bierhversfiskere og fritidsfiskere, udgør et større problem, når vi taler om "grå" fisk, men kvalitetsmæssigt kan vi måske have et problem, da afsætningskanalerne ikke altid er "autoriserede".

Ved indførelsen af den førnævnte lov, er der dog skabt grundlag for, at der kan landes "sort" fisk, men det er ikke mit indtryk, at problemet er meget stort. At det forekommer er dog helt sikkert!

På trods af de muligheder, der er for at handle fisk "uden om systemet", er det mit indtryk, at markedet er meget gennemskueligt, og gennemskuelighed bliver i det store og hele opnået gennem de mængder der handles, både gennem auktioner, hvor priserne jo er offentlige og kendes - alt for hurtigt kan man sige - af de potentielle købere, herhjemme som i udlandet, blandt andet gennem on-line teknologi og aktuelle tilbud fra udbydere både i Danmark og fra udenlandske konkurrenter.

Den danske fisk, der landes direkte til virksomheder på land, skal både hvad angår mængder og priser oplyses til de danske myndigheder, og er som sådan bekendt på samme måde som auktionspriser

Da danske virksomheder indkøber ca. 50% af al den konsumfisk der omsættes af danske virksomheder, spiller verdenmarkedspriser en meget væsentlig rolle ved prisfastsættelsen, og alle indkøb og indkøbspriser på udenlandsk fisk skal derfor ligeledes oplyses til offentlige myndigheder, så gennemsigtigheden må reelt siges at være tilstede - i hvert fald når vi taler om aktiviteter i Danmark.

Nå vi taler om gennemsigtighed skal man imidlertid være klar over, at med de muligheder der eksisterer for import af fisk fra 3. lande - altså lande uden for EU - så er der i utallige tilfælde lavet internationale aftaler, som stort set tillader alt, og at man derfor kan blive mødt af priser som vi ingen mulighed har for at konkurrere med, og det gælder ikke mindst fra Norge, de Baltiske lande, samt visse store udbydere fra Sydamerika.

Disse forhold rammer Danmark i højere grad end andre EU-lande, idet Danmark stort set er det eneste land inden for EU, der har en primær fiskeindustri, når vi taler om torskefisk, som jo er den økonomisk vigtigste fiskeart for os.

(8)

Det fører mig til den del af dagens emne der relaterer sig til afsætning - helt specifikt til de forventninger, vi kan have til markedsudviklingen i de kommende år. Det er selvsagt et tungt emne, men jeg skal alligevel prøve at give mit bud, om end der ligger mange forbehold.

Igen må det siges, at vi befinder os i vel nok et af de mest internationale handelsområder, hvor påvirkninger af politisk eller anden art et sted på kloden umiddelbart kan give store dønninger i vores del af verden.

Jeg behøver blot at nævne de skævheder der vil opstå, såfremt der, mod forventning, indføres dumpingafgifter mod Norge, eller den indflydelse det vil få, at konsumfiskekvoter i Norge og Islands forhøjes væsentligt allerede til næste år.

Da der som nævnt er meget stor usikkerhed forbundet med forudsigelser, vil jeg holde mig til de danske afsætningsmuligheder, som for en stor del ligger på det europæiske marked, hvortil vi afsætter ca. 80% af de totalt afsatte mængder

Da der er store forskelle på fersk -og industriel afsætning, vil jeg behandle dem separat.

Det europæiske ferskfiskmarked forventes som helhed at være stabilt med en meget svagt stigende tendens. Da den danske eksport af ferskfisk er domineret af torsk, må det forventes, at den totale eksportværdi ikke går op, men snarere ned, hvilket begrundes med, at konkurrencesituationen intensiveres. Udbuddet vil godt nok være stigende for Østersøfisk, men disse opnår som regel lavere priser end fisk fra Nordsøen, hvor kvoterne forventes nedsat.

Da der vil komme større mængder fra Norge og Island, er det uden for al tvivl, at vi vil se øget distribution af specielt norsk fisk på det europæiske marked. Grundet større udbud end efterspørgsel, specielt i 1.ste halvår, kan man også af denne grund forudse en nedadgående tendens, hvad angår priser. Man skal samtidig være opmærksom på, at større og større mængder af Kulmule blive fløjet ind til det sydeuropæiske marked.

Som vi allerede har set, er det blevet sværere for eksportører, at holde de normale avancer på ferskfisk, hvilket indikerer, at konkurrencen allerede er øget for dette område.

Vi kommer endnu engang tilbage til kvalitet som et konkurrenceparameter, og kvalitet er mange flere ting end bare friskhed!

Hvis vi ser på udviklingen for industrielt forarbejdede varer, er situationen noget mere varieret, da der jo findes mange forskellige virksomheds- og varetyper, som hver har sit særpræg, vanskeligheder og muligheder.

Men inden jeg gør det, vil jeg, som jeg tidligere har nævnt, endnu engang gøre opmærksom på, at når vi taler om Danmark i EU-sammenhæng, så er det stort set det eneste land, der har det, jeg kalder en egentlig "primærproduktion" af større betydning - altså som producerer halvfabrikata og færdigvarer, om jeg må sige fra bunden af. De andre EU-lande, som har fiskeindustri, baserer sig næsten udelukkende på importerede halvfabrikata, idet den lokalt fangede fisk ikke mængdemæssigt er stor nok til at opretholde en egentlig produktion, og derfor som oftest bliver solgt på ferskfiskmarkedet. Der findes undtagelser som Holland og UK, men det er beskedent, og omfatter kun ganske enkelte arter.

Det indebærer yderligere den fordel for disse andre lande, at man der kan skifte mellem fiskearter og forsyningskilder, da man som nævnt ikke har den tætte tiknytning til nationale leverandører.

Det er også i dette lys, man skal se i indledningen nævnte politiske problemer med hensyn til beslutsomhed.

Men hvad kan vi så sige om udviklingen generelt, for den del af virksomhederne, der bearbejder dansk-fanget fisk.

Taler vi om rødspætter, sild og makrel, ser det knapt så lyst ud. Som alle ved, er sildekvoterne i 1996 reduceret til 1/3 af det, de var i 1995, og det ser ikke meget bedre ud i de nærmeste år. For makrel tales der også om yderligere nedskæringer, hvilket også er tilfældet for rødspætter. Vi skal derfor satse på at forbedre importmulighederne for råvarer, indtil kvoten igen kan sættes op.

For torskefisk er det ikke så meget forsyningssituationen, som er et problem, men mere et spørgsmål om at kunne konkurrere med anden hvidfisk, og med de mindstepriser, der er lagt op til, skal der importeres meget billig råvare for at komme på en acceptabel gennemsnitspris, hvilket ikke er helt så nemt, da der i en stor del af året er told på råvarer fra 3. lande, hvorimod import af færdigvarer stort set er toldfri!

Samtidig er vi i den uheldige situation, at vi efterhånden ikke har ret meget filetteringskapacitet tilbage, da flere af virksomhederne i denne branche er bukket under.

For rejefolkene er der stadig muligheder, hvis blot man kan købe råvarer på lige fod med vore konkurrenter. (Har De hørt det før?)

(8a)

Men kan vi i erhvervet selv gøre noget for at forbedre vores situation. Ja, noget kan vi da gøre. På den tekniske side, - på markedsførings siden skal vi hele tiden prøve på at forny os, for at opretholde det forspring, som vi stadig har, om end i mindre omfang end tidligere. Vi skal sørge for at have en fiskeflåde, som er af rette størrelse, indretning og sammensætning, således at fiskerne kan være konkurrencedygtige, og samtidig opnå en ordentlig indkomst.

Vi skal kunne samarbejde på en meget mere fremsynet måde, hvor vi tager hinanden i hånden, frem for at modarbejde hinanden. Det gælder inden for de enkelte erhvervsgræne, men så sandelig også organisationerne imellem.

Vi skal tage de udfordringer op, der ligger i tiden, ikke mindst prøve at forholde os på en positiv måde til de forbrugerkrav, der måtte opstå. Men vi skal samtidig ikke være bange for at sige fra med vægtige argumenter, hvis det bliver for "broget".

Men at, "løse situationen ved bevidstløs snak om produktudvikling" er spild af tid. Hvordan skal man for eksempel kunne produktudvikle på fersk råvare, når en meget væsentlig forudsætning er råvaretilgang, som vi ikke kan regne med når vi først har færdigudviklet et produkt. Det bør heller ikke glemmes, at fiskerne opnår den absolut højeste pris for den del af fisken, der går til fersk forbrug.

(8b/c/d)

Man kunne lære meget om håndtering og distribution af fersk fisk på hjemmemarkedet, ved at se på, hvordan man gør de selv samme ting til eksport. Årsagen til de negative oplevelser vi har observeret på det danske marked, skal ofte søges i, at man som dansk forbruger ikke sætter samme pris på god dansk fisk - man er i hvert fald ikke parat til at betale den samme høje pris - som franske eller spanske forbrugere, og så bliver resultatet som oftest derefter.

Hvis vi skal sørge for, at et varieret udbud af høj kvalitet når ud til danske forbrugere, (forbrugere i udlandet får allerede et varieret udbud af høj kvalitet) så skal den danske detailhandel og dermed slutforbrugeren være indstillet på at betale en høj pris for varen. Det indebærer en stærk påvirkning, ikke mindst med en forklaring om, hvorfor fisk nødvendigvis skal være dyrere end kylling. Det skal den af mange årsager, ikke mindst fordi det er et naturprodukt - et eksempel på den velnok sidste råvare, som er et resultat af jagt!

Motivationen til en bedre kvalitetssikring hos alle i erhvervet, er i mange tilfælde allerede tilstede, fordi det fra mange kunder er et absolut krav for i det hele taget at blive accepteret som leverandør til eksportmarkedet, men igen, der mangler noget i den sidste ende, når vi taler om hjemmemarkedet.

Det påhviler alle med indflydelse, at forklare forbrugerne, at vil man forlange ordentlige og alsidige fødevarer af høj kvalitet, så skal man også være parat til at betale en ordentlig pris, ellers må man nøjes med det man får!

Tak for opmærksomheden

(Overhead)

Kvantiteter i EU (12)		
(Fisk og skaldyr)		
1.000 tons levende vægt		
	1984	1994
	(Akt)	(Est.)
Fangster	6.895	6.912
Industriformål	1.916	2.750
= Konsum	4.979	4.162
+ Import fra 3. land	2.075	4.913
= Total forsyning	7.054	9.075
-, Eksport til 3. land	1.049	1.727
= Forbrug i EU	6.005	7.347
Per capita	18,7kg	21,1kg
Selvforsyningsgrad	83%	57%

Teknologirådets konsensuskonference om fremtidens fiskeri 22-25. november 1996

Axel Ljungquist, Forbrugerrådet

Forbrugernes krav til distribution og kvalitet. Muligheder for mærkning af fisk.

De indlæg, der er givet inden dette har omfattet utroligt mange forhold vedrørende det danske fiskerierhverv. Havenes ressourcer, fiskeriteknik, kvoter, økonomi og meget andet.

I mit indlæg vil ordet kvalitet være nøgleordet for besvarelsen af de stillede spørgsmål.

For fisk er der som for alle andre levnedsmidler 4 hovedområder for kvalitet.

1. **Kulinarisk kvalitet**
2. **Ernæringsmæssig kvalitet**
3. **Hygiejnisk kvalitet:** Det skal være sikkert at spise fisk, d.v.s. at fiskene ikke må være forurenede med bakterier, kemiske stoffer eller andet, der kan medføre forgiftning eller sygdom.
4. **Etisk kvalitet:** Fiskene skal være fanget på en sådan måde og omfang, at vi ikke misbruger havets ressourcer og skader havmiljøet.

Fisk er et af vore ernæringsmæssigt set sundeste levnedsmidler. Fisk har et indhold af værdifulde vitaminer, mineralstoffer og fedtstoffer. Selvom danske forbrugere i gennemsnit kun spiser 25-35 g fisk pr. dag så bidrager denne beskedne mængde med en væsentlig del af vort behov for vitaminerne D og B₁₂, samt mineralerne jod og selen. Vi får desuden mange sunde fedtstoffer, de polyumættede fedtsyrer, der har stor betydning m.h.t. forebyggelse af hjerte-karsygdomme.

Efterfølgende skal jeg søge at besvare de stillede spørgsmål.

Ad spørgsmål 1c. Er der grund til at frygte miljøfremmede stoffer i de fisk vi spiser?

I mange år har vi vidst, at havene er forurenede med en lang række miljøfremmede stoffer, og at vi kan finde disse i større eller mindre omfang i de fisk, vi fanger i havet. Det drejer sig om meget forskellige stoffer. Spørgsmålet må besvares ud fra de rapporter som Levnedsmiddelstyrelsen gennem årene har offentliggjort om løbende undersøgelser af alle arter af danske levnedsmidler: "Overvågningsystem for levnedsmidler". Der er offentliggjort resultater af undersøgelser fra 1983 til 1992. Undersøgelserne omfatter såvel næringsstoffer som forureninger.

Fisk er bl.a. undersøgt for indhold af metallerne cadmium, bly, kviksølv, nikkel, chrom, arsen og selen.

Særlig opmærksomhed har der været om indholdet af kviksølv i fisk, idet indholdet af dette meget giftige metal er højere i fisk end i andre levnedsmidler. Trods dette særlige forhold vurderes det at selv befolkningsgrupper med højt kviksølvindtag (fiskespisere) ikke er udsat for sundhedsfare. De øvrige metaller, der ligesom kviksølv kan være farlige ved høje forekomster i levnedsmidler, er ved de nævnte undersøgelser ikke fundet i betænkeligt høje mængder i fisk.

Levnedsmiddelstyrelsen undersøger ligeledes såvel danske som udenlandske fisk for evt. indhold af visse arter af plantebeskyttelsesmidler (pesticider) og P.C.B. (Polyklorerede bifenyle).

I 1994 (seneste offentliggjorte resultater) blev der undersøgt i alt 164 prøver fisk. De pesticider, der er undersøgt for hører til de klorerede forbindelser. Selvom der stadig findes sådanne forureninger i fisk, er det dog en kendsgerning, at indholdet er blevet stadig mindre gennem årene.

For de polyklorerede bifenyle (P.C.B.) er der ikke fastsat grænseværdier for indhold i levnedsmidler herunder fisk. De højeste indhold af P.C.B. er fundet i fede fiskearter (sild og laks) fanget i Østersøen og da P.C.B.-stofferne formodes at kunne give skader på centralnervesystemet (især i fosterstadiet) har svenske sundhedsmyndigheder advaret gravide eller ammende kvinder mod hyppigt at spise fede fisk fanget i den nordlige Østersø eller den Botniske bugt.

Ad spørgsmål 7.a

Spørgsmålet kan reelt ikke besvares. Det må formentligt blive en politisk beslutning, at erstatte de nuværende mindsteprisbestemmelser med ordninger, der tillader/påbyder en fri markedsføring, der sikrer en fornuftig anvendelse af havets ressourcer.

Ad spørgsmål 7c.

Såkaldte "grå fisk" burde overhovedet ikke være et problem. Det er helt klart en overtrædelse af lovbekendtgørelse nr. 649 af 4.8.1993 om kvalitetskontrol med fisk og fiskevarer. I § 5 er det fastsat, at fisk og fiskevarer ikke må udbydes til

salg under omstændigheder, der er egnet til at vildlede køberen eller modtageren med hensyn til arten eller kvaliteten i sin helhed o.s.v.

Handel med "sorte fisk" er formentlig en handel, der kan give problemer for kvoteordningerne og måske i nogle tilfælde blive en sag om korrekt eller ukorrekt skatte- og momsregnskab. Hvis handlen fra båden sker direkte til forbrugerne formoder jeg, at handlen lovligt må ske efter de samme retningslinier, der er gældende for landbrug og gartneri, der sælger egne uforarbejdede vegetabiliske produkter direkte til forbrugerne. Jeg skal ikke undlade at gøre opmærksom på, at handel direkte fra båd i visse tilfælde foretages på en sådan måde, at levnedsmiddelkontrollen skal godkende forhandlingen på nærmere angivne vilkår.

Ad spørgsmål 8.

Markedsudviklingen for handel med fisk i Danmark og på flere af vore eksportmarkeder vil i de kommende år mere og mere være præget af handel med færdigpakkede (evt. dybfrosne) fisk og færdigtilberedte produkter af fisk. Der vil endvidere formentligt blive indrettet mange specialforretninger (specialafdelinger) i de større supermarkeder til forhandling af fersk fisk.

I 1962 var der i Københavns kommune 156 fiskeforretninger, nu er der kun ca. 35. En meget beklagelig udvikling som fiskerierhvervet burde gøre noget ved. De fleste danske forbrugere vil formentligt helst købe fersk fisk i fagligt velfungerende fiskeforretninger. Dette forudsætter naturligvis, at varerne er absolut friske. Fiskerne må satse på, at fiskene landes hurtigere end det er sædvanligt i dag. Og der må desuden sikres, at alt personel i hele "fiskerierhvervet" fra fiskere til fiskehandlere uddannes bedre. Der vides ofte for lidt om hygiejne og holdbarhed.

Det er min opfattelse, at der er for mange fordyrende led mellem fisker og forbruger. Der bør skabes bedre mulighed for, at fiskerne kan levere (sælge) mere direkte til fiskeforretningerne. Og alle parter (også forbrugerne) må være indstillet på at betale en god pris for friske varer af høj kvalitet.

H. Bak Andersen, Landbrugs- og Fiskeråd

Konsensuskonference om fremtidens fiskeri - København den 22.-25. november 1996

Danmarks internationale stilling som fiskerination

Europas fisker

Med sine 5 mio. indbyggere er Danmark et af Europas små lande; men som fiskerination er vi en af Europas "stormagter". De danske landinger overstiger alle andre EU-landes landinger. Kun Spanien kommer op i nærheden af de 1,5 - 1,8 mio. tons, der årligt landes i Danmark. På lidt under halvdelen af dette niveau ligger Frankrig, Italien, U.K. og Holland.

(se figurerne bagest i kapitlet)

Figur 1

Også på verdensplan er vi med i fiskeribilledet, idet vi hører hjemme blandt de 15 største fiskerinationer. Rent faktisk er vi nr. 13 i denne klub, som til og med Danmark fanger over 70% af verdens samlede fangster.

Figur 2

Danmarks stilling som fiskeriland er også tydelig, når vi ser på fordelingen af EUs fiskekvoter. I Nordsøen har U.K. 35%

af de samlede EU-kvoter, medens Danmark kommer på andenpladsen med 20%. Tyskland tildeles 13%, Frankrig og Holland hver 11% og Irland 8%.

Figur 3

For nogle af verdens største fiskerinationer gælder det, at deres placering i rangfølgen skyldes et stort industrifiskeri (Peru, Chile). Det er også tilfældet for Danmarks vedkommende. De svingninger, der forekommer i de danske totallandinger skyldes først og fremmest svingninger i industrifiskeriet. Konsumlandingerne er nogenlunde stabile fra år til år - måske med en nedadgående tendens.

Figur 4

Europas fiskehandler

Danmark er ikke blot "fiskeren" i Europa, men også "Europas fiskehandler", og vi er også langt fremme på verdensplan i denne rolle. Af den samlede verdenseksport af fisk har Danmark knap 6% - kun overgået af Norge med godt 6% og USA med knap 9%. Af andre betydende fiskeeksportnationer kan nævnes Canada (5%), Thailand (5%), Kina (4%) og Holland (3,5%)

Figur 5

At vi virkelig er fiskehandlere fremgår af en oversigt over verdens vigtigste fiskeimportlande. Her figurerer Danmark ganske vist lidt længere nede i rækken som nr. 8 med knap 3% af den fisk, der importeres i alle verdens lande. De fem største fiskeimportnationer er Japan (27%), USA (13%), Frankrig (6%), Spanien (6%) og Italien (knap 6%). Danmarks største eksportmarked, Tyskland, kommer ind som nr. 6 med knap 5% af den samlede fiskeimport i verden.

Figur 6

Danmarks fiskeeksport

Den danske fiskeeksport er også præget af forholdet mellem industrifiskeri og konsumfiskeri. Sidstnævnte udgør naturligt en stor del af den eksporterede mængde. I 1995 var det ca. halvdelen af den eksporterede mængde af fisk og fiskevarer. For importens vedkommende er det hovedsageligt konsumfisk, det drejer sig om. I de seneste år har der endda været tale om en større importmængde til konsum, end eksporten kunne udvise, hvilket må forklares med, at der er tale om råvareimport, som undergår en forædling med deraf følgende produktionssvind.

Figur 7

En værdimæssig belysning af den danske fiskeeksport giver naturligvis et helt andet billede. Hovedparten af eksportværdien stammer fra konsumeksporten, der med højere enhedspris og forædlingsgevinst i 1995 nåede op på godt 12 mia. ud af den samlede fiskeeksport på knap 14 mia. kr.

Figur 8

Fiskeeksportens geografiske fordeling

Tyskland er ubestridt Danmarks største aftager af fiskeprodukter. I 1995 aftog vor sydlige nabo for knap 3,5 mia. kr. danske fiskevarer. Vanskelige økonomiske forhold og valutaproblemer bevirkede, at Italien efter mange år på andenpladsen rykkede med på tredjepladsen til fordel for Frankrig. 79% af eksporten gik til EU-lande i 1995 mod 76% i 1994.

Eneste oversøiske marked for danske fisk af betydning er Japan. USA, der tidligere var et vigtigt marked har mistet sin betydning for den danske fiskeeksport.

Figur 9

Eksportens relative fordeling viser i princippet det samme samt, at 13 lande aftager 86% af den samlede eksport.

Figur 10

Fiskeforbruget i verden

Konsum af fisk er stadig præget af forbrugstraditioner, der er opstået gennem generationer i befolkninger med nær tilknytning til havet. En FAO-opgørelse viser, at landene omkring Nordatlanten har et meget stort fiskeforbrug, medens det i det sydlige er Portugal, Spanien og Frankrig, der tegner sig for det største konsum af fisk. Med en lidt uforklarlig undtagelse for Hollands vedkommende viser en grafisk oversigt, at jo længere man trænger ind på det europæiske kontinent, jo lavere bliver befolkningens forbrug af fisk.

Forbruget af fisk siger noget om forbrugernes indstilling til fisk og skaldyr på det pågældende marked; men ikke nødvendigvis noget om f.eks. Danmarks potentielle muligheder for at afsætte fiskeprodukter på det pågældende marked. Her må man se på markedets forsyning med fisk, og det er en kendsgerning, at en række europæiske lande gennem de senere år har haft et kraftigt fald i selvforsyningen. det gælder f.eks. Tyskland, der nu må indføre op mod 80% af forbruget. Frankrig og Italien henter 2/3 af fiskeforbruget i udlandet, og noget lignende gør sig gældende for Spaniens vedkommende.

Figur 11

Ovenstående bør betragtes som baggrundsinformation for de kommentarer, der kan knyttes til de konkret stillede spørgsmål:

Hvilke muligheder har fiskerierhvervet for at påvirke markedsudviklingen?

Ved en overordnet betragtning af markedet for fisk må der nødvendigvis skelnes mellem markedet for fersk og mindre forarbejdet fisk og markedet for frostvarer.

Fersk fisk

Afsætningen af fisk i fersk form er absolut en handelsform, der må regnes med i fremtiden på de europæiske markeder. Med den tendens vi i Danmark har til at regne dybfrost som en fremtidens levnedsmiddelform, kunne man godt tænke sig, at nogle ville anse fersk fisk for en vare, der ikke har sin plads i det moderne vareudbud. Det er dog på ingen måde tilfældet. Supermarkeder i hele Europa satser i høj grad på fersk fisk og investerer betydelige beløb i butiksindelektioner m.m. for denne specielle fødevarerindsats. Frisk fisk benyttes endog undertiden som et synligt statussymbol på, at man vil imødekomme det behov, der utvivlsomt findes hos en stor del af forbrugerne for at basere ernæringen på friske varer generelt.

Den bedste og enkleste mulighed for at påvirke udviklingen på markedet for friske fisk er en kontinuerlig bestræbelse på at kunne levere en frisk vare til den rigtige pris, og her er den rigtige pris ikke altid den laveste. Til disse bestræbelser hører naturligvis også forhold uden for fiskeri- og havnemiljøet, f.eks. transportform og -mulighed.

Frossen fisk m.m.

Markedet for frossen fisk er præget af store varepartiers høje grad af international mobilitet. Der er tale om rejser fra Østasien og Nordatlanten, fisk fra Sydamerika og Canada og meget andet. Som det er vist ovenfor, benytter den danske forarbejdningsindustri sig i høj grad af denne mulighed for at udnytte den ekspertise, der udspringer af vor maritime placering på landkortet.

I det omfang, den frosne fisk danner grundlag for forædlede produkter med et individuelt præg, kan markedsudviklingen til en vis grad påvirkes med en propagandamæssig indsats. Der er dog her tale om en kostbar indsats, som de enkelte virksomheder sjældent magter, og med den koncentration, der sker inden for detailhandlen i disse år, er det nok en

mulighed, der vil høre endnu mere til undtagelserne i de kommende år.

Verdenshandelens liberalisering og den europæiske markedsudvikling vil i de kommende år nok ikke just lette dagligdagen for den danske forarbejdningsindustri, hvis behov for at kunne forsyne sig med råvarer på verdensmarkedet under konkurrencemæssigt rimelige vilkår vil være fundamental.

Kan antallet af fordyrende mellemlid mellem fisker og forbruger reduceres?

Hvis et mellemlid er fordyrende bør det naturligvis elimineres; men man bør nuancere anvendelsen af ordet fordyrende som adjektiv til begrebet, mellemlid. Det vigtigste må være, at varen bevæger sig - at den finder sin vej fra fiskeren /producenten til den endelige forbruger. Denne vej kan i en kompliceret verden være lang og trang med mange fælder som f.eks. sprog, tradition og mange vanskelige forhold af ikke kommerciel karakter. Til trods for vore dages udbyggede elektroniske kommunikationsformer skal man heller ikke se bort fra den fysiske distance mellem producent og forbruger som en hindring, det kan have sine vanskeligheder at overvinde.

At bane vejen for en vare fra produktionsstedet til forbrugsstedet kræver undertiden særligt fagkundskab, uddannelse, fysisk tilstedeværelse eller blot noget så udefinerligt som flair, og i en verden, hvor tjenesteydelser af enhver art betales med højere og højere timesatser, bør der også være plads til et mellemlid, der har en hensigtsmæssig funktion, og som yder sin aktive indsats i distributionsfunktionen.

Hvordan kan det sikres, at et varieret udvalg af frisk fisk af høj kvalitet bringes hurtigt og billigt frem til forbrugeren?

Det vil ved besvarelsen af dette spørgsmål være overflødigt at komme ind på den moderne teknik, der står til rådighed for transport og distribution. Den løbende, generelle udvikling indenfor disse områder vil naturligvis også komme fiskerierhvervet til gavn.

Mere hensigtsmæssigt synes det at være at påpege den menneskelige faktor samt transportsystemernes udformning.

Med Danmarks beliggenhed i forhold til de vigtigste, europæiske markeder er transportfunktionen af væsentlig betydning. Lastbiler er her det vigtigste transportmiddel, og der må i denne forbindelse ikke ses bort fra den menneskelige faktor. Et møde i Simplon-passet med en dansk chauffør, der fortæller, at han nu for anden gang i denne uge er på vej til Italien med kølevarer, illustrerer udmærket dette forhold. Det giver sig selv, at det er hensigtsmæssigt at skabe forudsætninger for, at denne del af den danske befolkning er motiveret for og i stand til at bevare fleksibiliteten og viljen til at gøre en indsats.

Bil/bane problematikken synes i disse år at falde ud til bilens fordel. Der er folk, der forudser trafikollaps på de tyske motorveje om få år, og så kommer banen måske ind i billedet igen. Det samme kunne man tænke sig, hvis tanker om en omkostningsrelevant gebyrbelastning indføres i det europæiske motorvejssystem. Udviklingen bør følges nøje, og hensigtsmæssige forholdsregler tages i tide.

Hvordan motiveres fiskeren og alle i distributionen til en bedre behandling af fisken?

Den bedste motivation er en rimelig pris for en passende indsats. For at kunne udføre denne indsats er det naturligvis nødvendigt med kendskab til fiskevarers natur og en kontinuerlig udvikling af behandlingsmetoder og teknikker til varens behandling. I den forbindelse er en god grunduddannelse med mulighed for hensigtsmæssig supplering og opdatering af væsentlig betydning.

Hvordan kan dansk fisk kvalitets- og datomærkes?

Supplering af oplysningskravene iht. EUs mærkningsregler kan være hensigtsmæssig og i en situation med en stigende internationalisering af forsyningen et brugbart instrument til synliggørelse af danske fiskevarer på det mere og mere brogede marked.

Kvalitetsmærker er under inflationær udvikling i disse år, og på dette område er der allerede så mange garantier for de "bedste produkter", at forbrugerne er ved at være rådvilde. At deltage i dette show er en smagsag; men det er et

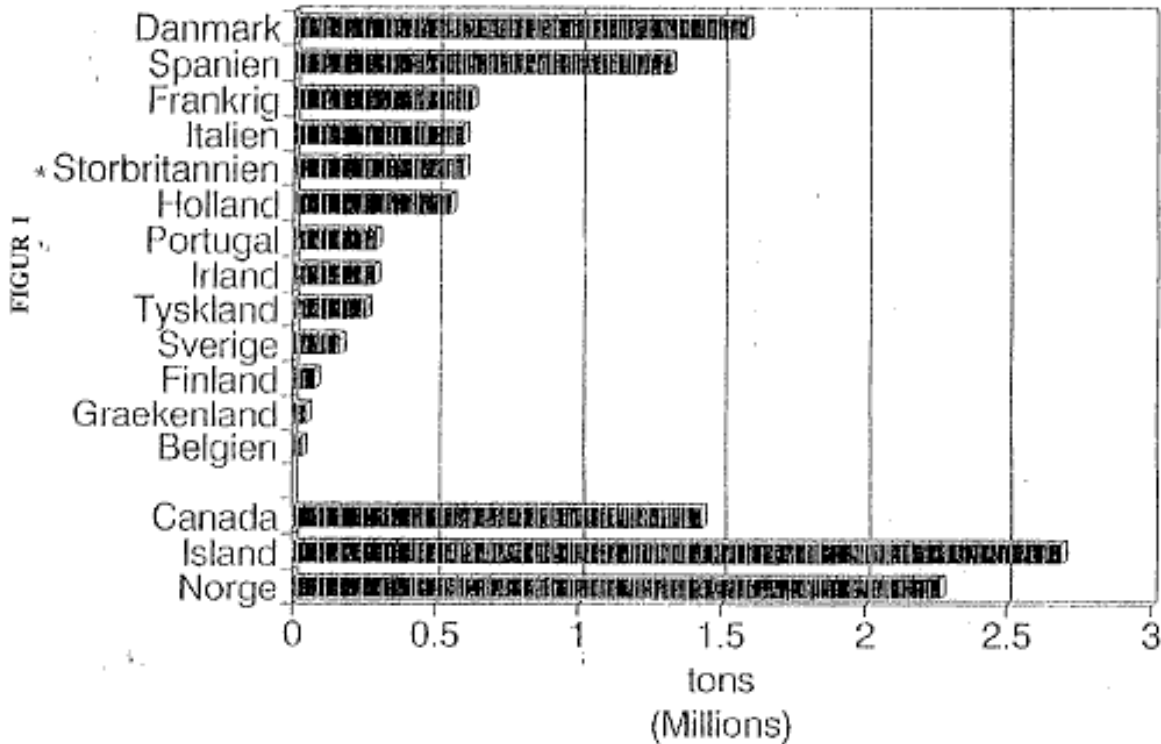
spørgsmål om indsatsen står mål med resultatet.

Fiskens fangstplads og datoen for dens fangst er noget, der interesserer mange forbrugere, og det vil absolut være en fordel at kunne bringe denne oplysning over for både den private konsument og den professionelle bruger af danske fisk og skaldyr.

Kvalitetsmærkning er imidlertid mere en trossag end en konkret forbrugeroplysning, og en succes på dette område afhænger helt af udformningen og de bestræbelser, der gøres for at indarbejde mærkningen i forbrugernes bevidsthed. Det kræver både penge og ihærdigt arbejde, og til syvende og sidst opnås vel kun, hvad der egentlig burde være en naturlig ting for produktet - at den i forbrugernes bevidsthed fremstår som en sund, ren og god kvalitetsvare.

Den vigtigste kvalitetsmærkning, man kan give sine fisk er i grunden "gratis". Det er nemlig uophørlig, konstant bestræbelse på at gøre ens produkt til et kvalitetsprodukt i alle henseende, og til kvalitet regnes i fremtiden ikke blot varens smag og friskhed, men også dens baggrund, hvad angår miljø, dyreværn og etik. Der er således tale om en indsats, som ikke alene påhviler den enkelte fisker eller producent, men hele samfundet.

Fiskerinationer i Europa Totale landinger 1993 (vol.)

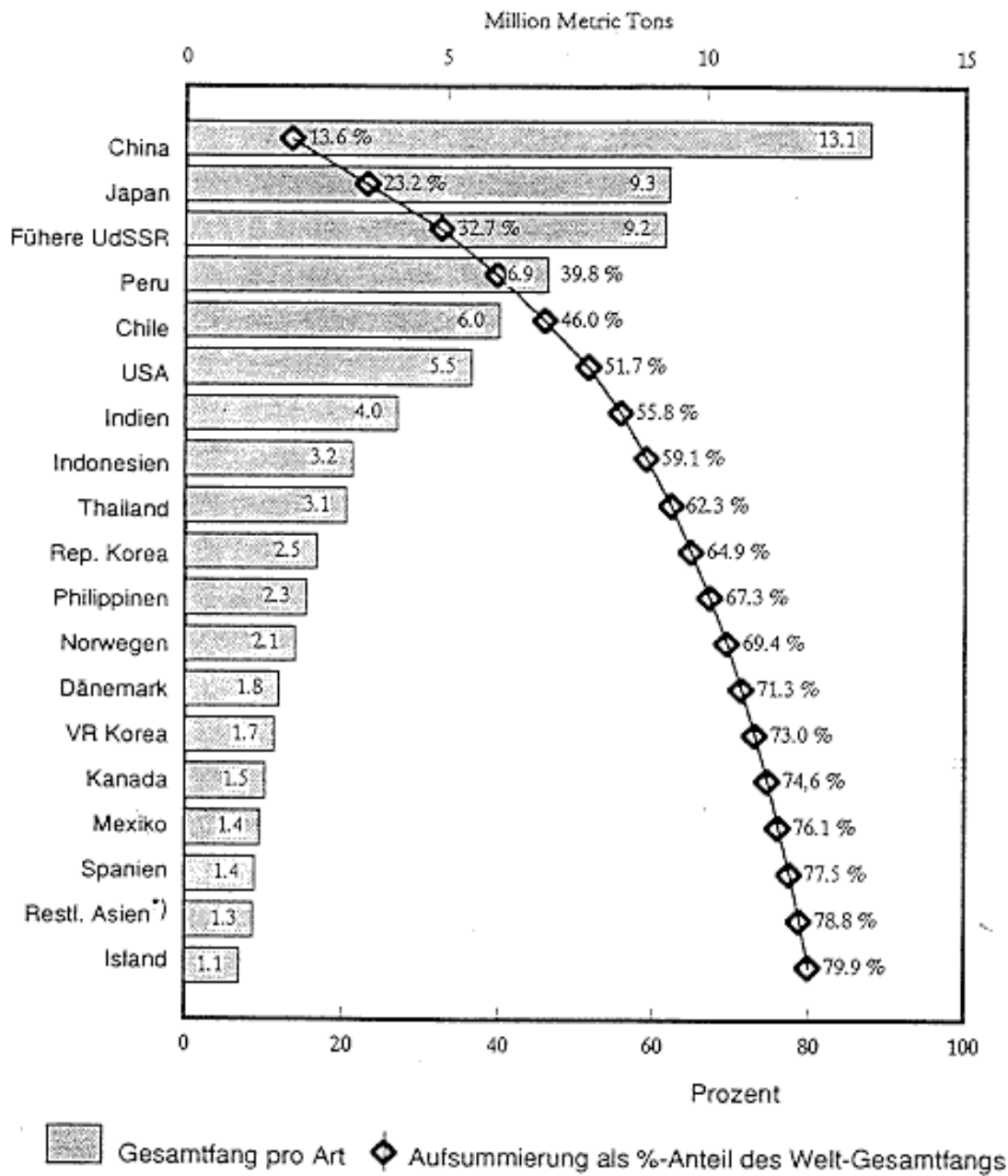
*) 1994

EUFISKNA,094

FIGUR 2

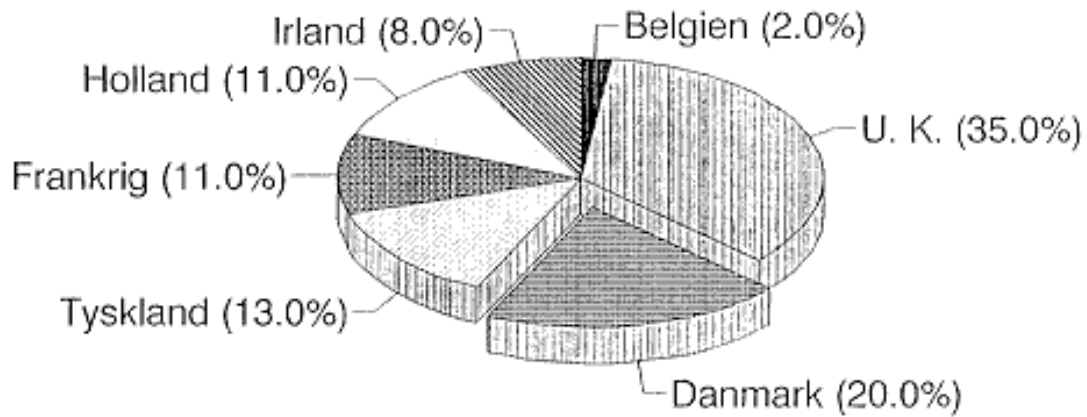
Fänge der größten Fischereiländer 1991
und Summenkurve als Anteil am Gesamtweltfang

Figur2

*) Hierunter fällt vor allem Taiwan, das nicht Mitglied der FAO ist und nicht als Staat aufgeführt wird.

Kvotefordelingen i EU (hovedfiskearter i Nordsøen m.m.)

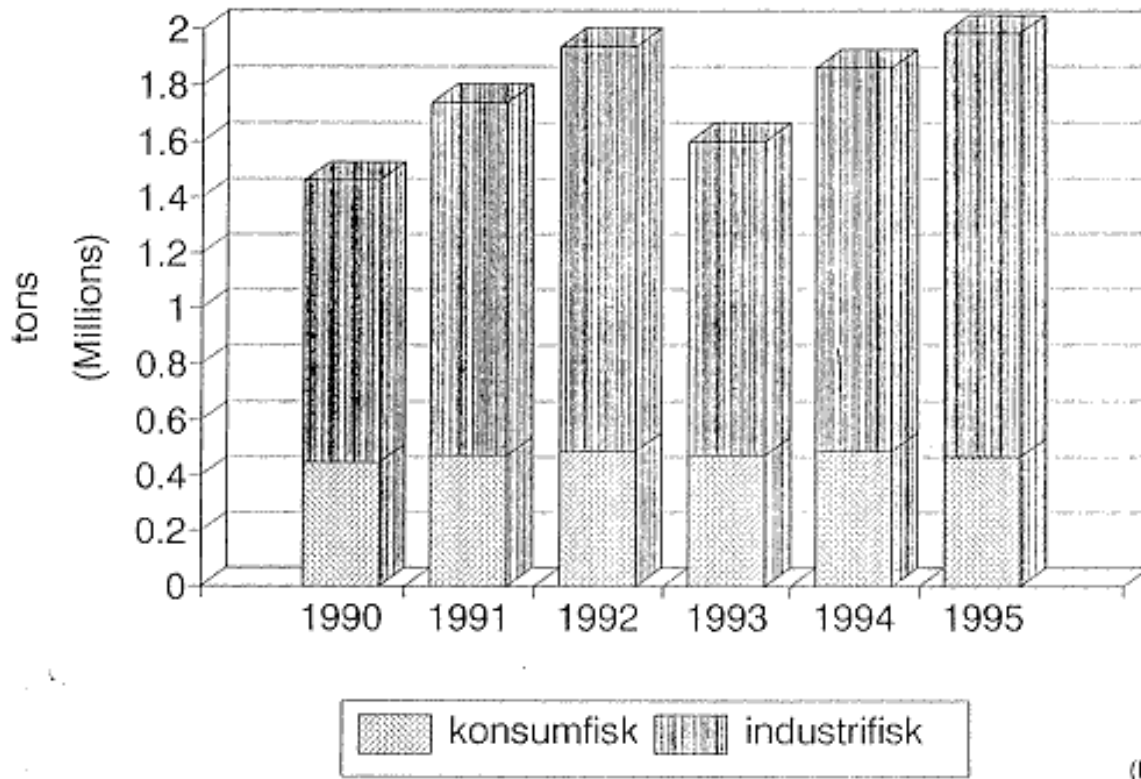
Hovedfiskearter: torsk, kuller, sej, hvilling, rødspætte, rødfisk, makrel og sild

(KVOTEOPD.EU)

Dansk fiskeri

Totale landinger 1990-95

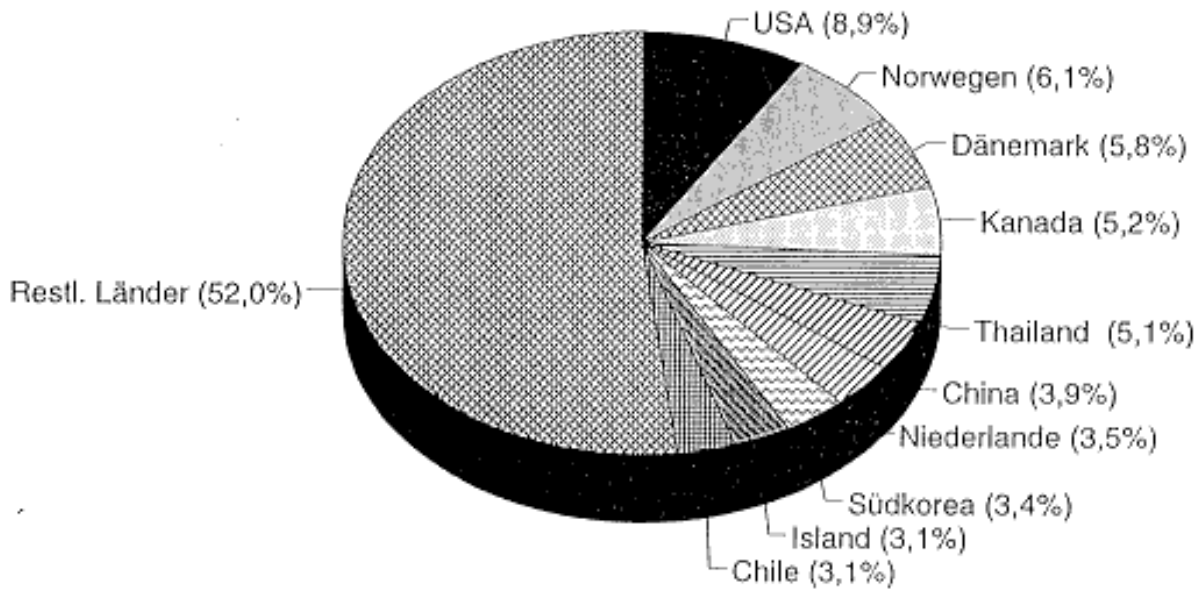
FIGUR 4

(DKLANDIN.095)

Welthandel mit Fischereiprodukten 1992

Exporte: Gesamt 40,3 Mrd. US-\$

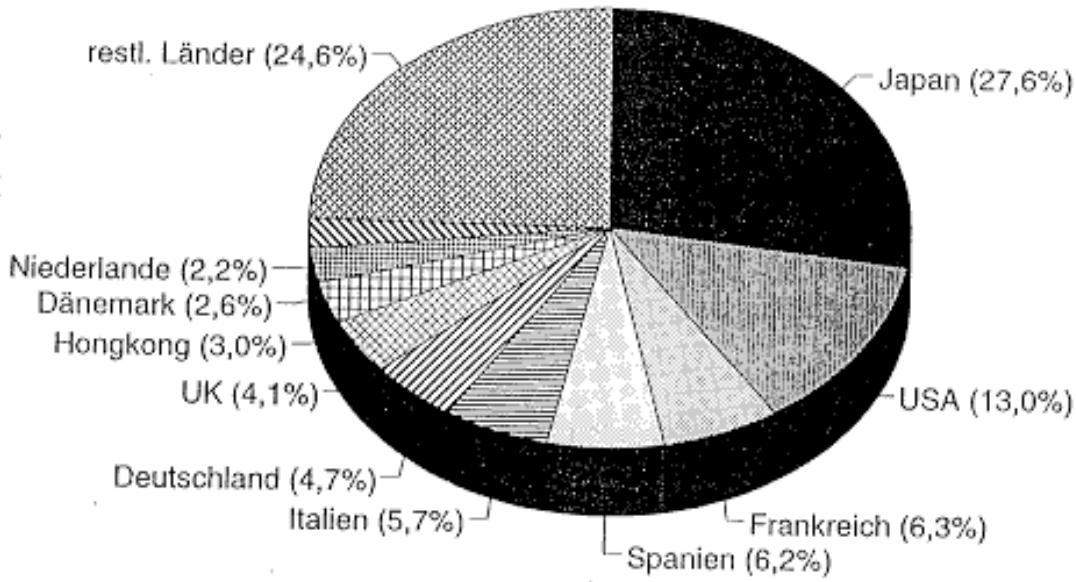
INFA 94/wwk /Daten: FAO, 1994

FIGUR 5

Welthandel mit Fischereiprodukten 1992

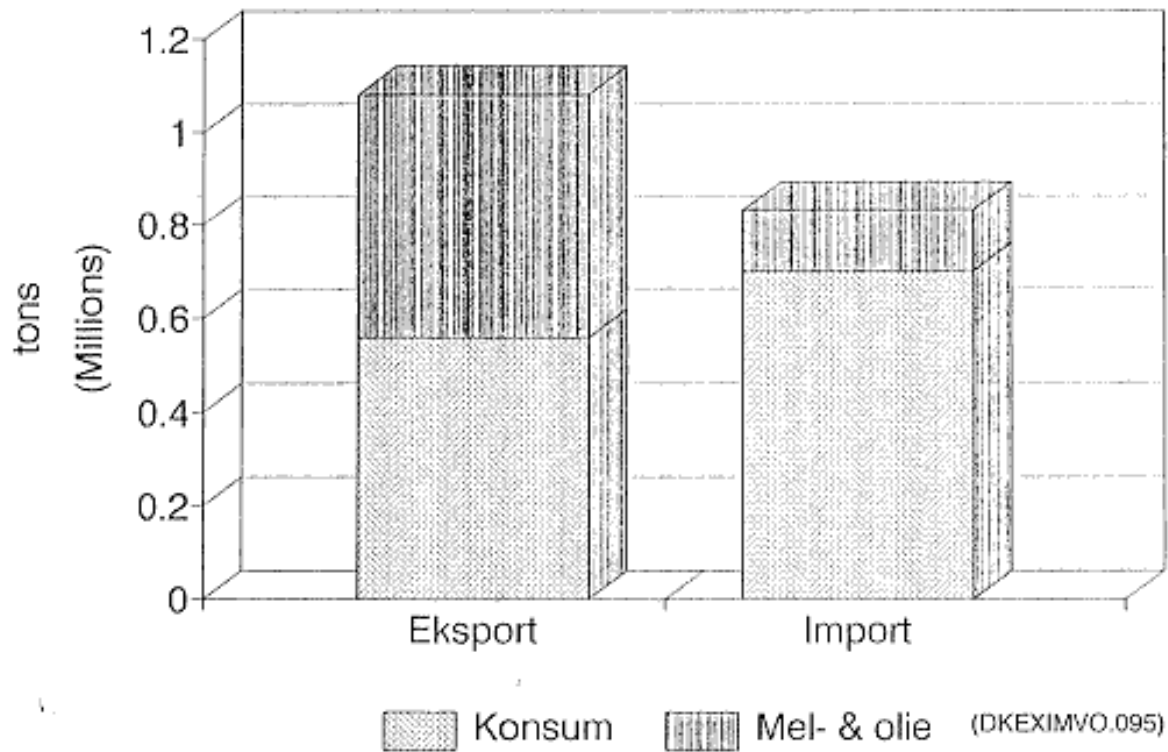
Importe: Gesamt 45,5 Mrd. US-\$

FIGUR 6

Danmarks eksport/import af fisk 1995 (volumen)

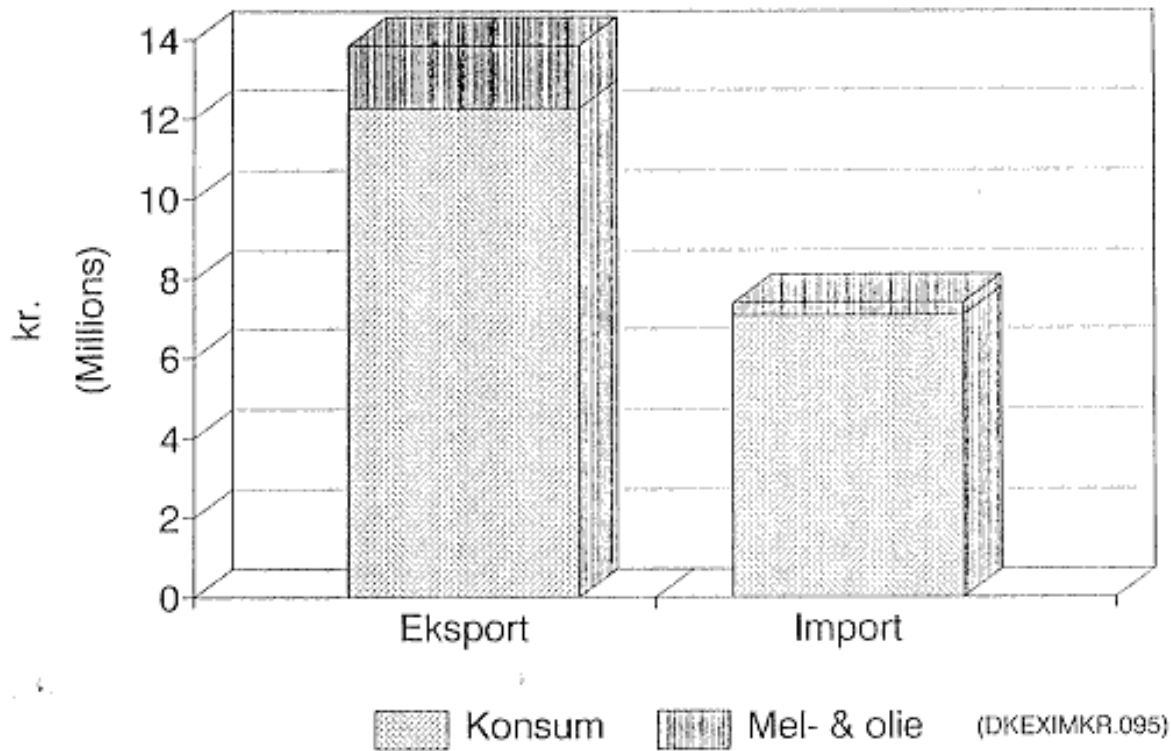
FIGUR 7

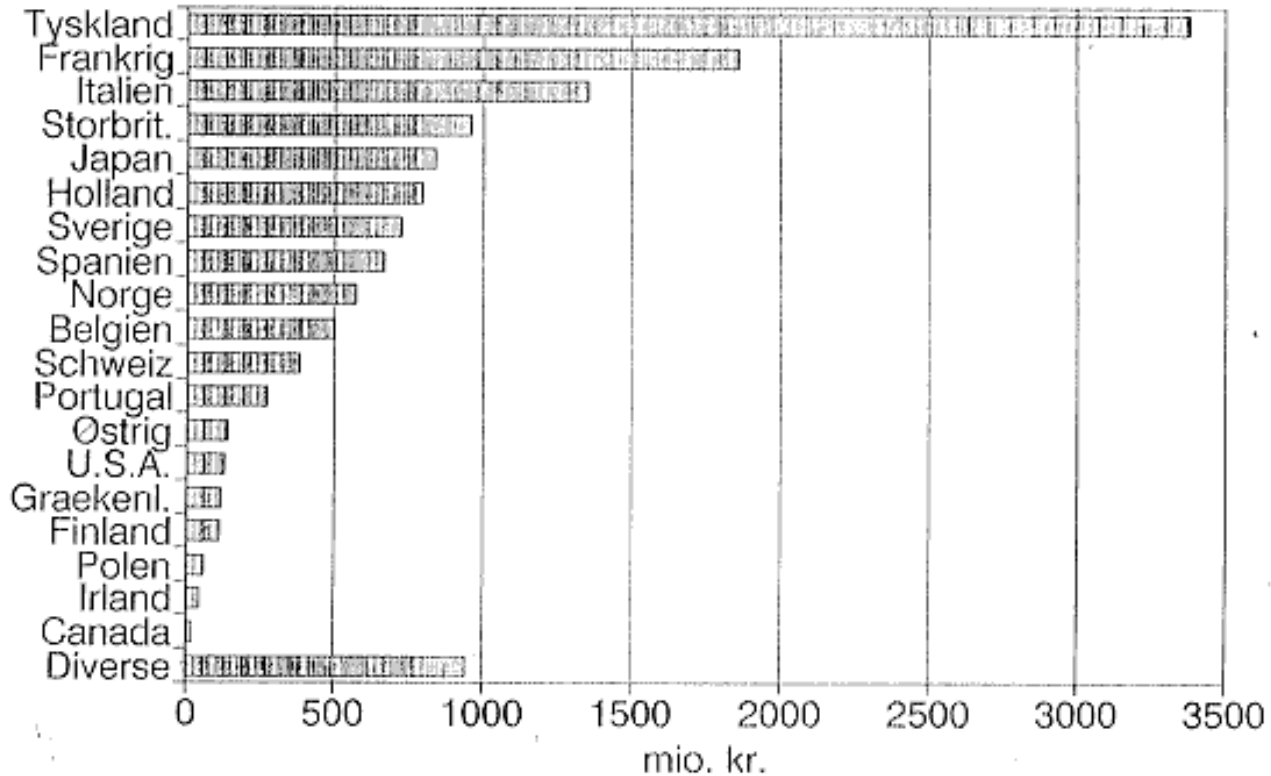
Danmarks eksport/import af fisk 1995 (vaerdi)

FIGUR 8

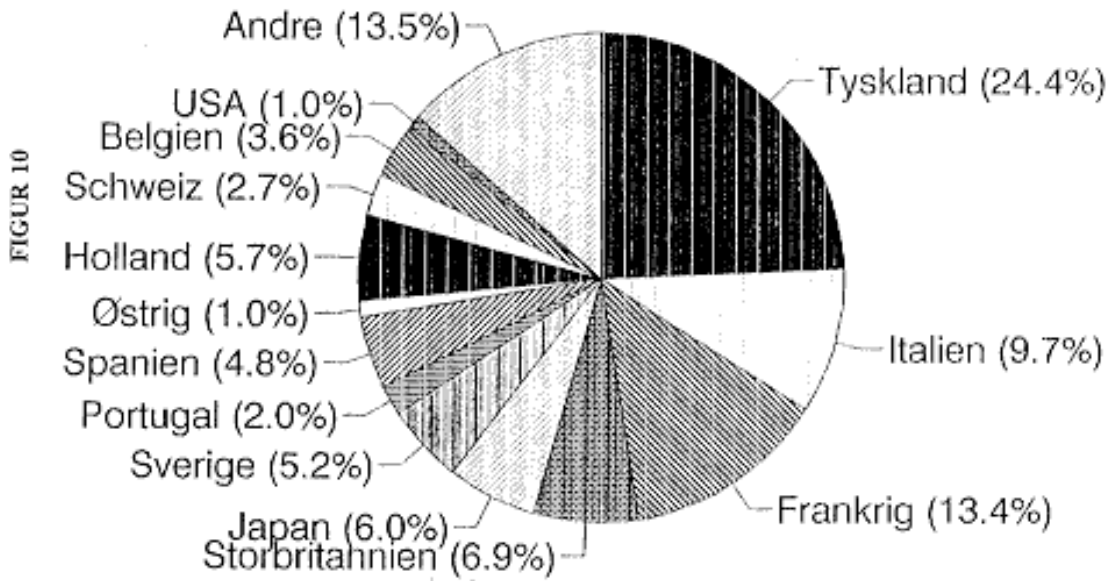
Danmarks fiskeeksport 1995

geografisk fordeling (værdi)

Danmarks fiskeeksport 1995 (vaerdi)

Samlet udførselsvaerdi: 13,9 mia. kr.

Forbrug af fisk i div. lande kg per capita

Eu-gennemsnit: 22,1 kg

Verdensgns.: 13,3 kg

